Εμμανουήλ Παρίσης

“Αναγνώστα αγαπητέ, όποιος κι αν είσαι, σε παρακαλώ να στοχασθής αρκετά, πρώτον μόνος σου την υπόθεσιν και έπειτα να αναγνώσης ταύτα τα υστερινά κατεβατά του πονήματός μου, να στοχασθής, λέγω, ότι το πράγμα είναι κοινόν, ότι η τιμή σου, η ευτυχία σου και η ζωή σου κρέμονται από τον ορθόν στοχασμόν σου”

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ

Τίτλος πρωτοτύπου

Φιλική Εταιρεία, Διαφωτισμός – Τεκτονισμός

Συγγραφέας

Εμμανουήλ Παρίσης

Έκδοση

1η
2019

Εμμανουήλ Παρίσης

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ - ΤΕΚΤΟΝΙΣΜΟΣ

Περιεχόμενα

Πρόλογος

Κεφάλαιο 1. Ευρωπαϊκός & Νεοελληνικός Διαφωτισμός
Το κίνημα της Αναγέννησης
Το κίνημα του Διαφωτισμού
Ουμανισμός – Το κίνημα του Ανθρωπισμού
Τα ανθρώπινα δικαιώματα
Νεοελληνικός Διαφωτισμός
Η παιδεία στην υπόδουλη Ελλάδα και ο μύθος του 'κρυφού σχολείου'
Από την Άλωση ως την Φιλική Εταιρεία

Κεφάλαιο 2. Η Ευρώπη την περίοδο της Αλώσεως και τα πρώτα βήματα του κινήματος του Διαφωτισμού σ' αυτήν
Αγγλία
Αυστρία και Γερμανία
Ρωσία
Η Αμερική
Η Γαλλική Επανάσταση και οι επιπτώσεις της στην Ευρώπη
Ο Ναπολέων
Οι ελληνικές παροικίες του εξωτερικού
Οι 'μυστικές εταιρείες' των Ελλήνων στο εξωτερικό

Κεφάλαιο 3. Οι Εταιρείες
Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον
Εταιρεία των 'Καλών Εξαδέλφων' (Bon Cousins)
Η Φιλόμουσος Εταιρεία
Η γέννηση της Φιλικής Εταιρείας
Ο ρόλος του διεθνούς τεκτονισμού στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας
Ο καρμποναρισμός
Οι φιλέλληνες Καρμπονάροι
Ο Λόρδος Βύρων

Κεφάλαιο 4. Η Φιλική Εταιρεία
Ίδρυση και δομή της Φιλικής Εταιρείας
Εισφορές και έρανοι από το εξωτερικό
Όρκος της Φιλικής Εταιρείας
Περί των Αδελφοποιητών ή Βλάμηδων
Περί των Συστημένων

Περί των Ιερέων
Ο Μέγας Όρκος
Περί των Ποιμένων
Περί των Αρχιποιμένων
Ο όρκος των Αφιερωμένων
Περί των αρχηγών των Αφιερωμένων
Ο όρκος του αρχηγού των Αφιερωμένων

Κεφάλαιο 5. Φιλική Εταιρεία και Εκκλησία
Η Φιλική Εταιρεία και η σχέση της με την Εκκλησία
Ο αμφιλεγόμενος ρόλος του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄
Η δράση της Φιλικής Εταιρείας
Η απελευθέρωση και η ανεξαρτησία της Ελλάδας
Α΄ και Β΄ Εθνοσυνέλευση

Κεφάλαιο 6.
Το τέλος της Φιλικής Εταιρείας

Βιβλιογραφία

Πρόλογος

Την ελευθερία που σήμερα απολαμβάνουμε την οφείλουμε στη γενναιότητα, τον πατριωτισμό και τις πάμπολλες μάχες των προγόνων μας.

Ο 21ος όμως αιώνας που διανύουμε,αιώνας της εικονικής πραγματικότητας και των ΜΜΕ, κάνει σχεδόν όλους μας να ξεχνούμε ή να παραβλέπουμε την ιστορία μας, σαν παρωχημένη που είναι, με αποτέλεσμα ν' αλλοιώνεται η εθνική μας μνήμη και να οδηγούμαστε σε λαθεμένα και ανιστόρητα συμπεράσματα.
Πολλοί δε είναι εκείνοι που, γνωρίζοντας ότι δεν πρόκειται να ελεγχθούν, αφού κανείς μας δεν ενδιαφέρεται, προβάλλουν τα στοιχεία που θέλουν, διογκώνοντας ορισμένα γεγονότα, προκειμένου να πετύχουν τους ιδιοτελείς σκοπούς τους. Τέτοιοι είναι όσοι βροντοφωνάζουν πως κύριο και αποκλειστικό ρόλο στην απελευθέρωση της πατρίδας μας έπαιξε η Εκκλησία, επικεντρώνοντας την έννοια της εκκλησίας, μόνο στο διοικητικό μέρος της, τους αρχιερείς. Αφήνουν κατά μέρος το κίνημα του διαφωτισμού και τις εθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις και διατείνονται πως *«… η σωτηρία μας προήλθε εκ του αστείρευτου αγωνιστικού πνεύματος του κλήρου, της εκποιήσεως των ιερών αντικειμένων»* και πως η εθνική μας παράδοση (που γι' αυτούς ταυτίζεται με την ιουδαιοχριστιανική), διασώθηκε μέσα από το «κρυφό σχολειό»!!
Οι 'Ελληνες πατριώτες πολλές φορές είχαν άδικο και άδοξο τέλος και όπως διαφαίνεται και από τα στοιχεία που παραθέτω στο βιβλίο, «η Ελλάδα τρώει τα παιδιά της» και πάντα θα υπάρχουν «Εφιάλτες», οποιαδήποτε μορφή κι αν έχουν και οποιοδήποτε θεσμό κι αν υπηρετούν.
Ο Δημήτριος Πλαπούτας και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης είχαν κατηγορηθεί για εσχάτη προδοσία, άσχετα αν αποδείχτηκε αργότερα η αθωότητα τους. Ο δε Εμμανουήλ Ξάνθος, ηγετικό μέλος της Φ.Ε, πέθανε πάμφτωχος και παραγκωνισμένος. Ο Ιωάννης Καποδίστριας δολοφονήθηκε από ιδιοτελή άτομα και ο Ρήγας Φεραίος, πέθανε από βασανιστήρια σε φυλακή, μετά από προδοσία από κάποιον συγχωριανό του!!
Έτσι, κατά τον ιστορικό Φιλήμονα, οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, δεν ήταν υποκινητές της επανάστασης, αλλά *«το εκτελεστικόν της ηθικής δυνάμεως του έθνους...!»* και συμπληρώνει, λέγοντας, πως την επανάσταση προπαρασκεύασε *«…αυτή των Τούρκων η τυραννία…Η επανάστασις ήτο ενέργεια από της εποχής του τελευταίου των Παλαιολόγων, του Ρήγα Φεραίου, του Λάμπρου Κατσώνη και των Κλεφτών…Εν τέλει, το 1821, οι Έλληνες αδύνατοι να υποφέρωσι πλέον μιαν κατάστασιν δουλείας τόσον επονειδίστου, εκκίνησαν την επανάστασίν των, και όχι αυτή καθ' εαυτήν η Εταιρεία»*. Η προδοτική συμπεριφορά του Φιλήμονα, δεν σταματάει εδώ. Σε άλλο σημείο, αναφέρει πως οι αρχηγοί της Φιλικής Εταιρείας, όχι μόνο θεωρούνταν ως *«μηδόλως ενεργήσαντες πρώτοι υπέρ της ελευθερίας της πατρίδος, αλλά εθεωρούντο, μέχρι τινός, και ως μέλη της κοινωνίας μας σεσηπότα»* !!

Σκοπός του παρόντος πονήματος δεν είναι η αναλυτική ιστορική παράθεση των γεγονότων, κάτι που θα κούραζε τον αναγνώστη, αλλά η επισήμανση πτυχών της ελληνικής επανάστασης, οι οποίες επιμελώς αποκρύφτηκαν από το θρησκευτικό-πολιτικό κατεστημένο για καθαρά λόγους σκοπιμότητας. Μάλιστα, υπερτονίζουν τα στοιχεία εκείνα που εξυπηρετούν τους ιδιοτελείς σκοπούς τους, με αποτέλεσμα να παραγκωνιστεί τελείως ο ρόλος του ελευθεροτεκτονισμού, που εκφράζεται είτε από τα μέλη του είτε από την θεωρία του ιδίου, σαν μια παγκόσμια αδελφότητα που προσπαθεί για την απελευθέρωση όλων των υπόδουλων λαών. Όπως, πολύ σωστά τονίζει ο διακεκριμένος ερευνητής Σ.Χ. Σκοπετέας: «… *μέχρι τώρα από μια αδικαιολόγητη προκατάληψη, η ιστορική έρευνα δεν εστράφηκε προσεκτική στο κεφάλαιο του Τεκτονισμού που θα της προσπόριζε πλούσιο υλικό…*»[1].

Η ιστορία έρχεται αφ' εαυτού της, ν' αφυπνίσει την καθ' οιοδήποτε τρόπο τεκτονική συμμετοχή στα εθνικά ζητήματα και να καταγράψει την αληθινή τους πορεία. Δεν είναι τυχαία η διεθνής τεκτονική δράση που υποκρύπτονταν πίσω από μεγάλες εθνικοαπελευθερωτικές κινήσεις, όπως η αμερικανική ανεξαρτησία, η γαλλική επανάσταση και το κίνημα των Καρμπονάρων στην Ιταλία, καθώς επίσης και η επανάσταση του 1821!! Επίσης, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι οι μισοί σχεδόν πρωθυπουργοί της μετεπαναστατικής Ελλάδος και κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ήταν αποδεδειγμένα τέκτονες, όπως ο Σ. Τρικούπης, Α. Μαυροκορδάτος, Κ. Ζωγράφος, Α. Μεταξάς, Ι. Κωλέττης, Α. Κριεζής, Ι. Κολοκοτρώνης, Ε. Δεληγεώργης, Δ. Ράλλης κ.ο.κ. Τέλος, υπογραμμίζω και τα μελανά σημεία της όλης ιστορίας, όπως είναι η καταδίκη της Επαναστάσεως και μελών της Φιλικής Εταιρείας, από τους αρχιερείς, η φιλοτουρκική στάση ορισμένων κληρικών, σ' αντίθεση με τον ένθερμο πατριωτικό αγώνα του υπόλοιπου κλήρου και το άδοξο τέλος πολλών ηρώων της ελληνικής επαναστάσεως.

[1] Σ.Χ. Σκοπετέας, 'Οι πρόδρομοι της Φιλικής Εταιρείας', περιοδικό 'Ελληνική Δημιουργία', τ. 9, 1952, σ. 373

Κεφάλαιο 1

Ευρωπαϊκός και Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Το κίνημα της Αναγέννησης

"Κανένας άνθρωπος δεν πήρε από τη φύση το δικαίωμα να κυβερνάει τους άλλους. Η ελευθερία είναι δώρο του Ουρανού και κάθε άτομο του ίδιου είδους έχει δικαίωμα να την απολαύσει άμεσα, όπως αποδέχεται και απολαμβάνει τη λογική…Η δύναμη που αποκτάται με τη βία δεν είναι παρά σφετερισμός…
Η δύναμη που προέρχεται από τη συγκατάθεση των λαών προϋποθέτει απαραίτητα συνθήκες που να καθιστούν τη νόμιμη χρήση της ωφέλιμη στην κοινωνία, συμφέρουσα στο δημοκρατικό πολίτευμα, και να την καθορίζουν και να την περιορίζουν μέσα σε κάποια όρια…"

«Πολιτική Αυθεντία»
Ντιντερό

Αυτό που συνηθίσαμε να ονομάζουμε «Αναγέννηση» ήταν ένα πολύ σημαντικό πνευματικό και καλλιτεχνικό κίνημα που απέβλεπε να απαλλάξει τον άνθρωπο από το σκοτάδι και τη γενική άγνοια που του είχαν επιβληθεί στο Μεσαίωνα. Το κίνημα αυτό άρχισε να αναπτύσσεται αργά-αργά στο τέλος του 14ου αιώνα στην Ιταλία και ως το τέλος του 16ου αιώνα, απλώθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη.
Αυτό που ζητούσε η Αναγέννηση, ήταν η διατύπωση νέων βασικών αρχών και η διαμόρφωση ενός νέου τύπου ανθρώπου. Το κίνημα αυτό ήθελε τον άνθρωπο να δημιουργεί ο ίδιος τη ζωή του.
Στην Αναγέννηση κυριαρχούσε η ιδέα, ότι η πτώση του Ρωμαϊκού κράτους στο τέλος του 5ου μ.Χ. αι. είχε διακόψει μια πολιτιστική εξέλιξη που βασιζόταν στον άνθρωπο. Πέρασαν από τότε περίπου χίλια χρόνια, όπου ο άνθρωπος έζησε μέσα σε μια θεοκρατική οργάνωση της κοινωνίας, στο Μεσαίωνα. Επομένως, ώφειλε να διακόψει το «έργο του μεσαίωνα», τον πνευματικό σκοταδισμό και να συνεχίσει το έργο της αρχαιότητας.
Με αυτή την αντίληψη φτάσαμε σε αυτό που ονομάζουμε επιστροφή στην αρχαιότητα. Ήταν μια επιστροφή στην αρχαία σκέψη και στους αρχαίους τρόπους έκφρασης, που έγινε εφικτή με τη μελέτη των αρχαίων συγγραφέων (Ελλήνων και Ρωμαίων) και με τη μίμηση των αρχαίων καλλιτεχνικών στοιχείων.
Γενικά, η αναγεννησιακή τέχνη, ήθελε να δείξει τις υλικές ιδιότητες του ανθρώπου και η αναγεννησιακή σκέψη, ήθελε να αποδώσει ιδιαίτερη αξία στην επίγεια ζωή. Αυτά τα δύο στοιχεία, μαζί με την πνευματική και ελεύθερη επικοινωνία με τον Θεό, αποτελούν, για την Αναγέννηση, τα κύρια χαρακτηριστικά ενός τύπου ανθρώπου με όλες τις ιδιότητές του, σωματικές και πνευματικές, σε πλήρη ανάπτυξη και δράση˙ αυτός είναι ένας συνολικός άνθρωπος (Homo Universalis).

Ολόκληρη αυτή η κίνηση, δηλαδή η επιστροφή στη μελέτη και μίμηση της αρχαιότητας και η προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός νέου τύπου ανθρώπου, λέγεται Ανθρωπισμός.
Στη διάρκεια της Αναγέννησης, η συγγραφή και έκδοση λογοτεχνικών έργων πύκνωσαν σημαντικά και ταυτόχρονα έγινε πιο συστηματική η μελέτη των αρχαίων λατινικών και ελληνικών κειμένων. Για τη μελέτη των αρχαίων ελληνικών κειμένων και για την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας από Ιταλού λόγιους, μεγάλη ήταν η προσφορά Ελλήνων λογίων που, ύστερα από την κατάληψη βυζαντινών περιοχών και της ίδιας της βυζαντινής πρωτεύουσας από τους Οθωμανούς Τούρκους, κατέφυγαν στην ιταλική χερσόνησο. Εκεί δίδαξαν την ελληνική γλώσσα και μετέφεραν σκέψεις τους επάνω στο αρχαίο ελληνικό πνεύμα. Μερικοί απ' αυτούς ήταν οι Μανουήλ και Ιωάννης Χρυσολωράς, ο Βασίλειος Βησσαρίων και ο Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων.

Το κίνημα του Διαφωτισμού

Το κίνημα της Αναγέννησης και του Ανθρωπισμού, έδωσε τη θέση του στο κίνημα του Διαφωτισμού. Ο Διαφωτισμός αποτελεί σημαντικό πνευματικό κίνημα που τοποθετείται στα μέσα του 18ου αιώνα, τον οποίο οι ίδιοι οι Γάλλοι Διαφωτιστές απεκάλεσαν «*Siècle des lumières*», θεωρώντας τους εαυτούς τους ως φωτοδότες, αν και οι ρίζες του κινήματος προχωρούν πολύ πιο βαθιά στην ιστορία, στην εποχή που οι αρχαίοι Έλληνες στράφηκαν προς τον άνθρωπο. Ήταν ένα κίνημα με το οποίο προβλήθηκαν τα αιτήματα της αστικής τάξης, η οποία, με τη σειρά της, βοηθήθηκε απ' αυτό για να διαμορφώσει την ιδεολογία της και να οργανώσει την πολιτική της στάση. Στο πλαίσιο αυτού του κινήματος, διάφοροι συγγραφείς ασχολήθηκαν με όλα τα προβλήματα που απασχολούσαν την εποχή αυτή τον άνθρωπο, και ως άτομο και ως μέλος ενός οργανωμένου συνόλου, όπως είναι η κοινωνία.
Πριν από την άλωση της Κων/πόλεως αλλά και κατόπιν, πολλοί Έλληνες μορφωμένοι λόγιοι, έφθασαν στις χώρες της Δύσης και πολλοί εξ' αυτών διέσωσαν και έφεραν μαζί τους πολύτιμα χειρόγραφα της κληρονομιάς των προγόνων μας. Έτσι, με τις πλούσιες γνώσεις τους και με τη διδακτική τους ικανότητα, μύησαν χιλιάδες Ευρωπαίους στις ιδέες και το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων. Οι σπουδαιότεροι λόγιοι από αυτούς ήταν: ο Μανουήλ Χρυσολωράς, που δίδαξε ελληνικά στη Φλωρεντία, το Μιλάνο, την Παβία και τη Βενετία. Ο Δημ. Χαλκοκονδύλης, που είχε ως μαθητές τους μεγάλους ανθρωπιστές Έρασμο και Ρούχλιν. Ο Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων, που δίδαξε φιλοσοφία στη Φλωρεντία και συνέστησε την πρώτη Πλατωνική Ακαδημία καθώς επίσης και ο Βησσαρίων, ο οποίος ως καθηγητής του Πανεπιστημίου της Μπολώνιας, αντικατέστησε τα μαθήματα της σχολαστικής φιλοσοφίας με την ελεύθερη πλατωνική συζήτηση.
Οι διαφωτιστές, που μερικοί απ' αυτούς διατύπωσαν απόψεις με γενική αξία και είναι από τα μεγάλα ονόματα της νεότερης ιστορίας, είναι γενικότερα γνωστοί με το όνομα *φιλόσοφοι.* Όλοι αυτοί έχουν κάτι κοινό: ***πιστεύουν στην ανάγκη για ουσιαστικές και ριζικές αλλαγές σε ολόκληρη την έκταση των κοινωνικών και πολιτικών***

σχέσεων και θεωρούν ως απαραίτητες βάσεις για την πρόοδο της κοινωνίας και για την καλύτερη ζωή των ανθρώπων τον Ορθό Λόγο, την Ελευθερία και την Ανεξιθρησκία.
Αυτά υπήρξαν τα τρία επιμέρους στοιχεία μιας αλλαγής που το γενικό της πλαίσιο ήταν τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου: **Ισότητα** απέναντι στο νόμο, **σεβασμός** της ατομικής ιδιοκτησίας και **ελευθερία** της σκέψης και της κοινοποίησης της.
Πρέσβευαν τον ορθολογισμό και την πίστη στην πρόοδο, αξιώνοντας αλλαγές σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δράσης, στους πολιτικοκοινωνικούς θεσμούς, την οικονομία, την εκπαίδευση και τη θρησκεία. Τάχθηκαν υπέρ της ατομικής ελευθερίας και ενάντια στην τυραννική διακυβέρνηση και την καταπίεση που ασκούσε η Εκκλησία.
Θα παρουσιάσω εν συντομία τις απόψεις των τριών από τους μεγαλύτερους Γάλλους Διαφωτιστές:

- **Μοντεσκιέ** (1689 – 1755). Στο κυριότερο έργο του, *«Το πνεύμα των νόμων»*, εξετάζει τα πολιτεύματα της Ευρώπης, απορρίπτει την απόλυτη μοναρχία και επαινεί τον αγγλικό κοινοβουλευτισμό. Θεωρεί απαραίτητη τη διάκριση και ανεξαρτησία των τριών κρατικών εξουσιών, της εκτελεστικής, της νομοθετικής και της δικαστικής.
- **Βολταίρος** (1694 – 1778). Θεωρεί την Ρωμαιοκαθολική εκκλησία υπεύθυνη για τη δυστυχία του ανθρώπου. Πιστεύει πως ο κάθε άνθρωπος πρέπει να έχει το δικαίωμα να πιστεύει ελεύθερα σε όποια θρησκεία θέλει (ανεξιθρησκία), χωρίς να ενοχλείται από κανέναν και χωρίς να ενοχλεί κανέναν
- **Ρουσσώ** (1712 – 1778). Ο Ρουσσώ είχε φανταστεί μια Πολιτεία, όπου την εξουσία θα είχε ο λαός και θα την ασκούσε με βάση την αρετή, την ισότητα και την ελεύθερη έκφραση. Η θέληση του λαού έπρεπε να εκφράζεται με την ψήφο. Ο λαός θα είχε το δικαίωμα της αντίστασης και της εξέγερσης, αν η κυβέρνηση δε σεβόταν το «συμβόλαιο» που την ενώνει με το λαό. Οι απόψεις αυτές περιέχονται στο σημαντικό έργο του *«Κοινωνικό Συμβόλαιο»* (1762).

Το κίνημα του Ανθρωπισμού/Ουμανισμός

Μέσα σ’ αυτές συνθήκες και με τη σημαντική βοήθεια των Ελλήνων λογίων, δημιουργήθηκε στην Ευρώπη, το κίνημα του ανθρωπισμού. Ο πνευματικός άνθρωπος, αναβαφτισμένος στο αρχαίο ελληνικό πνεύμα, απαλλαγμένος από το θρησκευτικό φανατισμό και τις δεισιδαιμονίες, άρχισε να σχηματίζει συνείδηση της ελεύθερης υπάρξεως και της προσωπικότητάς του.
Κύρια χαρακτηριστικά της κινήσεως, ήταν η στροφή προς την κλασική αρχαιότητα και τη μελέτη της έννοιας «άνθρωπος». Την ανθρωπιστική κίνηση και τη διάδοσή της σ' όλες τις πολιτισμένες χώρες της δυτικής Ευρώπης, βοήθησε πολύ η χρήση του χαρτιού καθώς και η ανακάλυψη της τυπογραφίας από τον Γερμανό Γουτεμβέργιο. Ο 15ος αι. στην Ιταλία χαρακτηρίζεται ως ο χρυσός αιώνας του ανθρωπισμού. Ο Πετράρχης θαύμαζε τον Όμηρο και τον Πλάτωνα· ο Βοκκάκιος μάθαινε ελληνικά· ο

Μαρσίλιος Φικίνος μετάφραζε και έκανε σχόλια γύρω από τον Πλάτωνα. Ο πλατωνισμός του απλώθηκε σ' όλη την κεντρική και τη δυτική Ευρώπη. Ο Έρασμος ανακήρυξε σχεδόν άγιο τον Σωκράτη.
Το κίνημα του ανθρωπισμού, υπήρξε το έναυσμα μιας καινούργιας εποχής, της εποχής της Αναγεννήσεως, της στροφής προς την αρχαιότητα και της αναβίωσης του πνεύματος των αρχαίων. Η αναγέννηση, εκτός από τη στροφή προς την σπουδή των αρχαίων συγγραφέων, καλλιεργεί τις επιστήμες και ενδιαφέρεται για τις εφευρέσεις και την ανακάλυψη νέων χωρών. Είναι μια κίνηση, που προσπαθεί να βγάλει τον κόσμο, από τον Μεσαίωνα και τα κατάλοιπά του, επιδιώκοντας να καταπολεμήσει τον πνευματικό σκοταδισμό, να προωθήσει τα γράμματα και τις τέχνες που θα κάνουν τον άνθρωπο σκεπτόμενο και θα τον απομακρύνουν από το δογματικό διαποτισμό της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας.
Φυσικό και επόμενο ήταν, όλη αυτή η κίνηση να θεμελιωθεί πάνω στα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων διανοουμένων και να γίνουν γνωστές παντού οι αρετές και τα υψηλά ιδανικά του αρχαίου Ελληνικού πνεύματος.
Έτσι, σχηματίστηκε στην Ευρώπη ισχυρό ρεύμα υπέρ των σκλαβωμένων την εποχή εκείνη, Ελλήνων. Ο Τύπος δημοσίευσε φλογερά άρθρα υπέρ των μαχόμενων Ελλήνων. Ποιητές και καλλιτέχνες εμπνεύσθηκαν από τα θρυλικά κατορθώματα των Ελλήνων ηρώων και έτσι δημιουργήθηκε μεγάλη φιλελληνική λογοτεχνία. Ο Βίκτωρ Ουγκώ συνέθεσε αριστουργήματα για τους Έλληνες αγωνιστές, τα οποία περιλήφθηκαν στη συλλογή ***"Orientales".*** Ακόμα και ο βασιλιάς της Βαυαρίας, Λουδοβίκος έγραψε ποιήματα υπέρ των Ελλήνων.
Όλη αυτή η κίνηση ονομάστηκε Φιλελληνισμός και χρησίμευσε ως ισχυρό στήριγμα, υλικό και ηθικό, του απελευθερωτικού Αγώνα το 1821. Σε πολλά μέρη της Ευρώπης ιδρύθηκαν φιλελληνικοί σύλλογοι.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα

Τα φυσικά δικαιώματα απορρέουν από την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου κι αποτελούν μέρος του είναι του. Ο άνθρωπος έχει φυσικά δικαιώματα, δικαιώματα που του προσφέρουν νομικό χαρακτήρα κι επομένως είναι αναπαλλοτρίωτα. Ακόμα κι αν το ήθελε, ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να τα απαλλοτριώσει.
Στα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου ανήκει η ελευθερία κι η ισότητα. Στη νομική της έννοια, η ελευθερία σημαίνει, ότι όλες οι πράξεις προέρχονται από την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος γεννιέται ελεύθερος, χάρη στη βούλησή του. Ενεργεί ελεύθερα και απολαμβάνει το φυσικό του δικαίωμα. Μπορεί να δεσμευτεί εθελοντικά, να συνάψεις συμβόλαια. Αν όμως, αντίθετα, κάποιος τον υποχρεώσει να κάνει κάτι, δεν είναι νομικά δεσμευμένος. Σ' αυτό υπάρχει μονάχα η προσπάθεια να του στερήσουν τη βούλησή του, να του αφαιρέσουν εκείνο που τον κάνει υποκείμενο δικαίου και που η κατάργησή του θα σήμαινε ταυτόχρονα κατάργηση του ίδιου, τού είναι του σαν ανθρώπου.
Το δίκαιο απαιτεί να ενεργεί καθένας κατά την ελεύθερη κρίση του. Πρόκειται για αρχή που ισχύει για κάθε άνθρωπο. Κάθε άνθρωπος πρέπει να είναι ελεύθερος. Αν κάποιος εξαναγκάσει έναν άλλο να κάνει

κάτι, τούτη η αρχή παραβιάζεται. Για να γίνεται σεβαστή, πρέπει λοιπόν καθένας ν' αποφεύγει την παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Έτσι, οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται αμοιβαία την ελευθερία τους.
Αυτά τα φυσικά δικαιώματα δίδονται με την ανθρώπινη φύση που συνεπάγεται πως όλοι οι άνθρωποι είναι «ίσοι» και όπως λέει και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: «όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται και παραμένουν ελεύθεροι και ίσοι εν δικαίω».
Επομένως, τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι έμφυτα. Αρκεί να είσαι άνθρωπος για να έχεις δικαιώματα. Κι αφού κανείς δε μπορεί να 'ναι περισσότερο ή λιγότερο άνθρωπος από έναν άλλο, αφού καθένας είναι ένας μόνο άνθρωπος κι αφού ο τίτλος του ανθρώπου δεν μπορεί ούτε να δανειστεί ούτε να παραχωρηθεί, άρα καθένας φέρει μέσα του το ανθρώπινο δίκαιό του, κι αυτό το δίκαιο είναι το ίδιο για όλους.

Νεοελληνικός Διαφωτισμός

Ο Ευρωπαϊκός διαφωτισμός έχει απήχηση και στον Ελληνισμό, παροικιακό και τουρκοκρατούμενο. Σιγά – σιγά διαμορφώνεται και στον Ελλαδικό χώρο στα μισά του ΙΗ' αιώνα και τις αρχές του ΙΘ' (1750-1821) μια πνευματική κίνηση, ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός, με αντικειμενικό σκοπό την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης, που θα οδηγήσει στην εθνική αποκατάσταση.
Οι λαοί της Ευρώπης, χριστιανοί κατά το πλείστον, έβλεπαν με συμπάθεια τον ελληνικό αγώνα. Ο αγώνας αυτός ήταν μια πάλη ενός χριστιανικού λαού κατά του βάρβαρου μωαμεθανού.
Η ανάπτυξη εμπορικών παροικιών στο εξωτερικό καθώς και η ανάπτυξη εμπορικών κέντρων στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, ώθησε την ανάπτυξη μιας αναγεννητικής τάσης, φορείς της οποίας ήταν κυρίως οι λόγιοι και οι έμποροι. Σ' όλα αυτά τα κέντρα, εξαπλώθηκαν ταχύτητα όλες οι ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και ανταποκρίθηκαν στις αναζητήσεις των φιλελλήνων.
Το γεγονός της επαφής με η γαλλική σκέψη διαμόρφωσε τρεις τάσεις:

- Η *προοδευτική*, που ήταν ανοιχτή σε όλους τους νεωτερισμούς του Γαλλικού διαφωτισμού. Πρότεινε τη μελέτη των φυσικών επιστημών και θεωρούσε πως η άνοδος του πνευματικού επιπέδου του λαού, η διάδοση της παιδείας και το ρίζωμα των ιδεών του Διαφωτισμού μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με τη λαϊκή (δημοτική) γλώσσα.
- Η *συντηρητική*, που θεωρούσε το διαφωτισμό καταστρεπτικό και αθεϊστικό και τη λαϊκή γλώσσα χυδαία και ευνοούσε τη πνευματική αφύπνιση του γένους, μόνο μέσω της εκκλησίας, των ιερών εκκλησιαστικών παραδόσεων και της καθαρεύουσας.
- Η *συμβιβαστική*, περιλάμβανε ανθρώπους που δεν ήθελαν να συμμετέχουν στις ακραίες τάσεις. Έκλινε αυτή η τάση προς την προοδευτική τάση, αλλά θεωρούσε πολλές από τις ιδέες του Γαλλικού διαφωτισμού επικίνδυνες και πως η «χυδαία» δημοτική γλώσσα δεν μπορούσε να βοηθήσει στην προώθηση των γραμμάτων.

Οι προοδευτικοί λόγιοι, επηρεασμένοι από τις ιδέες του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και απ' τα κηρύγματα της Γαλλικής Επανάστασης, επιθυμούσαν καθολική παιδεία, λαϊκή γλώσσα, «μετακένωση» των επιστημονικών κατακτήσεων του ευρωπαϊκού πολιτισμού και δημιουργική αφομοίωση του πνεύματος των αρχαίων κλασικών. Αυτό το ρεύμα αντιπροσωπεύονταν από τους Φαναριώτες[2] και τους Κοτζαμπάσηδες, τη διοικητική αριστοκρατία.

Όπως μπορεί κανείς αμέσως να καταλάβει, η προοδευτική και συμβιβαστική τάση εξέφραζε τους πόθους των διαφόρων ομάδων της αστικής τάξης και προωθούνταν απ' αυτές, ενώ η συντηρητική ευνοούνταν από το Πατριαρχείο και ίσως ήταν αυτός ο λόγος που το Πατριαρχείο έκανε διωγμούς εναντίον προοδευτικών διανοούμενων και των κινήσεών τους.

Είναι γεγονός πως το ιδεολογικό εκείνο κίνημα, το οποίο προετοίμασε ουσιαστικά τον αγώνα της εθνικής μας ανεξαρτησίας, είναι ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός, ο οποίος δεν είναι παρά μια συνέχεια του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός έχει στο επίκεντρό του τον άνθρωπο και την κατάκτηση των ατομικών, των κοινωνικών και πρωτίστως των εθνικών ελευθεριών του, και είναι εκείνος ο οποίος πραγματικά λειτούργησε καταλυτικά, στην υπόθεση της εθνικής ανεξαρτησίας του Ελληνισμού.

Η εξέλιξη του Νεοελληνικού Διαφωτισμού στον ελληνικό χώρο, όπως αυτός διαμορφώνεται μέσα στον ΙΗ' αιώνα κι ως τον Αγώνα, δείχνει σαφή στροφή προς τη γαλλική παιδεία.

Οι Φαναριώτες φιλοδοξούσαν να δημιουργήσουν στις αυλές και στις επικράτειές τους, όρους ανάλογους με εκείνους που επικρατούσαν στις δυτικές Αυλές. Προτιμούσαν τη γαλλική παιδεία και τον γαλλικό πολιτισμό. Μελετούσαν τις φυσικές επιστήμες και γενικά μιμούνταν τον γαλλικό τρόπο ζωής. Ήταν οι θερμοί φίλοι των γραμμάτων, τιμούσαν και βοηθούσαν τους λόγιους και δημιουργούσαν παντού σχολεία. Από το 1800 η στροφή προς τα παιδευτικά ενδιαφέροντα γίνεται ακόμη πιο έντονη και ευρύνεται ο κύκλος των ανθρώπων που συμμετέχουν στην κίνηση για την αναγέννηση του έθνους. Η νέα εμπορική τάξη, που δημιουργήθηκε τόσο εκτός όσο και εντός της Ελλάδος, υπηρετούσε και συντηρούσε το παιδευτικό κίνημα.

Το πνεύμα της ελευθεροφροσύνης που χαρακτηρίζει το Βολταίρο, ο χαρακτήρας απογραφής του πνευματικού δυτικού κόσμου που διακρίνει τη Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια, καθώς και η προσήλωση στις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, με την ταυτόχρονη αποδοκιμασία της βίας στην εφαρμογή της, που εμπνέει τα ιδανικά των ιδεολόγων, είναι στοιχεία που μπορούν ν' αφομοιωθούν από τους Έλληνες δημιουργικά, σε συνάρτηση με ο,τι αποτελούσε αίτημα του παρόντος για την εποχή εκείνη. Σ' αυτή την κίνηση, συνέβαλαν οι ιδεολόγοι, οι πολιτικοί στοχαστές του τέλους του ΙΗ' αιώνα, που είχαν ανατραφεί με τα ιδεώδη του Διαφωτισμού, και αποδοκίμαζαν κάθε πράξη βίας.

[2] Φαναριώτες είναι η κοινωνική ομάδα των αρχόντων, πολλοί εξ' αυτών ήταν παλαιοί βυζαντινοί άρχοντες που βρίσκονταν κοντά στο Πατριαρχείο Κων/πόλεως και δεν είχαν φύγει στη Δύση.

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός διακρίνεται σε τρεις επιμέρους υποπεριόδους. Η πρώτη ξεκινά το 1750 και διαρκεί ως το 1774, οπότε και υπογράφτηκε η περίφημη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, μια συνθήκη η οποία έδωσε πολύ σημαντικά προνόμια στους Έλληνες πλοιοκτήτες, προκειμένου εκείνοι να αποθησαυρίσουν εμπειρία και πλούτο και να προετοιμάσουν με τη δράση τους την επανάσταση του 1821. Είναι η υποπερίοδος της πεφωτισμένης δεσποτείας, όπου στον ευρωπαϊκό στίβο επικρατεί η χαρισματική μορφή του Βολταίρου, το απαύγασμα του έργου τού οποίου συναντάται στο έργο τριών και πολύ σημαντικών Νεοελλήνων δημιουργών, όπως ήταν ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Θωμάς Μανδακάσης και ο Ιώσηπος Μοισιόδακας.
Περνάμε στη δεύτερη υποπερίοδο από το 1774 έως το 1800. Είναι η υποπερίοδος της ανακαίνισης, όπου στην ευρωπαϊκή σκηνή επικρατεί η κίνηση των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών, όπως ήταν ο Ντενίς Ντιντερό, ο Νταλλαμπέρ και οι υπόλοιποι. Το κύριο έργο τους ήταν η Γαλλική Εγκυκλοπαίδεια, θέσφατο της επιστήμης για τα τότε δεδομένα.
Το απαύγασμα της Γαλλικής Εγκυκλοπαίδειας συναντάται στο έργο του Δημητρίου Φωτιάδη ή Καταρτζή και των μαθητών του, όπως ήταν ο Ρήγας Βελεστινλής-Φεραίος και οι αδελφοί Δημητριείς, ο Δανιήλ Φιλιππίδης και ο Γρηγόριος Κωνσταντάς.
Τέλος περνάμε στην τρίτη και τελευταία υποπερίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού που είναι από το 1800 έως το 1821, τον προθάλαμο της Ελληνικής Επανάστασης. Είναι η υποπερίοδος της εθνικής παλιγγενεσίας, όπου στον ευρωπαϊκό στίβο νευραλγικό ρόλο παίζει η κίνηση των ιδεολόγων και ο αντίκτυπος του έργου τους συναντάται στο έργο ενός έγκυρου ιατρού και, προπαντός, έγκυρου φιλόλογου, του Αδαμάντιου Κοραή.
Το μεγαλύτερο πρόβλημα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού δυστυχώς ήταν η κοινωνική αντιδικία, μεταξύ προοδευτικών και συντηρητικών.
Οι προοδευτικοί λόγιοι, επηρεασμένοι από τις ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού επιθυμούσαν καθολική παιδεία, λαϊκή γλώσσα, δημιουργική αφομοίωση του πνεύματος των αρχαίων κλασικών.
Από την άλλη, οι συντηρητικοί έδειχναν δυσπιστία στις φυσικές επιστήμες και στις θεωρίες της νεότερης φιλοσοφίας. Ήθελαν αρχαΐζουσα γλώσσα και εμπιστεύονταν την παιδευτική αυτοτέλεια της πολιτιστικής παράδοσης.
Μεγάλη μορφή του ελληνικού διαφωτισμού ήταν και ο Δημήτριος Καταρτζής ή Φωτιάδης. Γεννήθηκε στην Πόλη στα 1730, όπου μεγάλωσε και σπούδασε. Τα περισσότερα χρόνια της ζωής του τα πέρασε στο Βουκουρέστι, όπου κατέλαβε υψηλά δικαστικά αξιώματα και τιμήθηκε και με τον τίτλο του Μεγάλου Λογοθέτη της Βλαχίας. Οι σύγχρονοί του τον ονόμαζαν «Μαικήνα των σοφών της Βλαχίας» και «σεβάσμιο Πατριάρχη των λογίων». Ήταν οπαδός του Γαλλικού διαφωτισμού και των εγκυκλοπαιδιστών και όπως ήταν φυσικό, υπέρμαχος της δημοτικής, της «φυσικής», όπως έλεγε, γλώσσας του λαού και τόνιζε την ανάγκη να καλλιεργηθεί η γλώσσα αυτή συστηματικά, για να προαχθεί με τη βοήθειά της, η παιδεία του Έθνους. Βασική μέριμνά του, «η κοινή προκοπή». Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Αν θέλωμεν με θεμέλιον να το κατορθώσωμεν αυτό, πρέπει να ενώσωμεν την δύναμιν μας πολλοί, να*

μεταφράζουμε στ' απλοελληνικά κάθε χρήσιμο βιβλίο, να διαδοθούν τα σχολεία, να συσταθούν υποτροφίες και φυτώρια δασκάλων, να συγχρονισθή η παιδεία, να εκλαϊκευτούν προπάντων οι επιστήμες, να φέρουμε στο ταλαίπωρο Γένος την Ελληνικήν παιδείαν και την μάθησιν της Ευρώπης». Στους προοδευτικούς άνηκε και μια άλλη μεγάλη φυσιογνωμία του ελληνικού γένους, ο πατήρ Κοσμάς ή γνωστός ως ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός[3].

[3] Πρβλ. κεφ 'Ο μύθος του κρυφού σχολείου'

Η παιδεία στην υπόδουλη Ελλάδα και Ο μύθος του «κρυφού σχολείου»

Η προεπαναστατική παιδεία αντικειμενικό σκοπό είχε τη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων, που θα οδηγούσαν στη δυναμική διεκδίκηση της ανεξαρτησίας του Γένους. Όπως έλεγε και ο Ρήγας Βελενστινλής[4] «*εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη*».

Ο μύθος περί «κρυφού σχολειού» που πέρασε στην ευρύτερη λαϊκή μάζα, και διδάσκεται ακόμη και σήμερα στα ελληνόπουλα όχι μόνο δεν είναι εξακριβωμένος, αλλά τουναντίον υπάρχουν στοιχεία και μελέτες που δείχνουν πως στον τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο αναπτύχθηκαν ελέυθερα σχεδόν τα ελληνικά σχολεία. Ο Κωνσταντίνος Κούμας στο μεγαλόπνοο σε σύλληψη σύγγραμμα του «Ιστορία των ανθρώπινων πράξεων» (Βιέννη 1830 – 1832), αφηγείται την αναβίωση της παιδείας στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα ως τις μέρες του. Μάλιστα δίδαξε στα σχολεία της Θεσσαλίας (Τσαριτσάνη, Αμπελάκια).

Ο λόγιος Αλέξανδρος Ελλάδιος, αναφέρει πως το 1714 λειτουργούσαν σχολεία σ' όλα τα μέρη της Ελλάδας και στο τετράγλωσσο λεξικό που εξέδωσε το 1757 στη Βενετία, ο Γ. Κωνσταντίνου, μας δίνει έναν κατάλογο των σχολείων που λειτουργούσαν την εποχή εκείνη, αφού πρώτα καταδικάζει όσους ονομάζουν το «*ημέτερον γένος…*» βάρβαρο, αμαθές και στερημένο από σχολεία, παιδεία, επιστήμες, γιατί αυτοί δε γνώριζαν όλα αυτά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που λειτουργούσαν στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα το 1757.

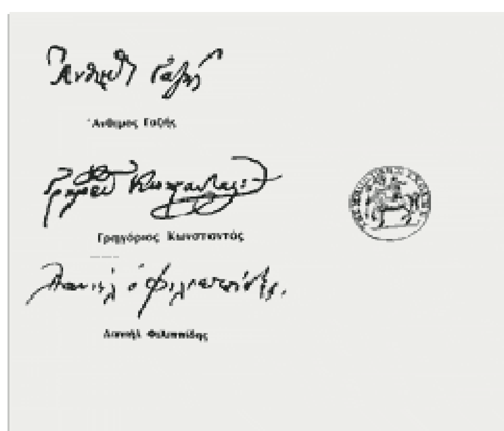
Γενικά, όπου υπήρχαν εμπορικά και βιομηχανικά κέντρα ιδρύθηκαν σχολεία, τα πιο αξιόλογα των οποίων ήταν της Σμύρνης, των Κυδωνιών, της Χίου, των Ιωαννίνων κ.α. Μέσα σε μια δεκαετία (1790 – 1800) έγιναν πολλά σχολεία και μεταφράσθηκαν στην ελληνική και τυπώθηκαν πολλά ξένα βιβλία, χάρη σε γενναίες χορηγίες Ελλήνων. Επίσης ιδρύθηκαν πολύ αξιόλογες Σχολές, όπως η Σχολή του Ζώη Καπλάνη στα Γιάννενα και η Σχολή των Κυδωνιών στη μικρασιατική ακτή. Στη πρώτη δίδαξε απ' το 1797 ως το 1820 τα νέα φιλοσοφικά συστήματα και τις φυσικές επιστήμες σε απλή γλώσσα, ο Αθανάσιος Ψαλίδας, ενώ στη δεύτερη απ' το 1800 ο Βενιαμίν ο Λέσβιος και ο αντάξιος μαθητής του, ο Θεόφιλος Καΐρης. Ο τελευταίος, το 1835, ίδρυσε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, στην Άνδρο, σχολείο για τα ορφανά του Αγώνα.

Γύρω στα 1600, ηγετικά στελέχη της Ορθοδοξίας με σπουδές στην Πάδοβα, όπως ο Μελέτιος Πηγάς, ο Μάξιμος Μαργούνιος, ο Γαβριήλ Σεβήρος κ.α ανανέωσαν το ανθρώπινο δυναμικό του Πατριαρχείου Κων/πόλως. Γύρω στο 1625, ο Πατριάρχης Κων/πόλεως Κύριλλος Λούκαρης, κάλεσε τον Αθηναίο φιλόσοφο Κορυδαλέα στην Κων/πολη και του ανέθεσε τη διεύθυνση της Μεγάλης του Γένους Σχολής. Ο Κορυδαλέας παραμέρισε το θεολογικό πνεύμα, που επικρατούσε ως τότε και επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στη συστηματική διδασκαλία της Φιλοσοφίας, με την ερμηνεία και το σχολιασμό των Αριστοτελικών

[4] Ρήγας Βελεστινλής, «Τα δίκαια του ανθρώπου», 1799, άρθρο 22

συγγραμμάτων. Αποτέλεσμα της διδασκαλίας του αυτής, ήταν να γεννηθεί το ρεύμα του «θρησκευτικού ανθρωπισμού».
Ο Λούκαρης,ακόμη ίδρυσε τυπογραφείο ελληνικό και ανέθεσε στο μοναχό Μάξιμο Καλλιπολίτη τη μετάφραση της Καινής Διαθήκης, για να γίνει το περιεχόμενο της κατανοητό απ' όλους. Οι δυο αυτοί άνδρες φιλοδοξούσαν να κάνουν την Κων/πολη πνευματική εστία του Ελληνισμού.
Για την πνευματική αφύπνιση των υπόδουλων Ελλήνων Ιδιαίτερη σπουδαιότητα έπαιξε η μεγάλη φυσιογνωμία του Γένους, ο πατήρ Κοσμάς ή γνωστός ως ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Έγινε δάσκαλος στη Λομποτινά της Ναυπακτίας και αργότερα φοίτησε στην Αθωνιάδα Σχολή του Αγίου Όρους, κοντά στον Παναγιώτη Παλαμά και τον Ευγένιο Βούλγαρη. Το 1758 έγινε μοναχός στη Μονή Φιλοθέου. Δύο χρόνια μετά, εγκατέλειψε το μοναχικό βίο και άρχισε το κήρυγμα και τη διδασκαλία στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα. Με τη βοήθεια του αδελφού του Χρύσανθου, δάσκαλου στην Πατριαρχική Σχολή, πήρε την άδεια του Πατριάρχη για το ιεραποστολικό του έργο. Για 20 περίπου χρόνια γύρισε την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη, τη Θεσσαλία, τις Κυκλάδες και τα νησιά του Ιονίου, ιδρύοντας εκκλησίες και σχολεία, κηρύττοντας το λόγο του Θεού, καταπολεμώντας την αμάθεια, υπερασπίζοντας τα δικαιώματα των Ελλήνων ενάντια στην τουρκική καταπίεση. Έλεγε ότι "*το σχολείον ανοίγει τας εκκλησίας, το σχολείον ανοίγει τα μοναστήρια*" και ότι "*και πολλαί εκκλησίαι ούτε διατηρούν ούτε ενισχύουν την πίστιν μας, όσον και όπως πρέπει, εάν οι εις τον Θεόν πιστεύοντες δεν είναι φωτισμένοι υπό των παλαιών και νέων γραφών*".
Η αντίληψή του ήταν πως χωρίς πνευματική αναγέννηση δεν μπορεί να επιτευχθεί πολιτική αποκατάσταση. Έτσι προσπάθησε να ισχυροποιήσει τα αδύνατα εθνολογικά και γλωσσικά διαμερίσματα της χώρας. Στη λέξη «Έλληνες» έδινε την έννοια εκείνων που ξέρουν καλά τα ελληνικά, την «ελληνική γλώσσα». Όταν κήρυττε την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, εννοούσε τη γλώσσα των κηρυγμάτων του, τη λαϊκή, όχι τη λόγια.
Σ' ένα του γράμμα προς τον αδελφό του Χρύσανθο, λίγους μήνες πριν από το θάνατό του, μιλά για το έργο του: «*Έως τριάκοντα επαρχίας περιήλθον, δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια δια κοινά γράμματα, του Κυρίου συνεργούντος και τον λόγον μου βεβαιούντος διά τινων επακολουθησάντων σημείων*». Δυστυχώς, το παράδειγμά του δεν το ακολούθησαν άλλοι κληρικοί και δη Ιεράρχες, μη συλλογιζόμενοι πως η ιστορία ουδέποτε ξεχνά, άσχετα από τις μυθοπλασίες περί «κρυφού σχολείου» και μελέτης των ιερών κειμένων.
Οι ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού, αποτέλεσαν τους πυρήνες, όπου αναπτύχθηκε με γοργό ρυθμό το πρόγραμμα για την πνευματική, πολιτιστική και την πολιτική ανάπτυξη του έθνους και χάρη σε γενναίες χορηγίες Ελλήνων ιδρύθηκαν σχολεία, βιβλιοθήκες και τυπογραφεία.
Σ' αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθώ στη Μηλιωτική Σχολή, από τα πρώτα ανώτατα ιδιωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, που δημιουργήθηκε από το διακαή πόθο του Γαζή, του Κωνσταντά και του Φιλιππίδη. Με τα ταξίδια και τις σπουδές τους, αυτοί οι τρεις άνδρες ήρθαν σ' επαφή με τις φιλελεύθερες ιδέες του Διαφωτισμού στην Ευρώπη και έγιναν φορείς της πνευματικής και πολιτικής αναγέννησης του τόπου τους, τις Μηλιές του

Πηλίου. Ο Γαζής, ο Κωνσταντάς και ο Φιλιππίδης ήταν ιερωμένοι, δάσκαλοι, συγγραφείς, μεταφραστές, εκδότες, μέλη της Φιλικής Εταιρίας και ιδρυτές της Σχολής των Μηλεών.
Από το εξωτερικό, ο Γαζής και ο Φιλιππίδης γράφουν και παρακινούν τους συμπατριώτες τους να συνδράμουν. Ο Γαζής στη Βιέννη εξασφαλίζει οικονομική ενίσχυση από ομογενείς και φιλέλληνες και αγοράζει συνεχώς και στέλνει στις Μηλιές βιβλία, χάρτες και όργανα φυσικής και χημείας. Ο Κωνσταντάς στις Μηλιές επιβλέπει την ανέγερση του κτιρίου της Σχολής. Η Μηλιωτική Σχολή ξεκινά την επίσημη λειτουργία της υπό την διεύθυνση του Κωνσταντά στις 6/8/1815.
Η Σχολή των Μηλεών σύντομα έγινε γνωστή για το υψηλό επίπεδο διδασκαλίας, για το πρόγραμμα σπουδών που περιελάμβανε και τη διδασκαλία των θετικών επιστημών με τη χρήση εποπτικών μέσων, και τέλος, για την πλουσιότατη βιβλιοθήκη της, που αριθμούσε ίσως περισσότερους από 10.000 τόμους στα χρόνια της ακμής της.

Αποτύπωμα της σφραγίδας της Μηλιωτικής Σχολής και οι υπογραφές των ιδρυτών της

Το 1817 επέστρεψε και ο Γαζής στις Μηλιές και δίδασκε μαζί με τον Κωνσταντά στη Σχολή, ενώ παράλληλα είχε αναλάβει την προετοιμασία της επανάστασης στην περιοχή. Η Σχολή λειτούργησε ως το 1821, έτος που ξέσπασε η επανάσταση στο Πήλιο με αρχηγό τον Άνθιμο Γαζή, στις 7 Μαΐου. Μετά την αποτυχία του κινήματος, ο Γαζής και ο Κωνσταντάς έφυγαν για την ελεύθερη Ελλάδα, ενώ η Σχολή υπέστη σοβαρές ζημιές και πολλά βιβλία, χάρτες και όργανα χάθηκαν. Το 1834 ο Κωνσταντάς γύρισε στις Μηλιές και δίδαξε ξανά στη Σχολή, ως το θάνατό του το 1844, οπότε η Σχολή έκλεισε οριστικά.
Από το 1881 που απελευθερώθηκε η Θεσσαλία, στο κτίριο στεγάστηκε το δημοτικό σχολείο των Μηλέων, μέχρι που καταστράφηκε το 1943, όταν οι Γερμανοί έκαψαν το χωριό.

ΆνθιμοςΓαζής
Προσωπογραφία του Άνθιμου Γαζή από το εσώφυλλο του συγγράμματος "Λεξικόν της Ελληνικής Διαλέκτου", Άνθιμος Γαζής, Βενετία, 1809

Στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα, στις 16 Μαρτίου 1822, η Πελοποννησιακή Γερουσία, σε προκήρυξή της προσκαλούσε άξιους διδασκάλους να διδάξουν δια της αλληλοδιδακτικής μεθόδου, τόσο ελληνικά και μαθηματικά, όσο και την ιταλική και γαλλική διάλεκτο. Μάλιστα, προσκαλούσε την φιλομαθή νεολαία να συντρέξει για να διδαχθεί.
Το 1823, η Εθνοσυνέλευση του Άργους έκανε λόγο επίσημα για την οργάνωση της εκπαιδεύσεως και θέσπισε την αλληλοδιδακτική μέθοδο[5], με την οποία ο δάσκαλος, έχοντας ως βοηθούς προχωρημένους μαθητές, τους «πρωτόσχολους», μπορεί να διδάξει πιο πολλούς.
Το 1824, συστήθηκε Πενταμελής Επιτροπή με πρόεδρο τον Άνθιμο Γαζή και καθιέρωσε τρεις βαθμίδες εκπαιδεύσεως. Στα σχολεία της πρώτης βαθμίδας, ο μαθητής έπρεπε να μάθει να διαβάζει, να γράφει και να λογαριάζει. Στη δεύτερη, που περιελάμβανε τα Λύκεια, ένα στην πρωτεύουσα κάθε Επαρχίας, θα διδάσκονται αρχαία ελληνικά, λατινικά, γαλλικά και στοιχεία των φυσικών επιστημών και της φιλοσοφίας. Στην τρίτη βαθμίδα, προβλέπονταν ίδρυση Πανεπιστημίου με τέσσερις σχολές, θεολογίας, φιλοσοφίας, νομικής και ιατρικής.
Ο Καποδίστριας συχνά στα γράμματα του επαναλάμβανε πως το έθνος θα πρόκοβε όταν θα αποκτούσε μια καλή πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δημιούργησε και επαγγελματική εκπαίδευση για να μπορέσει ο λαός να χειραφετηθεί.
Το 1829 ίδρυσε ένα Ορφανοτροφείο στην Αίγινα για τα ορφανά του πολέμου στο οποίο ενσωματώθηκαν σχολεία και πολλά χειροτεχνία. Στο

[5] Η αλληλοδιδακτική μέθοδο χρησιμοποιήθηκε από τα μέσα του 17ου αιώνα στην Αγγλία, τελειοποιήθηκε το 18ο αιώνα στη Γαλλία από τον Sarazin. Χρησιμοποιούνταν οι καλύτεροι μαθητές (οι «πρωτόσχολοι»), για να διδάσκουν τους υπόλοιπους (οι μαθητές δίδασκαν αλλήλους). Την αλληλοδιδακτική στην Ελλάδα εισήγαγε επίσημα ο Ιω. Κοκκώνης στα χρόνια του Καποδίστρια, μεταφράζοντας (1830) τον Οδηγό της αλληλοδιδακτικής μεθόδου του Sarazin.

Ορφανοτροφείο επίσης είχε ενταχθεί και το Πρότυπο σχολείο, απ' όπου αποφοιτούσαν δάσκαλοι για τα σχολεία.
Την ίδια χρονιά στην Αίγινα ιδρύθηκε το Κεντρικό σχολείο, του οποίου οι απόφοιτοι θα ακολουθούσαν ανώτερες σπουδές. Παράλληλα λειτουργούσαν Εκκλησιαστική Σχολή στην Πόρο, Γεωργική Σχολή στη Τίρυνθα και Κεντρικό Πολεμικό Σχολείο στο Ναύπλιο.
Πολλοί ήταν αυτοί που κατηγορούσαν τον Καποδίστρια πως ήταν εχθρός της ανώτατης εκπαίδευσης. Απλά, ο Καποδίστριας σκεφτόταν πως θα ήταν αμελητέα η πρόοδος εάν ιδρυόταν πανεπιστήμιο, όταν η μεγάλη μάζα του λαού παρέμενε αναλφάβητη.
Το μόνο αποτέλεσμα θα ήταν να δημιουργηθεί πνευματική αριστοκρατία, που δε θα είχε την παραμικρή επαφή με τη μεγάλη πλειοψηφία του λαού. Εξ' άλλου, εκείνη την εποχή, η ίδρυση πανεπιστημίου στεκόταν αδύνατη, όχι μονάχα γιατί τα οικονομικά μέσα που διέθετε ο τόπος ήταν λιγοστά, αλλά και γιατί υπήρχε παντελής έλλειψη διδακτικού προσωπικού.
Δυστυχώς έπειτα από το θάνατό του δεν ακολούθησαν ούτε αυτή την προσπάθεια του ούτε το εκπαιδευτικό του σύστημα. Η δημόσια εκπαίδευση, αλλάζοντας την κατεύθυνση που χάραξε ο Καποδίστρια, πήρε άσχημο δρόμο για μεγάλη ζημιά του έθνους. Με την εισαγωγή της κλασικής εκπαίδευσης σε μια εξαιρετικά φτωχή χώρα, δημιούργησαν τάξη διανοουμένων που ήξερε να ρητορεύει αντί να δρα.
Το εκπαιδευτικό σύστημα της Αντιβασιλείας που διαμορφώθηκε τότε, είχε την ακόλουθη δομή:
Α) Επτατάξιο Δημοτικό ή του λαού σχολείο
Β) Τριτάξιο Ελληνικό σχολείο, το οποίο χρονικά ταυτιζόταν με τις τρεις ανώτερες τάξεις του δημοτικού εφ' όσον εισάγονταν σ' αυτό με εξετάσεις οι ενδιαφερόμενοι, αφού πρώτα τελείωναν και την τετάρτη τάξη του δημοτικού
Γ) Τετρατάξιο Γυμνάσιο
Δ) Πανεπιστήμιο
Δυστυχώς, η Αντιβασιλεία επηρεασμένη από το βαυαρικό τρόπο εκπαίδευσης, παρέβλεψε βασικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν στο χώρο της παιδείας, όπως, ότι:

- Τα δημοτικά σχολεία έπρεπε να συντηρούνται από τους δήμους, οι οποίοι όμως δεν είχαν ανάλογες οικονομικές δυνατότητες
- Πλεόναζε η αρχαιομάθεια. Διδάσκονταν αρχαία ελληνικά από το δημοτικό, 12 ώρες στο Ελληνικό και 8 ώρες στο Γυμνάσιο, ενώ παραμελήθηκε η νέα Ελληνική γλώσσα. Μόνο στην Α' Γυμνασίου για 2 ώρες τη βδομάδα διδάσκονταν τη νέα Ελληνική.
- Παραμελήθηκε η επαγγελματική εκπαίδευση, για την οποία διατέθηκαν αρχικά μόνο οι Κυριακές και άλλες γιορτές.
- Υπήρχε έλλειψη καταρτισμένου και έμπειρου διδακτικού προσωπικού και παράλληλη απρονοησία για τη δημιουργία ικανών εκπαιδευτικών

Τα βασικά ιδρυτικά διατάγματα για τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ήταν τα εξής:
Α) της 6ης Φεβρουαρίου 1834 (για το δημοτικό σχολείο).
Β) της 31ης Φεβρουαρίου 1836 (για τη Μέση Εκπαίδευση)

Γ) της 14ης Απριλίου 1837 (για το Πανεπιστήμιο)
Το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο λειτούργησε το 1838 και είχε, 4 σχολές: φιλοσοφίας, νομικής, θεολογίας και ιατρικής

Από την Άλωση ως την Φιλική Εταιρεία

Η Άλωση της Κων/πόλεως και η διαμόρφωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Το 1453 είναι ένα έτος ορόσημο, διότι με την Άλωση της Κων/πόλεως «έπεσε η Βασιλεύσουσα».
Τα ξημερώματα της 6ης Απριλίου 1453, ο Μωάμεθ βρισκόταν μπροστά από τα απόρθητα τείχη της βασιλεύουσας με 60.000 φανατισμένους μαχητές, 140.000 βοηθητικούς και με ισχυρή δύναμη κανονιών.
Όταν έφθασε η μοιραία μέρα της 29ης Μαίου 1453, οι Τούρκοι βρέθηκαν μέσα στην Πόλη, *μπασμένοι από την Κερκόπορτα που έμεινε ανοιχτή από λάθος, παρά την ρητή εντολή του αυτοκράτορα να κλείσουν όλες οι πόρτες*. Γι' αυτό το λόγο τα επίσημα Τουρκικά έγγραφα του 13ου αιώνα αναφέρουν ότι: «*… οι Αγιορείται προ των άλλων ραγιάδων εδέχθησαν την υπηκοότητα και απέκτησαν την ασυδοσίαν…*»[6].
Η πτώση της Κωνσταντινούπολης είχε μεγάλο αντίκτυπο στη Δυτική Ευρώπη. Διασώζονται πολλές επιστολές ευγενών και ιερέων που είχαν κάνει έκκληση για σταυροφορία κατά του Ισλάμ, πριν ακόμα αλωθεί η Πόλη, η οποία θεωρούνταν ως το κέντρο του πολιτισμού! Ο Ένεα Σίλβιο Πικολάμινι, ο μεταγενέστερος Πάπας Πίος ο Β', χαρακτήρισε την άλωση ως "*δεύτερο θάνατο του Ομήρου και του Πλάτωνα*", ενώ ο Φρειδερίκος Γ', σε επιστολή του προς τον Πάπα Νικόλαο Ε', ονομάζει την Κωνσταντινούπολη "*πραγματική κατοικία της φιλολογίας και των σπουδών όλης της ανθρωπότητας*".
Η πολιορκία και η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους εξιστορείται από πολλές πηγές, ελληνικές, λατινικές, σλαβικές και τουρκικές, εκ των οποίων οι κυριότερες είναι: α) Το *Χρονικό* του Γεωργίου Φραντζή. Ο Φραντζής πήρε μέρος στην πολιορκία και ήταν στενός φίλος του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου. β) Η *Βυζαντινή Ιστορία* του Μιχαήλ Δούκα. Ο Δούκας ήταν σύγχρονος ιστορικός από τη Μ. Ασία και υποστήριξε την ένωση των Εκκλησιών γ) Η Επιστολή για την αιχμαλωσία της Κωνσταντινούπολης του αρχιεπίσκοπου της Χίου Λεονάρδου προς τον Πάπα. δ) *Το Ημερολόγιο της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης* (Giornale dell' assedio di Coonstantinopoli) του Ενετού Ευγενή Νικολό Μπαρμπάρο, που περιγράφει με μεγάλη λεπτομέρεια την πολιορκία.
Αρχηγός του στόλου ήταν ο μεγάλος δούκας Λουκάς Νοταράς, ένας άβουλος ευγενής που προτιμούσε την τουρκική κατοχή από τη συνεργασία με τη Δύση και ταυτίζονταν η άποψή του με αυτή των ανθενωτικών, οι οποίοι έλεγαν: «*Κρειττότερον βασιλευσαι εν μέση Πόλει φακιόλιον Τούρκων παρά καλύπτρα Λατινική*».

[6] Χρονικόν Ιέρακος, στίχοι 366-387

Ο Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος, την ίδια εποχή, με μια μικρή ομάδα ευγενών και λίγων ανώτερων κληρικών προσπαθούσε για καιρό να συμβιβαστεί με τη Δύση για μια προσφορά βοήθειας που θα έσωζε την Πόλη. Αυτοί ήταν οι λεγόμενοι Ενωτικοί. Ενάντιά τους ήταν οι ανθενωτικοί, με αρχηγό τον καλόγερο Γεννάδιο Σχολάριο, που προτιμούσε τους Τούρκους από τους δυτικούς!!

Τελικά μόνο μερικοί Ενετοί και Γενουάτες βοήθησαν στην υπεράσπιση της πρωτεύουσας, με σημαντικότερη μορφή το Γενουάτη στρατιωτικό Τζιοβάνι Ιουστινιάνι, που ήρθε με δυο μεγάλα πλοία και 700 πολεμιστές.

Ο ανώτερος αξιωματούχος και ιστορικός Γεώργιος Φραντζής στο «Χρονικό» του, μας πληροφορεί, ότι ο Ιουστινιάνι βλέποντας την επικείμενη επίθεση των Τούρκων, ζήτησε από τον αρχηγό του στόλου μεγάλο δούκα Λουκά Νοταρά να του στείλει μερικά κανόνια για να ενισχύσει ένα αδύνατο σημείο των τειχών, αλλά «ο Νοταράς αρνήθηκε με πείσμα». Τότε ο Ιουστινιάνης ξέσπασε με το γνωστό: «*O traditor et che me tien che adesso non te scanna cum questo pugnal* (Ε! προδότη, δεν ξέρω τι με κρατεί να σε σφάξω με αυτό το μαχαίρι)»

Οι προσπάθειες για την ένωση των Εκκλησιών είχαν δημιουργήσει όξυνση της διαμάχης ενωτικών και ανθενωτικών. Ανθενωτικοί καλόγεροι, με επικεφαλής το Γεννάδιο, διέδιδαν πως η Πόλη θα πέσει στα χέρια των Τούρκων εξαιτίας των ενωτικών, που έκαναν "μιασμένη" λειτουργία στην Αγία Σοφία, λόγω της παρουσίας αντιπροσώπου του Πάπα. Οι ανθενωτικοί έλεγαν "*την Λατίνων ούτε βοήθειαν, ούτε την Ένωσιν χρείζομεν*" (δεν χρειαζόμαστε ούτε τη βοήθεια, ούτε την Ένωση των Λατίνων) Μάλιστα, διέδιδαν ψευδώς στο λαό πως μόλις ο κατακτητής (οι Τούρκοι) φθάσει μπροστά στην Αγία Σοφία, θα κατέβει ο αρχάγγελος εξολοθρευτής και θα διώξει τους άπιστους!!

Αργότερα ο ίδιος ο Μωάμεθ ο Β' διόρισε τον Γεννάδιο Σχολάριο, Πατριάρχη. Μάλιστα, σε ερώτηση προς τον Γεννάδιο αν είναι Έλληνας, αυτός απάντησε: «*Καγώ γαρ την των λατίνων οίδα γλώτταν, αλλ' ουκ ερω Λατίνος είναι, δια το μη φρονείν ως Λατίνοι φρονούσι. Λέγω δε, περί ων ημίν διαφέρουτι και αύθις Έλλην εν τη φωνή, ουκ αν ποτε φαίειν Έλλην είναι, δια το μη φρονείν ως εφρόνουν ποτέ Έλληνες*»[7] (Γιατί και εγώ γνωρίζω την γλώσσα των Λατίνων, αλλά δεν θα πω πως είμαι Λατίνος, γιατί δεν σκέφτομαι, όπως σκέφτονται οι Λατίνοι. Λέγω λοιπόν, για αυτά στα οποία εμείς διαφέρουμε, και έπειτα Έλληνας είμαι στη φωνή, χωρίς ποτέ να θεωρούμαι πως είμαι Έλληνας, γιατί δεν σκέφτομαι όπως σκέφτονται οι Έλληνες).

Η οθωμανική βαρβαρότητα, η απολίτιστη τουρκική δύναμη της βίας και της αρπαγής, διαδέχτηκε την ένδοξη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Δεν θα εξετάσουμε, τις συνθήκες και τα γεγονότα, διότι δεν είναι αυτός ο σκοπός του βιβλίου. Το σημαντικό που θέλω να τονίσω είναι πως μια μεγάλη μερίδα του κλήρου ή συμμάχησαν με τους Τούρκους για να μη χάσουν τα προνόμιά τους ή, ακόμα χειρότερα, εκδήλωναν σαφή φιλοτουρκική τάση, εξαιτίας της απέχθειάς τους προς τους δυτικούς. Για παράδειγμα, επίσημα τουρκικά έγγραφα της εποχής του Σουλτάνου Οχράν του Νικητή (1326-1390) μας πληροφορούν ότι: «...*επειδή οι Αγιορείται προ*

---

[7] Ανέκδοτο χειρόγραφο Βιβλιοθήκης Παρισιού, φύλλο Νο 778

των άλλων ραγιάδων εδέχθησαν την υπηκοότητα και απέκτησαν την ασυδοσίαν...»[8].
Στη νέα αυτοκρατορία, μοναδικός μονάρχης ήταν ο *Σουλτάνος*. Κύριο εκτελεστικό όργανό του, ήταν ο *μέγας βεζύρης* (ένα είδος πρωθυπουργού), γύρω από τον οποίο ήταν οι *εφέντες* (βοηθοί του), οι οποίοι σχημάτιζαν το *διβάνι* (συμβούλιο). Ο Σουλτάνος και το Διβάνι αποτελούσαν την τούρκικη κυβέρνηση, που λεγόταν *Υψηλή Πύλη*.
Η τούρκικη αυτοκρατορία είχε διαιρεθεί σε μεγάλες γενικές διοικήσεις, *τα πασαλίκια*, με επικεφαλής τους *πασάδες*. Κάτω από τις διαταγές του πασά, ήταν ο *μπέης*, ο οποίος ήταν διοικητής επαρχίας, και ο *αγάς*, ο οποίος ήταν στρατιωτικός διοικητής μικρής πόλης.
Με τις αλλεπάλληλες σφαγές, ο ελληνικός πληθυσμός ελαττώθηκε σημαντικά και οι εύπορες οικογένειες, διέφυγαν στο εξωτερικό.
Οι κατακτητές, μεταχειρίζονταν με βάναυσο τρόπο τους υποδουλωμένους Έλληνες που τους ονόμαζαν περιφρονητικά *ραγιάδες* (δούλους) και *γκιαούρηδες* (απίστους).
Το παιδομάζωμα, δηλαδή, η αρπαγή των καλύτερων Ελληνοπαίδων, ηλικίας 7-14 ετών, είχε εξαπλωθεί παντού μετατρέποντάς τους σε φανατισμένους γενίτσαρους.
Ο Μωάμεθ ο Πορθητής αντιμετώπιζε δύο πολύ σημαντικά προβλήματα, τα οποία έπρεπε να επιλύσει, για να σταθεροποιήσει την κατάκτησή του. Το πρώτο είχε σχέση με τον κατακτημένο λαό, που κατοικούσε στις διάφορες περιοχές της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, ο οποίος είχε πνευματική ανάπτυξη ασύγκριτα πιο μεγάλη από τον τουρκικό. Έπρεπε, λοιπόν, να εξασφαλίσει τέτοιες συνθήκες, που να κάνουν τον υποδουλωμένο λαό ν' ανεχτεί την κατάκτηση από αυτή την βάρβαρη φυλή και συνεχίσει υπό κατοχή, χωρίς αντίδραση. Ο Μωάμεθ δεν μπορούσε να μεταφέρει Τούρκους στις υπόδουλες ελληνικές επαρχίες, επειδή δεν είχε στη διάθεσή του τον αναγκαίο πληθυσμό, αλλά και γιατί οι Τούρκοι δεν είχαν ούτε την ικανότητα, ούτε την διάθεση να ασχοληθούν με παραγωγικές εργασίες. Γι' αυτό το λόγο, καθιέρωσε το θεσμό της κοινότητας, η οποία αποτελούσε μια ανεξάρτητη αρχή ανάμεσα στους κατακτητές και τους σκλαβωμένους Έλληνες. Η διοίκηση της είχε ανατεθεί σε συμβούλιο που εκλεγόταν από τους Χριστιανούς. Έτσι, δημιουργήθηκαν μικρές εθνικές εστίες, όπου διατηρούσαν εθνική γλώσσα και την χριστιανική πίστη.
Μέλη κάθε μιας κοινότητας μπορούσαν να είναι μόνο ντόπιοι που κατοικούσαν μόνιμα σ' αυτές, οι οποίοι ήταν και «ραγιάδες» της Υψηλής Πύλης. Την ιδιότητα του «ραγιά» προσέδιδε η πληρωμή του «κεφαλοχαρατσίου». Όσοι κατοικούσαν σε μια κοινότητα, άσχετα αν πλήρωναν τους υπόλοιπους φόρους, αν δεν πλήρωναν τον προαναφερθέντα φόρο, αποκλείονταν από κάθε συμμετοχή στις κοινοτικές συνελεύσεις, στις υποθέσεις της κοινότητας και στην διοίκηση αυτής.
Οι διοικούντες την κοινότητα, ονομάζονταν κοτζαμπάσηδες, δημογέροντες, γέροντες, επίτροποι ή προεστοί. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως δεν διορίζονταν από τους Τούρκους, αλλά εκλέγονταν από

[8] Χρονικόν Ιέρακος, στιχ 366-387

τους κατοίκους. Ωστόσο, η εκλογή τους επικυρώνονταν από την Τουρκική αρχή. Γι' αυτό το λόγο, οι δημογέροντες είχαν καλές σχέσεις με τους Τούρκους και συνήθως ήταν πλούσιοι γαιοκτήμονες, που το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν η αύξηση της περιουσίας τους.

Οι κοινοτικοί άρχοντες εκλέγονταν για ένα χρόνο και είχαν την δύναμη της επανεκλογής. Η εκλογή τους ήταν κατά κανόνα άμεση και συνήθως γινόταν δια βοής, μετά από συνέλευση του συνόλου των κατοίκων της κοινότητας. Ωστόσο, σε ορισμένα μέρη, όπως τα Ψαρά, εκλέγονταν εκλέκτορες, οι οποίοι αναδείκνυαν τους δημογέροντες.

Είναι σημαντικό να τονιστεί πως δεν ήταν όλοι οι κάτοικοι της κοινότητας εκλέξιμοι. Έπρεπε να ανήκουν στην ανώτερη τάξη, δηλαδή, να έχουν κοινωνική και οικονομική επιφάνεια. Αντιθέτως, το δικαίωμα του εκλέγειν άνηκε σε όλους τους κατοίκους αδιακρίτως κοινωνικής τάξης.

Οι κοινοτικοί άρχοντες αμείβονταν. Το ποσό της αμοιβής τους αναγράφονταν στο πρακτικό (πατέντα) της εκλογής τους. Σε άλλα μέρη η αμοιβή ήταν καθαρά χρηματική, σε άλλα μέρη λάμβαναν ορισμένα εκ των εσόδων της κοινότητας και σε άλλες πάλι κοινότητες, όπως των Ψαρών, οι δημογέροντες δεν λάμβαναν καμιά αμοιβή.

Οι δημογέροντες εκπροσωπούσαν την κοινότητα στις σχέσεις της με τους Τούρκους και είχαν υποχρέωση να εμφανίζονται ενώπιον οποιασδήποτε τουρκικής αρχής ή ενός Τούρκου τιτλούχου που θα επισκέπτονταν την κοινότητα. Αυτές οι υποχρεώσεις, έβαζαν σε έξοδα τους δημογέροντες, αλλά είχαν και χαρακτήρα επικίνδυνο. Γι' αυτό το λόγο και δικαιολογούνταν τα έσοδα ή οι αμοιβές τους.

Το δεύτερο πρόβλημα, αφορούσε στο θρησκευτικό ζήτημα. Υπήρχε κίνδυνος να επιχειρηθούν από τα δυτικά κράτη εκστρατείες, ή καλύτερα σταυροφορίες, με πρόσχημα την προστασία του Χριστιανισμού. Για ν' αντιμετωπίσει το θρησκευτικό ζήτημα, αναγνώρισε την ελληνορθόδοξη εκκλησία και παραχώρησε μεγάλα προνόμια στον αρχηγό της. Μάλιστα, ο ίδιος ο Μωάμεθ ο Πορθητής, υπέδειξε την ανάγκη εκλογής ενός νέου αρχηγού της Ορθοδοξίας και τοποθέτησε στη θέση αυτή ένα άτομο δικής του εμπιστοσύνης, τον Γεώργιο Σχολάριο ή Γεννάδιο. Ο Πατριάρχης πλέον γίνεται ο θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός των υπόδουλων χριστιανών, και αποκαλείται «Εθνάρχης»!!

Ο Γενναδιος λοιπόν, αυτός ο «εξαίσιος» πρώτος εθνάρχης είχε πει: *Αν και μιλώ ελληνικά, ποτέ όμως δεν ήμουνα Έλληνας. Κι αν κανείς με ρωτήσει τι είμαι, του αποκρίνομαι: Χριστιανός είμαι.*

Με ειδικό φιρμάνι (διαταγή), ο Μωάμεθ έδωσε στον Πατριάρχη το δικαίωμα να χειροτονεί και να καθαιρεί αρχιεπισκόπους και μητροπολίτες· μπορούσε να επιβάλλει φόρους για τη συντήρηση των ιερών ιδρυμάτων και απάλλαξε την εκκλησιαστική περιουσία από κάθε φόρο!!

Μέχρι το 1606, το εμπόριο και η βιοτεχνία ήταν πενιχρά και πολύ περιορισμένα και επικρατούσε παντού πνευματικό σκοτάδι και αμάθεια. Η ανάπτυξη της παιδείας και των γραμμάτων άρχισε με τις ελευθερίες που παραχωρήθηκαν από την εποχή του Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπούς. Με πρωτοβουλία του διαπρεπούς Πατριάρχου Ιερεμία του Β΄ (1572-95) ιδρύθηκαν τότε πολλά σχολεία. Στη συντήρηση τους συνέβαλλαν και οι παροικίες του εξωτερικού με γενναίες χορηγίες.

Η Τουρκία την εποχή αυτή εισέρχεται σε περίοδο παρακμής, μια και την είχαν εξαντλήσει οι συνεχείς πόλεμοι και η εσωτερική αναρχία. Εντωμεταξύ, ο Μέγας Πέτρος είχε συλλάβει την ιδέα να καταλύσει την τουρκική αυτοκρατορία, και αυτή την πολιτική του ακολούθησε η Μεγάλη Αικατερίνη, η οποία εισέβαλλε στις Παραδουνάβιες χώρες, τις οποίες και κυρίευσε.
Η οικονομική ανάπτυξη του Ελληνισμού αρχίζει από τον 17ο αιώνα, ταυτίζεται δε με την υποχώρηση των Βενετών από πολλές πόλεις και νησιά του Αιγαίου και την ανάπτυξη των Γάλλων, που συνδέονταν προς την Τουρκία με τις διομολογήσεις[9].
Η ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας έφερε και εξέλιξη των μεταφορικών μέσων. Οι εμπορικές μεταφορές της ξηράς ήταν οργανωμένες σε καραβάνια. Μεγαλύτερη όμως ανάπτυξη έλαβαν οι θαλάσσιες μεταφορές. Η ανάπτυξη της ναυτιλίας απέκτησε μεγάλη εθνική σημασία, διότι συνετέλεσε στην οικονομική ενότητα των Ελλήνων της διασποράς και του εσωτερικού.

[9] Η διομολογήση είναι μια διακρατική συμφωνία, που εξασφαλίζει ειδική μεταχείριση στους υπηκόους του ενός κράτους που μένουν στη χώρα του άλλου κράτους. Σ' αυτή την περίπτωση, μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας, οι Γάλλοι που κατοικούσαν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, είχαν ειδική ευνοϊκή μεταχείριση από τους Τούρκους κατακτητές.

Κεφάλαιο 2

Η Ευρώπη την περίοδο της Αλώσεως και τα πρώτα βήματα του κινήματος του διαφωτισμού σ' αυτήν

Αγγλία

Μετά το θάνατο της Ελισάβετ Α΄, που δεν είχε διάδοχο, στον θρόνο της Αγγλίας ανήλθε ο ανιψιός της Ιάκωβος ο Α΄, βασιλιάς της Σκοτίας, ο οποίος ανήκε στη δυναστεία των Στιούαρτ. Έτσι, τα δύο βασίλεια σχημάτισαν ένα, το βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας.
Οι Στιούαρτ ήταν απολυταρχικοί. Επηρεασμένοι και από τα άλλα βασίλεια και θέλησαν να περιορίσουν τον κοινοβουλευτισμό. Ο δεύτερος, μάλιστα απ' αυτούς, ο Κάρολος ο Α΄, πολλές φορές καταπάτησε τον Χάρτη των Δικαιωμάτων του αγγλικού λαού, τη «Μάγκνα Χάρτα»[10].
Κατόπιν, κηρύχθηκε στην Αγγλία, Δημοκρατία με πρόεδρο τον Κρόμβελ, ο οποίος κυβέρνησε την Αγγλία πολύ αυταρχικά. Με επωφελείς συμμαχίες και νικηφόρους πολέμους, κατάφερε να αποκτήσει εδάφη τόσο στις αποικίες, όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.
Έπειτα από το θάνατό του, ξέσπασαν επαναστάσεις των βασιλοφρόνων και έτσι, ανακαλέστηκε από την εξορία ο Κάρολος Β΄ (1661), ο οποίος όμως, ήρθε σε σύγκρουση με το Κοινοβούλιο.
Το Κοινοβούλιο για να περιορίσει τις αυθαιρεσίες του βασιλιά, τον Μάρτιο του 1679 τον ανάγκασε να υπογράψει την πράξη του «Habeas Corpus» με την οποία εκτός από τα δικαιώματα της «προσωπικής ελευθερίας» και της «αντιστάσεως», ο Κάρολος αναγνώρισε στον αγγλικό λαό και το δικαίωμα «του σκέπτεσθαι και εκφράζεσθαι ελευθέρως». Ο νόμος αυτός, προστάτευε τους κατηγορούμενους από κάθε αυθαιρεσία της εκτελεστικής εξουσίας.
Ο διάδοχος του Καρόλου Β΄, Ιάκωβος Β΄ (1685-1688) επειδή φάνηκε περισσότερο απολυταρχικός από τον προκάτοχό του, βρέθηκε αντιμέτωπος μιας ειρηνικής επανάστασης και αναγκάστηκε να δραπετεύσει. Οι διάδοχοί του, έτρεφαν λαϊκότερα αισθήματα, υπέγραψαν, μόλις έφθασαν στο Λονδίνο (1689), τη Διακήρυξη περί των Δικαιωμάτων (Bill of Rights) του αγγλικού λαού. Αυτή είναι ένα συμβόλαιο μεταξύ του βασιλιά και του έθνους, που περιορίζει την εξουσία του ανώτατου άρχοντα, ώστε να μην μπορεί να προχωρήσει σε καμία ενέργεια χωρίς την έγκριση του Κοινοβουλίου.

---

[10] Έτσι ονομάστηκε, ο καταστατικός χάρτης των συνταγματικών ελευθεριών, "Magna Charta Libertatum" (Μέγας Χάρτης των Ελευθεριών), που αναγκάστηκε να δώσει στον αγγλικό λαό ο βασιλιάς Ιωάννης ο Ακτήμονας στις 15 Ιουνίου 1215, κάτω από την πίεση των ευγενών. Ο χάρτης αυτός, που αποτελούνταν από 63 κεφάλαια, κατοχύρωνε τα συμφέροντα των φεουδαρχών και περιόριζε την αυθαιρεσία του βασιλιά. Ταυτόχρονα όμως έδωσε και ορισμένα δικαιώματα στο λαό. Έτσι, αναγνώρισε το δικαίωμα στους πολίτες να δικάζονται μόνο από τα δικαστήρια και η ποινή τους να είναι ανάλογη με τη βαρύτητα της πράξης τους. Απαγόρευσε την επιβολή φόρων χωρίς την έγκριση του Κοινού Συμβουλίου, τακτοποίησε τα κληρονομικά δικαιώματα και έδινε δικαίωμα στους ξένους να ασκούν ελεύθερα το εμπόριο με ορισμένες πόλεις. Αναγνώριζε επίσης την ανεξαρτησία και ελευθερία της αγγλικής Εκκλησίας.

Με τη Διακήρυξη αυτή στερεώθηκε στην Αγγλία, ο Κοινοβουλευτισμός. Σύμφωνα με το πολίτευμα αυτό, την κυβέρνηση την αναθέτει ο βασιλιάς υπεύθυνα στους υπουργούς, ενώ αυτός επικυρώνει τις πράξεις τους, χωρίς να φέρει ευθύνη.
Σημαντική ώθηση στις προαναφερθείσες πολιτικές εξελίξεις έδωσε ο Άγγλος Τζον Λοκ, ο οποίος απετέλεσε τη βάση της πολιτικής όψης του διαφωτισμού του 18ου αιώνα. Ο Τζον Λοκ πρώτος διατύπωσε τη θεωρία για τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου (ζωή, ελευθερία, ιδιοκτησία), τα οποία οφείλει να διασφαλίζει η πολιτική εξουσία, αντλώντας τη δύναμη της από ένα είδος κοινωνικού συμβολαίου που έχει υπογραφεί με το λαό. Αν η πολιτική εξουσία δεν ακολουθεί αυτό το δρόμο, πρέπει να αντικαθίσταται και στην περίπτωση αυτή, η ανυπακοή του πολίτη όχι μόνο δεν είναι ανήθικη, αλλά είναι και υποχρέωση.

Αυστρία και Γερμανία

Εντωμεταξύ, στην Αυστρία, η Μαρία Θηρεσία (1740-1780) επέβαλε ομοιόμορφη διοίκηση στο βασίλειό της, εκτός από τους Ούγγρους, στους οποίους έδωσε αυτονομία. Επίσης, ο γιος της Ιωσήφ ο Β΄ (1780-1790) κατήργησε την δουλοπαροικία και έμεινε γνωστός στην ελληνική ιστορία, διότι ήταν εκείνος που μαζί με την τσαρίνα Αικατερίνη, αποφάσισαν να διαμελίσουν την Τουρκία.
Την ίδια περίοδο, ο Φρειδερίκος ο Α΄, βασιλιάς του Πρωσικού κράτους (το σημερινό γερμανικό κράτος), προστάτευσε την παιδεία και εξωράισε με δημόσια έργα το Βερολίνο, ο δε, Φρειδερίκος Β΄ ο Μέγας (1740-1780), προστάτευσε τις τέχνες και τα γράμματα και ανέπτυξε το εμπόριο και την τεχνογνωσία του Πρωσικού κράτους.

Ρωσία

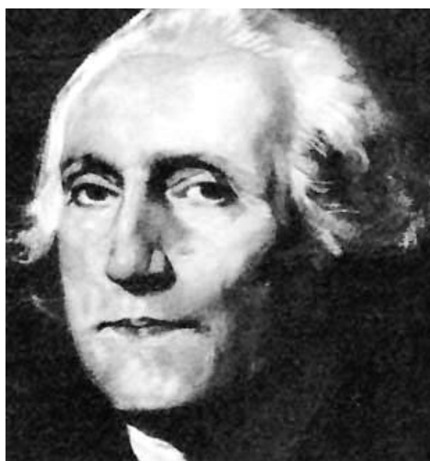
Το 1613, στη Ρωσία, ξεκινά η δυναστεία των Ρωμανώφ, εκ των οποίων, οι σημαντικότεροι ήταν ο Πέτρος ο Μέγας και η Μεγάλη Αικατερίνη. Ο Πέτρος ο Μέγας, εισήγαγε τον πολιτισμό στη Ρωσία. Από τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, ο Μ. Πέτρος αφοσιώθηκε στο μεγαλόπνοο έργο του, δηλ. στην ανάδειξη της Ρωσίας σε μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη. Βελτίωσε τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, χάρισε τα παλιά χρέη και έφτιαξε σχολεία. Επίσης, αντικατέστησε το Πατριαρχείο με την Ιερή Σύνοδο (1721) και δημιούργησε μια καινούρια τάξη ευγενών.
Στον στρατιωτικό τομέα, έστρεψε την προσοχή του σε δύο κυρίως σημεία: 1) στην οργάνωση του στρατού και του στόλου σύμφωνα με τα πρότυπα των άλλων ευρωπαϊκών κρατών και 2) στην κατάκτηση των Βαλτικών χωρών ώστε ν' αποκτήσει η χώρα του διέξοδο προς τη θάλασσα.
Η Αικατερίνη Β΄, που ονομάστηκε Μεγάλη, πήρε τ' όνομα Σοφία-Αυγούστα. Η Σοφία-Αυγούστα μορφώθηκε τέλεια και ασπάστηκε τις νέες προοδευτικές ιδέες των Γάλλων διανοουμένων. Η Μεγάλη Αικατερίνη σύνδεσε το όνομά της με την ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών στη Ρωσία. Η ίδια είχε αλληλογραφία με διαπρεπείς πνευματικούς ανθρώπους της Γαλλίας και συνεργαζόταν με ρωσικά περιοδικά ως ανώνυμη συνεργάτιδα. Γενικά η Ιστορία αναγνωρίζει στο πρόσωπο της τη

μεγάλη προστάτιδα των γραμμάτων και τεχνών του 18ου αι. Υποστήριξε πολλά επαναστατικά κινήματα των Ελλήνων κατά της τουρκικής τυραννίας. Είχε κηρύξει πόλεμο κατά της Τουρκίας.
Με τη συνθήκη του *Κιουτσούκ Καϊναρτζή* το 1774, τελείωσε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος (1768 – 1774) και μέρος των ακτών της Μαύρης θάλασσας και της Αζοφικής, έγιναν επαρχίες της ρωσικής αυτοκρατορίας. Η Ρωσία υποχρέωσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία:
α) σε καταβολή πολεμικής αποζημίωσης τεσσάρων εκατομμυρίων χρυσών ρουβλίων,
β) σε κατοχύρωση της αυτονομίας των ηγεμονιών Μολδαβίας και Βλαχίας και της πολιτικής ανεξαρτησίας των Τατάρων της Κριμαίας,
γ) σε αναγνώριση του δικαιώματος προστασίας των ορθόδοξων χριστιανών υπηκόων της Πύλης από τον τσάρο,
δ) σε παροχή του δικαιώματος της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στον Εύξεινο στα υπό ρωσική σημαία εμπορικά πλοία και του ελεύθερου εμπορίου εντός της οθωμανικής επικράτειας για τους ρώσους υπηκόους,
ε) την ελευθερία δημιουργίας ρωσικών προξενείων, σε όποια οθωμανική πόλη η τσαρική κυβέρνηση έκρινε σκόπιμο.
Η Αικατερίνη Β΄ δεν παραιτήθηκε ωστόσο από το μεγάλο σχέδιο της, τη διάλυση δηλαδή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης. Το Σεπτέμβριο του 1782 έκανε καθαρό το σχέδιο της αυτό στον αυτοκράτορα της Αυστρίας Ιωσήφ Β΄. Πρότεινε μια ρωσο-αυστριακή συμμαχία, όπου η Αυστρία θα κατακτούσε τη βόρεια Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη και η Ρωσία θα λάμβανε υπό την προστασία της το νέο *Βυζαντινό Κράτος* που θα περιελάμβανε τη Θράκη με την Κωνσταντινούπολη και τα στενά, τη Βουλγαρία, τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία και θα είχε για ηγεμόνα τον εγγονό της Αικατερίνης Β΄ Κωνσταντίνο. Η Βλαχία και η Μολδαβία θα αποτελούσαν το ενιαίο *Βασίλειο της Δακίας* με ηγεμόνα το ρώσο αριστοκράτη Ποτέμκιν.
Ο Ιωσήφ Β΄, ένα χρόνο αργότερα παραβιάζει τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή και προχωρά στην προσάρτηση της Κριμαίας. Τον ίδιο χρόνο ξεσπά ο πόλεμος των συμμάχων Ρωσίας – Αυστρίας κατά της Πύλης. Η Αυστρία καταλαμβάνει το πασαλίκι του Βελιγραδίου και μέρος της Βοσνίας, τελικά όμως ηττάται από τους Οθωμανούς υποχωρεί και συνθηκολογεί μονομερώς (1791). Αντίθετα τα ρωσικά στρατεύματα προελαύνουν στα παράλια του Ευξείνου και στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Η Πύλη αναγκάζεται να υπογράψει το 1792 συνθήκη ειρήνης στο Ιάσιο. Με αυτή παραχωρεί στη Ρωσία τις βόρειες ακτές του Ευξείνου Πόντου και αναγκάζεται να ανανεώσει όλους τους όρους της συνθήκης του *Κιουτσούκ Καϊναρτζή.*

Η Αμερική

Εντωμεταξύ, την περίοδο 1606-1732, οι Άγγλοι επιδίδονταν με θάρρος στον αποικισμό της Β. Αμερικής και ίδρυσαν στα μέρη αυτά 13 αποικίες. Αυτές οι αποικίες, διατήρησαν με την Αγγλία οικονομική εξάρτηση και ένα είδος αυτονομίας. Ήταν η εποχή που οι αγγλικές αποικίες της Αμερικής εξεγέρθηκαν ενάντια στην αποικιακή πολιτική της

Μ. Βρετανίας, με αίτημα την ανεξαρτησία τους. Ο Ουάσιγκτον ανακηρύχτηκε αρχιστράτηγος των επαναστατικών δυνάμεων. Η πρώτη φάση της αρχιστρατηγίας του καλύπτει περίοδο 8 μηνών (Ιούλιος 1775 - Μάρτιος 1776). Συγκρότησε και οργάνωσε στρατό από 20.000 άντρες και ανάγκασε τους Άγγλους να εγκαταλείψουν τη Βοστόνη (1776). Ο πόλεμος συνεχίστηκε για 5 χρόνια. Στις 4 Ιουλίου 1776, η Εθνοσυνέλευση της Φιλαδέλφειας, με τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κήρυξε την ανεξαρτησία των 13 πολιτειών της Αμερικής και εξέλεξε τον Τζώρτζ Ουάσιγκτον ως Πρόεδρο τους. Τελικά, η Αγγλία, δια της Συνθήκης των Παρισίων (3 Σεπτ. 1783), αναγνώρισε την ανεξαρτησία των 13 πολιτειών της Β. Αμερικής.

Ο Τζώρτζ Ουάσιγκτον

Οι αποικίες αυτές, αποτέλεσαν μια Ομοσπονδία, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α), οι οποίες, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1787, καθιέρωσαν ως έδρα τους την Ουάσιγκτον.

Η υπογραφή της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής

Με όλες αυτές τις ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις διαμορφώθηκαν τρεις δυνάμεις που κυριάρχησαν στον πολιτικό χώρο και διαμόρφωσαν τρεις κοινωνικοπολιτικές αρχές:

α) η αγγλική, σύμφωνα με την οποία η ελευθερία θεμελιώνεται καλύτερα με τον κοινοβουλευτισμό. Στην κοινοβουλευτική Δημοκρατία, η

κυβέρνηση που προέρχεται από την πλειοψηφία, έχει ανάγκη την πλειοψηφία για να κυβερνά.
β) Η αμερικανική, σύμφωνα με την οποία κάθε λαός έχει δικαίωμα να διώξει τους κυβερνήτες του (διακήρυξη ανεξαρτησίας του 1776). Οι διατυπωμένες στη διακήρυξη αντιλήψεις για φυσική ελευθερία, για αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα και αυτοκυβέρνηση, είχαν θεμελιώδη επίδραση στην αμερικανική και ευρωπαϊκή πολιτική σκέψη.
γ) Η γαλλική, όπως θα δούμε παρακάτω, σύμφωνα με την οποία, τα προνόμια είναι τέκνο της απολυταρχίας[11]. Η γαλλική διακήρυξη περιλαμβάνει τέσσερις θεμελιώδεις αρχές:
1ο) Οι άνθρωποι γεννιούνται και παραμένουν ελεύθεροι και ίσοι στα δικαιώματα.
2ο) Οι άνθρωποι μπορούν να κάνουν καθετί που δε βλάπτει τον άλλο και, συνεπώς, να σκέπτονται, να ομιλούν, να γράφουν και να διατυπώνουν τις σκέψεις τους ελεύθερα.
3ο) Οι πολίτες που απαρτίζουν το έθνος έχουν το κυρίαρχο δικαίωμα να το διευθύνουν.
4ο) Το κυρίαρχο έθνος οφείλει πάντοτε να έχει υπόψη του από τη μια μεριά τα δικαιώματα του ατόμου και από την άλλη το κοινό αγαθό.
Κάτω από τις παραπάνω αρχές και την επίδραση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών των διάφορων τύπων και λαών διαμορφώθηκε η σύγχρονη έννοια της Δημοκρατίας με τις τόσες και τόσες αντιφατικές ερμηνείες της λέξης στο χώρο του πολιτικού λεξιλογίου.

Η Γαλλική Επανάσταση και η επιπτώσεις της στην Ευρώπη

Ένας νέος παράγοντας που ανατρέπει δραματικά τις ισορροπίες εμφανίζεται στην Ευρώπη. Πρόκειται για τη γαλλική επανάσταση του 1789 αλλά κυρίως για τη στρατιωτική δύναμη που αποκτά υπό την αρχηγία του ο Ναπολέων ο Βοναπάρτης.
Στην αναζωπύρωση της επαναστατικής κίνησης στη Γαλλία καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι δύο μεγάλες πνευματικές τάσεις του 18ου αι., που εκπροσωπούνται από τον Ρουσσώ και τον Βολταίρο. Το κοινό σημείο της διδασκαλίας τους είναι ο ανθρωπισμός.
Μια από τις βασικές αρχές τους ήταν ότι η νοημοσύνη είναι δοσμένη σε όλους· και έτσι ο άνθρωπος μπορεί να πάρει θέση σε κάθε περίσταση, αφού διαθέτει πλήρη ανεξαρτησία στον πνευματικό τομέα. Αυτή η θεώρηση, η εφαρμοσμένη στον πολιτικό τομέα, σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος, μπορεί να κρίνει από μόνο του τις κρατικές υποθέσεις, αρκεί να είναι φωτισμένος.
Δεν σκέφτεται πια κανείς ότι μονάχα οι μεγάλοι πολιτικοί έχουν την ικανότητα να τα βγάλουν πέρα με το σύνολο των προβλημάτων που αφορούν μια χώρα. Η πολιτική δεν είναι πια επιστήμη που αφορά σε λίγους αρμόδιους ανθρώπους. Αφού ο καθένας συμμερίζεται τη λειτουργία της σκέψης, μπορεί να στοχαστεί και πάνω στην πολιτική όπως κι οποιοσδήποτε άλλος. Και αυτός ο στοχασμός πρέπει με τη σειρά του να ενισχύεται από την κοινή γνώμη και από την ελεύθερη συζήτηση.

[11] Βλ. Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1789

Επίσης, ένα άλλο κοινό σημείο της διδασκαλίας του Βολταίρου και του Ρουσσώ είναι πως ο καθένας έχει μέσα του ό,τι του χρειάζεται για να ζήσει. Ο άνθρωπος δεν έχει την ανάγκη γνώσεων που δεν τον αφορούν.
Παρά την εμφάνιση όμως του κινήματος του Διαφωτισμού και της εξάπλωσης των φιλελεύθερων ιδεών του, οι αδικίες προς τον λαό συνεχίζονταν στη Γαλλία. Οι απολυταρχικοί ηγεμόνες Λουδοβίκος 14^{ος}, 15^{ος} και 16^{ος} επέβαλλαν στη Γαλλία, ένα άδικο και καταπιεστικό καθεστώς.
Η εξωτερική πολιτική του Λουδοβίκου του 15^{ου} (1715-1774) είχε σαν αποτέλεσμα τον πολυέξοδο πόλεμο για την Αυστριακή Διαδοχή (1740-1748), καθώς και τον Επταετή Γαλλο-Ινδιάνικο πόλεμο (1756-1763), στον οποίο η Μεγάλη Βρετανία πήρε από τη` Γαλλία τον Καναδά. Το κόστος όλων αυτών των πολέμων ήταν τεράστιο.
Ο Λουδοβίκος 15^{ος} ήταν εντελώς ανίκανος να αντιμετωπίσει την άσχημη κατάσταση στην οποία βρισκόταν το Κράτος που παρέλαβε. Οκνηρός και τριγυρισμένος από συκοφάντες και αυλοκόλακες, δεν μπόρεσε να αντιληφθεί τα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα της Γαλλίας.
Ο Λουδοβίκος ανέθεσε στον Τουργκώτ (Turgot) να διορθώσει τα πράγματα. Εκείνος πρότεινε φορολογία ανάλογα με την δυνατότητα πληρωμής και προγραμμάτισε περιορισμό των Βασιλικών εξόδων. Η Μαρία Αντουανέττα, όμορφη αλλά πολιτικά ανόητη, έπεισε τον Λουδοβίκο να απολύσει τον Τουργκώτ. Ο διάδοχος του Τουργκώτ, Ζακ Νεκέρ (Jacques Necker), τραπεζίτης από τη Γενεύη, δημοσίευσε ένα έγγραφο, στο οποίο πρότεινε διακοπή της οικονομικής υποστήριξης των ευγενών με το δημόσιο χρήμα, ρύθμιση των φόρων ανάλογα με το εισόδημα και δημιουργία, σε κάθε επαρχία της χώρας, λαϊκής αντιπροσωπείας. Όπως ήταν φυσικό, ο Νεκέρ είχε την ίδια τύχη με τον προκάτοχό του. Σε απόγνωση ο Λουδοβίκος, ακολούθησε την συμβουλή ενός άλλου υπουργού, του Καλόν (Calonne), και κάλεσε σε συνέλευση τις δύο προνομιούχες τάξεις, κλήρο και ευγενείς, για να τους ζητήσει να συνεισφέρουν οικονομικά. Αυτοί αντέδρασαν απαιτώντας κατηγορηματικά την απομάκρυνση του Καλόν (Calonne) και αρνήθηκαν να παραιτηθούν από οποιοδήποτε προνόμιο, υπογράφοντας έτσι την ίδια τους την καταδίκη.
Η Γαλλική επανάσταση ήρθε σαν μια ιστορική στιγμή που σημαδεύει τον διαχωρισμό δύο συστημάτων διακυβέρνησης. Της παλιάς Μοναρχίας, γνωστής σαν Ancien Regime, και της μοντέρνας Συνταγματικής Βασιλείας. Στο παλιό Μοναρχικό σύστημα, ο Μονάρχης παίρνει και κρατά την εξουσία του σαν «Θείο κληρονομικό δικαίωμα». Διοικεί με κανόνα την απόλυτη υπακοή και οι μόνες αμφισβητήσεις είναι αυτές που ο ίδιος επιτρέπει. Για να ασκεί την εξουσία αυτή βασίζεται σε υπηκόους που πραγματοποιούν τις επιθυμίες του και, σαν αντάλλαγμα, τους δίνει προνόμια και δικαιώματα που με ζήλο υπερασπίζονται.
Ομοίως και τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη εφήρμοζαν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τις απολυταρχικές ιδέες της Γαλλικής Μοναρχίας. Ο Φρειδερικός ο ΙΙ της Πρωσίας, η Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας και οι ηγεμόνες της Αυστρίας και της Ισπανίας, ήταν απολυταρχικοί μονάρχες.
Στη Γαλλία, ο κλήρος και οι ευγενείς, που αποτελούσαν την Πρώτη και τη Δεύτερη λεγόμενη Τάξη, ήταν οι προνομιούχοι. Καταλάμβαναν τις

καλύτερες και επικερδέστερες θέσεις στη χώρα, δεν υπόκειντο σε φορολογία και ωστόσο, δεν αντιλαμβάνονταν την υποχρέωση να υπηρετήσουν το Έθνος.
Η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία είχε τεράστια αφορολόγητα εισοδήματα από τις εκτάσεις γης της και εισέπραττε 10% από τα προϊόντα της καλλιέργειας αυτής της γης.
Οι ευγενείς, όχι μόνο εξαιρούνταν από τη φορολογία, αλλά, σε μερικές περιπτώσεις, ο βασιλιάς τούς συνταξιοδοτούσε από δημόσιους πόρους. Έτσι, αυτές οι δύο καθεστηκυίες τάξεις κυβερνούσαν τη Γαλλία σαν να ήταν προσωπική τους ιδιοκτησία.
Η τρίτη Τάξη, των μη προνομιούχων πολιτών, που αποτελούνταν από αστούς και χωρικούς, πλήρωνε αβάσταχτους φόρους. Μάλιστα, οι χωρικοί είχαν απέναντί τους μια αντιλαϊκή νομοθεσία, που τους υποχρέωνε στην καταναγκαστική εργασία ('corve'), τον κεφαλικό φόρο ('taille) και την υποχρεωτική αγορά αλατιού, που μονοπωλιακά πωλούσε το κράτος και το φορολογούσε υπερβολικά.
Οι Γάλλοι Διαφωτιστές, με τα έργα τους, προωθούσαν ένα καινούργιο σύστημα διακυβέρνησης, καθαρά δημοκρατικό και κατά του απολυταρχισμού και της μοναρχίας.
Ο John Locke, στο βιβλίο του «Συνθήκες πολιτικής διακυβέρνησης», αναφέρει: *«Η Κυβέρνηση σχηματίζεται από τους ανθρώπους για να εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Όσο ο άνθρωπος ζούσε στη φύση, ο καθένας έκανε όπως ήθελε και δεν υπήρχε καμιά ανάγκη για οργάνωση. Εφ' όσον όμως οι άνθρωποι ζουν μαζί, σε κοινωνικές ομάδες, πρέπει να ορίζουν κάποιους απ' αυτούς σαν έμπιστους τους, για να εφαρμόζουν τους κανόνες που ο λαός θεσμοθέτησε και να διοικούν. Αν η κυβέρνηση, αυτοί δηλαδή τους οποίους ο λαός εμπιστεύθηκε, δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, τότε θα μπορεί να απομακρύνονται και να αντικαθίστανται από μια κυβέρνηση, που θα διοικεί προς το συμφέρον του λαού».*
Ο Montesqieu, στο βιβλίο του, το «Πνεύμα των Νόμων», πιστεύει ότι η κυβέρνηση λειτουργεί καλύτερα όταν οι τρεις κλάδοι της εξουσίας, ο νομοθετικός, ο δικαστικός και ο εκτελεστικός, είναι διαχωρισμένοι έτσι ώστε να υπάρχει μεταξύ τους μια σωστή ισορροπία.
Ο Jean-Jacques Rousseau, στο «Κοινωνικό Συμβόλαιό» του, υποστηρίζει την ιδέα μιας αγνής δημοκρατίας, όπου η κυβέρνηση αντλεί την δύναμή της από τη βούληση των κυβερνώμενων.
Τα κηρύγματα των Διαφωτιστών προκάλεσαν έκρηξη της λαϊκής αγανάκτησης και ο Λουδοβίκος δεν είχε παρά μόνο μια λύση. Έτσι, για πρώτη φορά, το 1789 κάλεσε γενική συνέλευση των Τάξεων. Οι αντιπρόσωποι των Τάξεων ήταν ως εξής: κλήρος (308), ευγενείς (285) και η Τρίτη Τάξη (621). Η τελευταία απαίτησε να συνέρχονται οι τρεις τάξεις σαν ένα σώμα και όχι σαν ξεχωριστές ομάδες. Έτσι, οι εκπρόσωποι της λαϊκής τάξης, κάλεσαν τους εκπροσώπους των δύο άλλων τάξεων να ενωθούν μαζί τους σε μια Εθνοσυνέλευση.
Ενώ συμβαίνουν αυτά στις Βερσαλλίες, οι εργάτες του Παρισιού, ενωμένοι με τους αστούς και χωρικούς, ερεθίζονται από τις φήμες ότι ο βασιλιάς συγκέντρωνε ξένους μισθοφόρους για να διαλύσει την Εθνοσυνέλευση. Το ποτήρι ξεχείλισε· ο όχλος επιτέθηκε στις 14 Ιουλίου

1789 και κατέλαβε τη Βαστίλλη, τη Βασιλική φυλακή, σύμβολο της αδικίας και της καταπίεσης. Έπειτα, η Εθνοσυνέλευση, ψήφισε τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη. Τέλος, παρουσίασε το νέο Σύνταγμα, κατά το οποίο, ο βασιλιάς κρατάει την εκτελεστική εξουσία, ενώ την Νομοθετική ασκούν οι αντιπρόσωποι του λαού. Ο Λουδοβίκος, ορκίστηκε πίστη στο Σύνταγμα και έτσι τέθηκε σε κατάργηση η Απολυταρχία και ιδρύθηκε η Συνταγματική Μοναρχία, με περιορισμένα δικαιώματα του ανώτατου άρχοντα. Αργότερα, συγκλήθηκε Τακτική Βουλή, η οποία ψήφισε την αναστολή της βασιλικής εξουσίας και συνεκάλεσε τον λαό σε Αναθεωρητική Συνέλευση.
Παράλληλα στην επαρχία, οι χωρικοί καταστρέφουν τις επαύλεις των ευγενών και, μαζί μ' αυτές, τα παλιά αρχεία, που περιέχουν τις φεουδαρχικές τους υποχρεώσεις. Τον Αύγουστο που ακολουθεί, οι ευγενείς, τρομοκρατημένοι, απαρνιούνται τα προνόμιά τους, οι άδικοι φόροι καταργούνται και μπαίνουν οι βάσεις για ίση μεταχείριση και δικαιώματα των πολιτών, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους. Στις 4 Αυγούστου του 1789 σημαίνει το τέλος της Παλιάς Μοναρχίας. Το τρίπτυχο Ελευθερία-Ισότης-Αδελφότης φωτίζει στις καρδιές των απανταχού υποδουλωμένων και καταπιεσμένων.

Ο Ναπολέων

Τον Ιανουάριο του 1793, αφού ο λαός της Γαλλίας ψήφισε την κατάργηση της βασιλείας και την κήρυξη της Δημοκρατίας, δίκασαν ως ενόχους εσχάτης προδοσίας, τον Λουδοβίκο και τη γυναίκα του Αντουαννέτα και τους αποκεφάλισαν δημόσια.
Ο Ναπολέων Βοναπάρτης, αρχιστράτηγος τότε, με πολλές νίκες στο εξωτερικό της Γαλλίας, επιστρέφει από την Αίγυπτο και τον υποδέχονται σαν ήρωα. Δυστυχώς, όμως, διέλυσε με πραξικόπημα την Βουλή, τον Νοέμβριο του 1799, και ανέλαβε την κυβέρνηση με τον τίτλο του Υπάρχου. Η προέλαση του Βοναπάρτη στην Ιταλία, η εκστρατεία του στην Αίγυπτο και οι προς ανατολάς βλέψεις του (που θα καταλήξουν αργότερα μέχρι και στην κατάκτηση της Μόσχας), οδηγούν το 1798 σε πρόσκαιρη ρωσο-οθωμανική συμμαχία που οδηγεί στην κατάληψη υπό του ρωσικού και οθωμανικού στόλου των νήσων του Ιονίου, τον Φεβρουάριο του 1799 και στη δημιουργία τον Μάρτιο του 1800 της *Ιονίου Πολιτείας,* υπό την επικυριαρχία της Πύλης.
Ο Ναπολέων δημοσίευσε τον Αστικό Κώδικα το 1804 και αφού έδωσε στον Πάπα τα προεπαναστατικά του προνόμια, δέχτηκε από εκείνον την ευλογία του εγχειρήματός του και στέφθηκε ως κληρονομικός Αυτοκράτορας της Γαλλίας. Η έντονη φιλοδοξία του τον οδήγησε σε λάθη στρατηγικής, με αποτέλεσμα στις 30 Μαρτίου 1814, τα Συμμαχικά στρατεύματα να εισέλθουν στη Γαλλία και να κυριεύσουν το Παρίσι. Μετά, από πολλές συγκρούσεις , συνελήφθει και εξορίστηκε στο ερημονήσι του Ν. Ατλαντικού, Αγία Ελένη, όπου πέθανε το 1821, από πάθηση στομάχου.

Οι ελληνικές παροικίες του εξωτερικού

Στην Ελλάδα την εποχή αυτή, το δικαίωμα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, και οι μεταναστεύσεις των Ελλήνων στα μεγάλα εμπορικά κέντρα της νοτιοανατολικής και της Μέσης Ευρώπης καθώς και στα μεγάλα λιμάνια της Μεσογείου, έδωσαν την ευκαιρία στους Έλληνες ναυτικούς, προπάντων τους Υδραίους, Σπετσιώτες και Ψαρριανούς να επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους. Στο «Υπόμνημα» του, το 1803, ο Κοραής γράφει: «*Και οι νησιώται, οίτινες κατά το πλείστον μέρος ήσαν οι αμαθέστεροι του Έθνους, αρχίζουν ήδη να αισθάνονται την χρείαν και την αξίαν των φώτων, και σπεύδουσι προθύμως αμιλλώμενοι να συστήσωσι σχολεία και γυμνάσια εις τας πατρίδας των*».
Οι ελληνικές παροικίες αναπτύσσονται και ακμάζουν από το Γιβραλτάρ ως την Οδησσό. Οι πιο αξιόλογες είναι της Βενετίας, της Βιέννης και της Βουδαπέστης. Στη Βενετία, στη Βιέννη και στη Λειψία ανοίγουν ελληνικά τυπογραφεία και εκδοτικοί οίκοι. Το βιβλίο γίνεται πλέον εμπορική επιχείρηση. Στη Βιέννη εκδίδονται οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες, που γίνονται ανάρπαστες απ' τους Έλληνες του εξωτερικού και απ' τους σκλαβωμένους αδελφούς. Ο Παλλατίδης, ξενιτεμένος γιατρός στη Βιέννη, γράφει: «*…Διδάσκαλοι και φιλόλογοι, ιατροί έμπειροι, έμποροι, εκκλησιαστικοί ελλόγιμοι έζων εν τη εκλεκτή ταύτη κοινωνία και ειργάζοντο και ενήργουν εις την ηθικήν αναγέννησιν των Ελλήνων*». Το πιο σημαντικό ελληνικό τυπογραφείο ήταν των Σιατιστινών τυπογράφων Μαρκιδών Πούλιου στη Βιέννη. Στο τυπογραφείο αυτό τυπώθηκε απ' τον Γεώργιο Βεντότη (1790), η πρώτη ελληνική εφημερίδα, η «Εφημερίς». Ήδη, είχε συγκροτηθεί στο εξωτερικό μια ισχυρή ελληνική αστική τάξη, που μέλη της ξαναγυρίζουν στις πατρίδες τους, μεταφέροντας πλούτη, νέες αντιλήψεις και επαναστατικές ιδέες.

Οι «μυστικές εταιρίες» των Ελλήνων στο εξωτερικό

Στα τέλη του 18^ου^ αιώνα, αναπτύσσεται στην Ευρώπη μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης, που εμπεριέχει πληθώρα στόχων, «εταιρικής» μορφής, οι οποίες ανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς υιοθετούν ανάλογους βαθμούς συνωμοτικότητας, που εξαρτιόταν από τους στόχους και τη φύση τους.
Όπως αναφέρει ο Βασίλειος Παναγιωτόπουλος:[12] « *…οι εταιρίες αυτές υιοθετούν ένα τελετουργικό τυπικό, τεκτονικής προφανώς προέλευσης, αλλά χωρίς μεταφυσικό περιεχόμενο, περισσότερο, νομίζω ως διαδικασία συνοχής των μελών τους και ως μηχανισμό εξασφάλισης του απορρήτου*».
Εταιρίες με φιλελεύθερη πολιτική δράση και έντονο εθνικοαπελευθερωτικό χαρακτήρα, δημιουργήθηκαν τόσο στα πλαίσια του απόδημου Ελληνισμού στο εξωτερικό, όσο και στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, οι οποίες και αποτέλεσαν τον πρόδρομο της Φιλικής Εταιρίας. Αναφέρει ο καθηγητής Ε. Πρωτοψάλτης στο έργο του «Η Φιλική Εταιρεία»: *«…δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι αι μυστικαί πατριωτικαί οργανώσεις της Ευρώπης είχον άμεσον επίδρασιν εις τους*

[12] Βασίλειος Παναγιωτόπουλος, 'Ιστορία του Νέου Ελληνισμού', σ. 14-16

Έλληνες. Από των αρχών ιδίως του ΙΘ' αιώνος, ότε το φιλελεύθερον πνεύμα κυριαρχεί μεταξύ των προηγμένων στρωμάτων των ευρωπαϊκών λαών, αι πατριωτικαί εταιρείαι, κυρίως της Ιταλίας και της Ισπανίας, προβάλλονται εις την συνείδησιν των πεπαιδευμένων Ελλήνων ως φωτεινά παραδείγματα άξια μιμήσεως.»
Ήδη στο εξωτερικό άρχισαν να ιδρύονται μυστικές εθνικές Ελληνικές Εταιρείες, σημαντικότερες των οποίων ήταν: η «Εταιρεία του Ρήγα» με έδρα το Βουκουρέστι, η «Εταιρεία του Φοίνικος» που ιδρύθηκε στη Μόσχα και η «Εταιρεία των Αβλαβών»[13] στη Βενετία.

[13] Οι Αβλαβείς παρουσιάζονταν μ' ένα έμβλημα διαφωτισμού: ένας ήλιος που με τις ακτίνες του προσπαθεί να σκίσει και να διαπεράσει τα μαύρα σύννεφα, που συμβόλιζαν την απολυταρχία και τον σκοταδισμό και κάτω από αυτή την εικόνα, υπήρχε το ρητό NON VELAT UMBRA DIEM.

Κεφάλαιο 3
Οι Εταιρείες

'Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον'

Το «Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον» ιδρύθηκε το 1809 στο Παρίσι από το Θεσσαλονικιό λόγιο και διπλωματικό εκπρόσωπο του ηγεμόνα της Βλαχίας Καλλιμάχη, Γρηγόριο Ζαλύκη. Ας επιχειρήσουμε να φαντασθούμε λίγο το κλίμα όπου ανδρώθηκε η εθνικοαπελευθερωτική και εκπολιτιστική αυτή οργάνωση του παροικιακού Ελληνισμού.
Το Παρίσι του 1809, χωρίς να είναι βέβαια η φλογερή πόλη απ' όπου στο πρόσφατο παρελθόν εκπορεύονταν τα εκρηκτικά συνθήματα της Γαλλικής Επανάστασης σ' όλη την οικουμένη, εξακολουθούσε ωστόσο ν' αποτελεί το κέντρο της πολιτικής δραστηριότητας της Ευρώπης. Το 1809 συμπίπτει με το ζενίθ της αυτοκρατορικής αίγλης του Ναπολέοντα. Ολόκληρη η φεουδαρχική Ευρώπη βρισκόταν γονατισμένη στα πόδια του και οι Ναπολεόντειοι αετοί δοκιμάζουν τα φτερά τους για την τελική εξόρμηση. Είναι λοιπόν φυσικό να υπάρχουν αυτή την εποχή πολιτικοί κύκλοι μέσα στους υπόδουλους λαούς που να στρέφουν προς το Ναπολέοντα τα βλέμματά τους και τις ελπίδες τους. Αλλά και ο ίδιος ούτε μια στιγμή δεν έπαψε να τις καλλιεργεί από την πλευρά του. Όχι μόνο ανέχτηκε αλλά και ενθάρρυνε τον εταιρισμό (τις μυστικές πολιτικές οργανώσεις των ξένων στο Παρίσι) με την πρόθεση να δημιουργεί διαρκώς γύρω στην πολιτική του σύμμαχες δυνάμεις, που σε μια δεδομένη στιγμή θα ήταν εύκολο και δυνατό να χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με τα πολιτικά του σχέδια σε κάθε γωνιά της Ευρώπης.
Το «Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον» δεν ήταν, λοιπόν, έξω από τα επεκτατικά σχέδια του Ναπολέοντα, παρά την εφεκτική του στάση απέναντι στην Τουρκία τη συγκεκριμένη εκείνη πολιτική στιγμή. Η ίδρυσή του και η δραστηριότητά του διευκόλυνε την ύπαρξη ενός «ελληνικού ζητήματος», που δεν ήταν διόλου απίθανο να χρησιμοποιηθεί κάποτε σαν επικουρικό επιχείρημα μιας μεσογειακής πολιτικής σε βάρος της Τουρκίας.
Ο κύριος μοχλός της οργάνωσης, ο Γρηγόρης Ζαλύκης, δεν ήταν φυσικά καμωμένος από την ορμητική και επαναστατική στόφα του Ρήγα, ούτε άγγιζε καν την οργανωτική του ιδιοφυΐα. Ήταν ένας λόγιος και διπλωμάτης με χαμηλό πολιτικό ανάστημα, πρόθυμος να εξυπηρετήσει την πατρίδα του, εξασφαλίζοντας, από τα παρασκήνια, τη συμπαράσταση της γαλλικής πολιτικής.
Με βάση το πολιτικό αυτό προσχέδιο δούλεψε ο Ζαλύκης. Για τον εαυτό του κράτησε τη γραμματεία της οργάνωσης και πρόσφερε την προεδρία στο Γάλλο ευγενή Αύγουστο - Γαβριήλ Σουαζέλ - Γκουφιέ (1752-1817), γνωστό λόγιο και φιλέλληνα της εποχής, που προερχόταν από το παλιό καθεστώς των Βουρβώνων και των Καπέτων. Άλλοτε πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη, είχε φήμη ανθρώπου που εξυπηρέτησε από τη θέση του το ελληνικό στοιχείο και ασχολήθηκε με τον ελληνικό πολιτισμό στα αρχαιολογικά ταξίδια του στην Ελλάδα. Ταμίας της

οργάνωσης αναδείχτηκε ο Έλληνας έμπορος του Παρισιού Στέφανος Χατζημόσχος και μέλη της διοίκησης οι Δημήτρης Κομνηνός - Υψηλάντης, πρίγκιπας Φαναριώτης και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, νέος σπουδαστής, ο κατοπινός αγωνιστής της "Φιλικής Εταιρίας" και μέλος της ιδρυτικής τριάδας της στην Οδησσό.
Όπως σημείωσα, οι σκοποί του «Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου» ήταν καμουφλαρισμένοι κάτω από ένα μορφωτικό πρόγραμμα μελέτης τους αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, ενώ παράλληλα ανάμεσα στους μακροπρόθεσμους σκοπούς του έβαζε την παροχή υποτροφιών σε Έλληνες σπουδαστές στο Παρίσι, με χρήματα που θα μαζεύονταν από τις εισφορές των μελών. Ήταν ο νόμιμος κλάδος της δραστηριότητάς του. Γιατί κάτω από το μορφωτικό αυτό πρόγραμμα κρύβονταν οι αληθινές επιδιώξεις της οργάνωσης, που ήταν:

- Να επηρεαστεί το περιβάλλον του Γάλλου αυτοκράτορα ώστε να πεισθεί και να δράσει ένοπλα κατά της Τουρκίας, απελευθερώνοντας την Ελλάδα με τη δύναμη των γαλλικών όπλων.
- Να στρατολογηθούν Έλληνες και ξένοι και να σχηματισθεί μια λεγεώνα, που θα κατέβαινε την κατάλληλη στιγμή στην Ελλάδα και θα πολεμούσε στο πλευρό των επαναστατημένων Ελλήνων.
- Και να συγκεντρωθούν χρήματα και όπλα που θα προωθούνταν στην Ελλάδα όταν θα έφτανε η ώρα της ένοπλης δράσης.

Για την λειτουργία του παράνομου κλάδου της, η οργάνωση κινήθηκε αρκετά δραστήρια μέσα στα πλαίσια των συνωμοτικών κανόνων, όπως εφαρμόζονταν από τις άλλες παρόμοιες εταιρίες των Καρμπονάρων και των Μασσόνων, που δρούσαν μυστικά στο Παρίσι την ίδια εποχή, και δούλευαν για την εθνικοαπελευθερωτική και εθνικοενωτική εξέγερση στην Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Νεάπολη και αλλού. Τα μέλη του «Ε.Ξ.» δεσμεύονταν με όρκο και αναγνωρίζονταν μεταξύ τους από το χρυσό δακτυλίδι που φορούσαν με σκαλισμένα τα αρχικά Φ.Ε.Δ.Α. (= Φιλικός Ελληνικός Δεσμός Άλυτος). Ανάμεσα στις σημαντικές υπηρεσίες που πρόσφερε στο ένοπλο κίνημα της ελληνικής κλεφτουριάς ήταν η αποστολή 40.000 τουφεκιών στους ορεινούς πληθυσμούς του Μοριά, της Ηπείρου και της Μακεδονίας.
Η οργανωτική δράση του "Ε.Ξ." κράτησε όσο ο Ναπολέων βρισκόταν στην εξουσία. Μετά την πρώτη πτώση του άρχισε να μαραζώνει μέσα στο κλίμα της άγριας τρομοκρατίας που είχε εξαπολυθεί στην Ευρώπη εναντίον των μυστικών εθνικοαπελευθερωτικών οργανώσεων, από τις δυνάμεις που συγκρότησαν αργότερα (1815) την «Ιερή Συμμαχία». Σιγά-σιγά εκφυλίστηκε σαν οργανωτική μονάδα και, εντελώς ακινητοποιημένο πια, μετέφερε την έδρα του από το Παρίσι στη Μόσχα, όπου το κλίμα ήταν πιο κατάλληλο. Η ρωσική μεγαλούπολη είχε γίνει επίκεντρο τότε των σχεδίων των Ελλήνων, λόγω της αίγλης που είχε αποκτήσει η Ρωσία στα μάτια τους με τους ρωσοτουρκικούς πολέμους. Αλλά και εκεί δεν μπόρεσε να πάρει απάνω του. Η πολιτική πυξίδα έδειχνε την οριστική μετατόπιση του Ελληνικού ζητήματος στο εσωτερικό της Ελλάδας, στις ίδιες τις δυνάμεις των σκλάβων. Και το νέο τούτο προσανατολισμό, συνδυάζοντάς τον με το ευνοϊκό ρωσικό κλίμα, ήρθε να εκμεταλλευθεί το 1814 η «Φιλική Εταιρία».

Εταιρία των 'Καλών Εξαδέλφων' (Bon Cousins)

Συστήθηκε στη Βιέννη το 1797, από τον Ρήγα Φεραίο. Μέλη της εταιρίας αυτής ήταν μεταξύ των άλλων: οι αδελφοί Πασβάνογλου, Χρήστος Περαιβός, Αντώνιος Κορωνιός, Ευστράτιος Αργέντης, Παναγιώτης και Ιωάννης Εμμανουήλ, Γεώργιος Τουρουντζιάς, Δημήτριος Νικολίδης, Ιωάννης Κατατζάς.
Σκοπός της εταιρίας αυτής ήταν η σύσταση στη Βιέννη και Σερβία ελληνικών εταιριών για την αδελφοποίηση και απελευθέρωση των χριστιανικών λαών, ανεξαρτήτου εθνικότητας, από τον τουρκικό ζυγό.

Η Φιλόμουσος Εταιρία

Το ενδιαφέρον της Ρωσίας για τα ελληνικά πράγματα αναζωπυρώθηκε γύρω στα 1813, όταν η Ναπολεόντεια περιπέτεια φαινόταν να εκλείπει σαν απειλή για την Ανατολή. Το χρόνο εκείνο η Αγγλία κατάφερε να ιδρύσει μια οργάνωση προώθησης των σχεδίων της στην Ελλάδα με έδρα την Αθήνα και μέλη της διοίκησης της αφοσιωμένους ανθρώπους των Βρετανών.
Η Ρωσία όμως κινήθηκε δραστήρια και μέσω των Ελλήνων που είχαν δεσμούς με την πολιτική της, όπως ο Άνθιμος Γαζής και ο Ι. Καποδίστριας, κατόρθωσε να ρυμουλκήσει την όλη υπόθεση προς όφελός της. Η οργάνωση ονομαζόταν "Φιλόμουσος Εταιρία" και μέσα σε μια διετία, ως το 1815 ελέγχονταν οριστικά από τους ρωσόφιλους Έλληνες, υπό την πολιτική και οικονομική προστασία του Τσάρου.
Επρόκειτο για μια παιδευτική κίνηση Αθηναίων διαφωτιστών, από ευπατρίδες, άνδρες πεφωτισμένους και με ζήλο. Πυρήνας της κίνησης ήταν ο Ιωάννης Μαρματούρης, Πέτρος Ρεβελάκης και Αλέξανδρος Χωματιανός, μυημένοι στα μυστήρια του Ρήγα. Αρχικά τα μέλη ήταν λίγα, αλλά αργότερα, έλκυσε τη συνδρομή και Μοναχών, και πριγκίπων και Ευγενών και Φιλοσόφων και κάθε τάξης ανθρώπων. Στη Φιλόμουσο Εταιρεία έδιναν τα περίφημα *Δαχτυλίδια*, με έμβλημα την Γλαύκα που σήμαινε τον αναγκαίο σωτήριο δεσμό μεταξύ των Ελλήνων, χρυσό για τους *Ευεργέτες* και ασημένιο, για τους *Συνηγόρους*.
Ο Καποδίστριας ανακοίνωσε λοιπόν πομπωδώς κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου της Βιέννης, ότι λαμβάνει την πρωτοβουλία να δημιουργήσει μια εταιρεία με την ίδια ονομασία, που θα συγκέντρωνε χρήματα για να βοηθήσει τη *Φιλόμουσο Εταιρεία των Αθηνών* αλλά και για να προωθήσει παράλληλα τις αρχαιοελληνικές σπουδές στην Ευρώπη. Διόρισε ως συνεργάτες και συνδετικούς κρίκους με τη Φιλόμουσο Εταιρεία, δυο απόλυτα έμπιστους του κληρικούς, τον εκδότη της εφημερίδας *«Λόγιος Ερμής»* αρχιμανδρίτη Άνθιμο Γαζή και τον Ιγνάτιο, πρώην μητροπολίτη Άρτας, διωγμένο το 1805 από τον Αλή Πασά και διορισμένο από τους Ρώσους (μέχρι το 1812 που αποσύρθηκαν τα στρατεύματα τους από τις παραδουνάβιες ομοσπονδίες) μητροπολίτη Ουγγαροβλαχίας. Αυτοί οι δύο θα αποτελούσαν και το σύνδεσμο ανάμεσα στη *Φιλόμουσο Εταιρεία* και την συνωμοτική οργάνωση που θα υλοποιούσε τα ρώσικα σχέδια στην Ελλάδα: **την *Εταιρεία των Φιλικών* ή *Φιλική Εταιρεία.***

Ο Σύλλογος αυτός, η Φιλόμουσος Εταιρεία, ανήγειρε σχολεία της Ελληνικής Παιδείας, των Επιστημών και των Ευρωπαϊκών Γλωσσών. Ωστόσο, ο επίσκοπος Αθηνών Γρηγόριος, έβαλε τα δυνατά του να εξοντώσει την Εταιρεία ως κάτι κακοποιό και με φρικτά αποτελέσματα[14]. Μιλούσε λες και ήταν Τούρκος, ενώ οι ίδιοι οι Τούρκοι αδιαφορούσαν!!
Στις γραμμές της Εταιρείας, όμως, δεν προσήλθαν οι μάζες, γιατί το πρόγραμμά της, μορφωτικό και διπλωματικό, δεν ανταποκρινόταν στα αιτήματα δράσης του λαού. Και η όλη υπόθεση περιορίστηκε στην κινητοποίηση δύο εκατοντάδων περίπου μελών της, συντηρητικών αντιλήψεων λογίων, εμπόρων και διπλωματών καθώς και σε ένα καταχθόνιο παιχνίδι εναντίον της αυστριακής κατασκοπείας, όπως αποδεικνύουν τα έγγραφα που δημοσίευσε το 1956 ο Π. Ενεπεκίδης.
Τώρα πλέον, χρειάζονταν νέα δυναμικά οργανωτικά σχήματα με συμμετοχή του λαού. Η ώρα της «Φιλικής Εταιρίας» είχε σημάνει.

Η γέννηση της Φιλικής Εταιρίας

Εντωμεταξύ, το Μάρτιο του 1800 τα Ιόνια νησιά ανακηρύσσονται σε υποτελή πολιτεία στον Τούρκο Σουλτάνο, η οποία όφειλε να κυβερνιέται από την αριστοκρατία του τόπου. Στην Κέρκυρα, πρωτεύουσα της νεοσύστατης πολιτείας των επτανήσιων αριστοκρατών, οι Ρώσοι συναντούν τον άνθρωπο που χρειάζονταν: τον νεαρό γιατρό και κόμη Ιωάννη Καποδίστρια.
Ήδη από το 1806 η Ρωσία ξαναβρίσκεται σε πόλεμο με την Τουρκία και ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄ παζαρεύει ανεπιτυχώς με τον Ναπολέοντα την εφαρμογή του σχεδίου της γιαγιάς του Αικατερίνης Β΄, περί ρωσικής ανασύστασης του Βυζαντίου. Ο Βοναπάρτης αρνείται τελικά τις ρωσικές προτάσεις. Η ιδέα του Καποδίστρια για την ανάληψη συστηματικής προσπάθειας προσανατολισμού των ορθοδόξων υπηκόων της Πύλης στην κατεύθυνση της οργάνωσης μιας γενικευμένης εξέγερσης υπό ρωσική καθοδήγηση, υπάρχει σε διάφορα υπομνήματά του αυτής της περιόδου προς το ρωσικό υπουργείο Εξωτερικών. Το σχέδιο του Καποδίστρια, είναι εξάλλου απόλυτα σύμφωνο με το πνεύμα της ρώσικης πολιτικής, που κατά τη διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου 1806 – 1812, υποκινεί, εξοπλίζει και χρηματοδοτεί τη σερβική εξέγερση του Τσέρνι Τζόρτζε (Καραγιώργεβιτς).
Ήδη, από τον Ιούλιο του 1807, με τη ρωσο-γαλλική συνθήκη του Τίλσιτ, τα νησιά επανέρχονται στη γαλλική κυριαρχία και τον Οκτώβριο του 1814, ο Καποδίστριας φτάνει στη Βιέννη, όπου κατά τη διάρκεια των εργασιών του συνεδρίου, μαζί με τον Τσάρο Αλέξανδρο Α΄ αποφασίζουν να προχωρήσουν στη δημιουργία συνωμοτικής οργάνωσης αποτελούμενης από ορθόδοξους Ρωμιούς, η οποία θα βρισκόταν υπό την άμεση καθοδήγηση του ρωσικού υπουργείου Εξωτερικών και θα εργαζόταν για την προετοιμασία της εξέγερσης του χριστιανικού πληθυσμού της Ελλάδας κατά της Πύλης και για τη δημιουργία πολιτικών προϋποθέσεων που θα επέτρεπαν τη στρατιωτική εμπλοκή της

[14] Διονύσιος Σουρμελής, "Κατάστασις Συνοπτική της Πόλεως Αθηνών", σελ. 82, Αθήνα 1842, ανατύπωση από τις «Αναστατικές Εκδόσεις – Διονυσίου Νότη Καραβία», σειρά: «Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών»

Ρωσίας στο πλευρό των "*εξεγερμένων*" με την συγκατάθεση των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων και τελικό σκοπό την επίλυση του Ανατολικού Ζητήματος (του διαμελισμού δηλαδή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) σύμφωνα με τα ρωσικά συμφέροντα.
Όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας, ως καγκελάριος του Τσάρου Αλέξανδρου, υπέβαλλε στον Μέττερνιχ την ταπεινή παράκληση, ώστε το Συνέδριο της Βιέννης να ευδοκήσει να ασχοληθεί με τη βελτίωση της τύχης των δύστυχων Ελλήνων, ο Μέττερνιχ απάντησε απότομα και με τόνο δικτατορικό, ότι δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη ελληνικού έθνους. Γράφει, στα «απομνημονεύματά» του, ο Νικόλαος Υψηλάντης:
«*Η τιμή του Ελληνικού Γένους προσβλήθηκε βαρέως από την ύβρη αυτή…όταν δε η τιμή δεν έχει σβήσει σ' ένα έθνος καταδυναστευόμενο, ω! πόσο το Έθνος αυτό πλησιάζει προς την ανάκτηση της ελευθερίας του! Από τη στιγμή εκείνη τα βλέμματα των Ελλήνων εξάγγειλαν την σταθερότητα μιας μεγάλης απόφασης. Και ενώ φαίνονται να περισυλλέγουν τον λογισμό τους ακέραιο για να βρουν τα μέσα της εκτελέσεως της σκέψεως, η οποία τους απορροφάει κατά ολοκληρία, ενστερνίστηκαν τα ιερά μυστήρια μιας Αδελφότητας, της οποίας ο ουρανός ενέπνεε υπέρ της απελευθερώσεως τους*».

Ο ρόλος του διεθνούς τεκτονισμού στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας

Οι κυρίαρχες δυνάμεις που επηρέασαν τα ελληνικά δρώμενα και συνέβαλαν ποικιλοτρόπως στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας, ήταν η Ρωσία και η Γαλλία. Η μόνη διαφορά ανάμεσα σε αυτές τις χώρες, ως προς την στάση τους απέναντι στην Ελλάδα, ήταν η διαφορετική αντιμετώπιση από πλευράς της πολιτικής αρχής κάθε μιας. Στην Ρωσία, είχαμε τον Τσάρο Αλέξανδρο Α', ο οποίος αν και μονάρχης, είχε φιλελεύθερες απόψεις και είχε συμβάλλει τόσο επικράτηση του ελευθεροτεκτονισμού στην συντηρητική, όπως πάντα Ρωσία, όσο και στην ενίσχυση του αγώνα των Ελλήνων απέναντι σ' ένα βάρβαρο και αλλόθρησκο λαό, τους Τούρκους. Ο Τσάρος αντιμετώπιζε τον αγώνα της Ελλάδος σαν ένα είδος σταυροφορίας για την επικράτηση του Χριστιανισμού. Αυτή, όμως τη στάση διατήρησε μέχρι που αντιλήφθηκε πως η λεγόμενη, 'Ιερή Συμμαχία' ήταν εναντίον της απελευθέρωσης της Ελλάδος, γιατί υπήρχαν πολλά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα στην περιοχή.
Από την άλλη, είχαμε έναν μεγάλο στρατηγό, που είχε αυτοανακηρυχθεί αυτοκράτορας, και ήταν ο Μέγας Ναπολέων. Ο Ναπολέων, όπως και η Γαλλία εκείνης της εποχής, πίστευε πως δεν μπορεί η Ελλάδα, που πρόσφερε τόσα στον πολιτισμό και τη φιλοσοφία, να είναι υπό κατοχή από έναν τόσο βάρβαρο λαό και μάλιστα μουσουλμανικό!! Ο Ναπολέων δεν άλλαξε τη στάση του, ούτε τις πεποιθήσεις του και το μόνο που τον διέκοψε αυτή του την πορεία, ήταν η ήττα του από τους συμμάχους!
Πέρα όμως από τις κυβερνήσεις, πάντα θα υπάρχει η δράση κάποιων «κέντρων αποφάσεων». Τέτοια κέντρα ήταν οι τεκτονικές στοές, οι οποίες καθ' ολοκληρίαν είναι θεμελιωμένες στο τρίπτυχο Ελευθερία – Ισότης –

Αδελφότης. Δεν είναι τυχαίο, που ποδηγέτες των μεγάλων επαναστάσεων και των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων σε όλο τον κόσμο ήταν τέκτονες. Από τη μια η δυνατότητα να δρουν παρασκηνιακά και σε παγκόσμιο επίπεδο, από την άλλη ο έντονος πατριωτισμός και φιλελευθερισμός τους, του έδινε το προβάδισμα στις κινήσεις τους. Ο Τζωρτζ Ουάσιγκτον ήταν τέκτων, ο Ναπολέων ήταν τέκτων, οι μεγάλοι Γάλλοι διαφωτιστές ήταν τέκτονες και όπως θα δούμε και πολλοί Έλληνες με αντίστοιχο πνευματικό υπόβαθρο.

Σε αυτό το κεφάλαιο, θα εξετάσουμε την ιστορική εξέλιξη αλλά και τη δράση των τεκτονικών δυνάμεων σε Γαλλία και Ρωσία και με ποιο τρόπο αυτές ενίσχυσαν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας και πως συνέβαλαν και στην οργάνωση του τεκτονισμού στην ελληνική επικράτεια.

Ο τεκτονισμός εισήχθη στη Ρωσία από την Αγγλία το 1717, επί Μεγάλου Πέτρου Α' και πρώτος Μεγ.∴ Διδ.∴ στη Ρωσία έγινε ο John Philips, ο οποίος είχε διετελέσει Μεγ.∴ Διδ.∴ της Μεγ.∴ Στ.∴ του Λονδίνου.

Η πρώτη Στοά στην Πετρούπολη, Στ.∴ 'Σιγή', ιδρύθηκε το 1750. Λίγο αργότερα, το 1765, εμφανίζεται η Στ.∴ 'Modestie' (Σεμνότης) και εν συνεχεία αυξήθηκε ο αριθμός των Στοών στη Ρωσία. Μάλιστα, η Μεγ. Αικατερίνη Β' ανακηρύχτηκε «προστάτιδα» του Ρωσικού τεκτονισμού και ίδρυσε τη Στ.∴ 'Κλειώ' μέσα στα χειμερινά ανάκτορα της Πετρούπολης. Ωστόσο, η αρχική φιλική στάση της, μετατράπηκε σε άρνηση, βλέποντας πως ο Ελευθεροτεκτονισμός διέπεται από ένα φιλελεύθερο και αντιμοναρχικό πνεύμα.

Η λειτουργία των Στοών επετράπη πάλι από τον Τσάρο Πέτρο Α'. Μάλιστα, ο Τσάρος Αλέξανδρος Α' διαπνεόμενος από φιλελεύθερες διαθέσεις χαρακτηρίστηκε από την ευγενή του διάθεση προς τους Έλληνες και την προστασία των Ορθόδοξων.

Ο Τσάρος Αλέξανδρος Α' ήταν ισόβιο μέλος του Τάγματος των Ρώσων ιπποτών και μέλος της Στ.∴ 'Τρεις Αρετές'. Δεν ήταν τυχαίο, ότι ο Καγκελλάριος[15] κόμης Ν. Ρουμιάντσεφ ήταν μέλος επίσης της Στ.∴ 'Τρεις Αρετές'. Είναι προφανές ότι ο τεκτονικός περίγυρος που πλαισίωνε τον Τσάρο άσκησε μεγάλη επιρροή επάνω του, για μια μεγάλη περίοδο, έως τα 1822. Ο Ρώσος πρέσβης στην Κων/πολη και γερουσιαστής, στρατηγός Στρογκάνωφ ήταν μέλος της Στ.∴ 'Ελισάβετ – Αγαθοεργία' Πετρούπολης. Ο υπουργός Παιδείας και Πολιτιστικών Υποθέσεων Άλεξ. Γκολίτσιν, που ήταν και προσωπικός φίλος του τσάρου, ήταν μέλος της Στ.∴ 'Ενωμένοι Φίλοι' και της τεκτονικής εταιρείας ' Νέο Ισραήλ' στην Πετρούπολη.

Ο Δ/ντης της στρατιωτικής σχολής της Πετρούπολης και σύμβουλος επικρατείας, Μπέμπερ, μέλος της Αυτοκρατορικής Ακαδημίας φυσικών επιστημών, μαθηματικός και φυσικός ο ίδιος και Μεγ.∴ Διδ.∴ της Μεγ.∴ Στ.∴ 'Βλαδίμηρος και Τάξη', ανέλαβε να ενημερώνει προσωπικά τον Τσάρο Αλέξανδρο για την κίνηση του τεκτονισμού στο στράτευμα. Θα πρέπει να τονίσουμε, πως πολλοί αξιωματικοί του ρώσικου στρατού είχαν εισέλθει στον ελευθεροτεκτονισμό. Για παράδειγμα, στη Στ.∴ 'Τρεις Αρετές' θα συναντήσουμε πολλούς προοδευτικούς αξιωματικούς του Ρωσικού στρατού, όπως ο Π. Πέστελ, ο Σ. Μουράβιεφ, ο Απ.

[15] Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου

Τρουμπεσκόι κ.α. Επίσης, στη Στ.˙. ‘Ενωμένοι Φίλοι’ θα βρούμε τον αρχηγό της Χωροφυλακής Α. Μπένκενντορφ και τον αρχηγό της Αστυνομίας Α. Μπαλάσοβ.
Επίσης, στον τσαρικό τεκτονικό κύκλο συναντούμε και φιλέλληνες ή ακόμα Έλληνες! Ο γενικός γραμματέας της Ρωσίας, Μιχαήλ Σπεράνσκι, στενός συνεργάτης του Τσάρου και μέλος της Στ.˙. ‘Πολικός Αστήρ’, του Τάγματος των Ρώσων ιπποτών, ήταν δηλωμένος φιλέλληνας. Στην Στ.˙. ‘Ενωμένοι Φίλοι’ της Μεγ.˙. Στ.˙. ‘Αστραία’ βρίσκουμε τους Έλληνες Θεοπ. Γουναρόπουλο και Στ. Μαυροκορδάτο. Στη Στ.˙. ‘Ενωμένοι Σλάβοι’ του Κιέβου, τον Ιωαν. Μάννο που προσυπέγραψε με τον Ξάνθο την ανάθεση της αρχηγίας στον Αλ. Υψηλάντη, ο οποίος ήταν υπασπιστής του Τσάρου και είχε μυηθεί το 1810 στη Στ.˙. ‘Παλαιστίνη’ και ανήλθε στο βαθμό του Διδασκάλου το 1816 στη Στ.˙. ‘Τρεις Αρετές.
Μην ξεχνούμε και τον Ιωάννη Καποδίστρια, μετέπειτα υπουργό εξωτερικών της Ρωσίας, ο οποίος αναφέρεται ως επισκέπτης στις στοές των «Ενωμένων Φίλων», «Τρεις Αρετές» και «Παλαιστίνη».
Η παλαιότερη Μεγ.˙. Στ.˙. «Βλαδίμηρος και Τάξη» αντικαταστάθηκε από την Επαρχιακή Μεγ.˙. Στ.˙. ‘Lodge Provinciele’ και απευθυνόταν, κύρια, στην άρχουσα τάξη των ευγενών και υψηλόβαθμων στελεχών του κράτους. Στις 30 Αυγούστου 1815 δημιουργείται στην Πετρούπολη, η νέα «Μεγάλη Στοά της Αστραίας» (La Grande Lodge Astree), από την Μεγ.˙. Στ.˙. του Βερολίνου ‘Μινέρβα’.
Η Μεγ.˙. Στ.˙. ‘Αστραία’ θα πάρει προοδευτικά από το 1816 στη δικαιοδοσία της, τις περισσότερες πρώην Στοές της «Επαρχιακής Μεγάλης Στοάς», όπως τη Στ.˙. ‘Παλαιστίνη’, τη Στ.˙. ‘Ενωμένοι Φίλοι’, τη Στ.˙. ‘ο Εκλεκτός Μιχαήλ’, η Στ.˙. ‘Οι Φίλοι του Βορρά’ κ.α. Στην τελευταία αυτή στοά, συναντούμε τον Νικ. Υψηλάντη ως Τελετάρχη την περίοδο 1818-19. Μέχρι το 1822, η «Αστραία» θα διευθύνει γύρω στις 33 Στοές, όπου θα κλείσουν με εντολή του Τσάρου Αλέξανδρου λόγω της φιλελεύθερης ιδεολογίας και της γενικότερης επιρροής τους ενάντια στη δεσποτική διακυβέρνηση της Αυλής και του Τσάρου.
Εκτός από την έντονη τεκτονική δραστηριότητα, ιδρύθηκε και ένας ανοικτός Σύλλογος-Εταιρεία, «ο Αρμαζάς», με σκοπό λογοτεχνικό, φιλοσοφικό, ιστορικό, κοινωνικοπολιτικό, που κατόρθωσε να συγκεντρώσει όλη την πνευματική ελίτ της Πετρούπολης, με κυρίαρχες αξίες την αγνότητα, την ευγένεια και την υψηλή πνευματικότητα. Μέλη της ο στρατηγός Μ.Ορλόφ, ο Αλεξ. Πούσκιν, οι ποιητές Κ. Μπατιουσκόφ, Β. Ζουκόφσκι, Αλ. Σίσκωφ και Π. Βιαζέμσκι, ο Ν. Καραμζίν και ο Ιωάννης Καποδίστριας ως επίτιμο μέλος.
Πολλοί Ρώσοι τέκτονες στάθηκαν με οποιοδήποτε τρόπο στο πλευρό των επαναστατημένων Ελλήνων. Ο τέκτων συνταγματάρχης Νεπένιν, δ/ντης του 32ου Συντάγματος, αγόρασε και πρόσφερε όπλα στους εξεγερμένους Έλληνες. Ο υπολοχαγός Ράικο, στενός φίλος του λόρδου Βύρωνα, έφυγε χωρίς άδεια για να καταταγεί στον Ελληνικό στρατό και έγινε στρατηγός Δ/ντης του Ελληνικού πυροβολικού.
Η Στ.˙. Οβίδιος που ιδρύθηκε στις 7/7/1821 και λειτουργούσε υπό την αιγίδα της Μεγ.˙. Στ.˙. ‘Αστραία’, είχε διακριθεί για τον φιλελληνικό της αγώνα. Στη Στοά αυτή, άνηκαν πολλοί πρόσφυγες από διάφορες χώρες, όπως ο ελβετός βοτανολόγος Ταρντάν, ο αρχιμανδρίτης Εφραίμ ο

Βούλγαρος, ο Γάλλος Helia de Foua, ο Αλεξ. Πούσκιν αλλά και οι εξής στρατιωτικοί: ταγματάρχης Γκαέφσκι, ο υποστράτηγος Τούσκοφ και οι στρατηγοί Πουστσίν και Ιντζώφ.
Ωστόσο, η Στ.˙. 'Οβίδιος' υπ' αρ. 25 εν Ανατ.˙. Πετρούπολης, η πιο δημοφιλής στοά της Ρωσίας κλείστηκε με τσαρική εντολή στις 19 Νοεμβρίου 1821, εξ' αιτίας της συμμετοχής και βοήθειας των μελών της προς τους επαναστατημένους Έλληνες!
Μέσα από τους Ρώσους φιλέλληνες πρέπει να αναφέρω τον μεγάλο εθνικό ποιητή της Ρωσίας Αλεξ. Πούσκιν, με το φιλελεύθερο αλλά συνάμα κριτικό πνεύμα της αριστοκρατίας, το οποίο έγινε αιτία εκτοπισμού του. Ο Αλεξ. Πούσκιν, μάλιστα, άφησε πολλά ενδιαφέροντα σκίτσα-πορτρέτα αδελφών μεταξύ των οποίων και του Υψηλάντη, που τα σχεδίαζε κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων της Στ.˙. Οβιδίου! Ο ποιητής Θ. Γκλίνκα, φίλος του Πούσκιν, μεσολάβησε προς τον στρατιωτικό Δ/ντη της Πετρούπολης, τον Ν. Καραμζίν, παλαιό τέκτονα, διανοούμενο συγγραφέα και ιστορικό της Ρωσίας, μέλος του «Αρζαμά» για την ευμενή μεταχείριση του Πούσκιν, ώστε να μην τον στείλουν στις στέπες της Σιβηρίας, όπου θα έβρισκε σίγουρο θάνατο. Μάλιστα, ο Καποδίστριας ενήργησε προς τον παλιό φίλο του, στρατηγό Ιβάν Ιντζόφ[16], για να διοριστεί ο Πούσκιν στο γραφείο του στο Αικατερίνοσλαβ στις 6/5/1820. Στη συνέχεια, όταν ο Ιντζόφ έγινε διοικητής της Βεσσαραβίας[17] πήρε μαζί του τον Πούσκιν, στο Κισινιέφ.
Ο Αλ. Πούσκιν εμπνεύστηκε από την Ελληνική επανάσταση κι αφιέρωσε πολλά ποιήματα του στους Έλληνες καθώς και ένα διήγημα του, το «Κιρτζαλί». Ένα άλλο έμμετρο μυθιστόρημα του, ο «Ευγένιος Ονιέγκιν» κάνει αναφορές στην Ελλάδα και στον Αλεξ. Υψηλάντη:

« Σειόταν όλο απειλή τα Πυρηναία,
το ηφαίστειο της Νάπολης στις φλόγες,
κι ο μονόχειρας Πρίγκιπας να γνέφει
από το Κισινιέφ στους Μωραΐτες φίλους του…»

Στο ποίημά του, «Πόλεμος» γράφει:
«Πόλεμος, ήρθε επιτέλους ο ξεσηκωμός.
Της τιμής τα λάβαρα ανεμίζουν.
Αίματα βλέπω στο γλέντι της εκδίκησης.
Κι οι σφαίρες με το θάνατο τριγύρω μου σφυρίζουν…»

Στο ποίημά του, «Εμπρός Ελλάδα», αναφέρει:
«Χώρα ηρώων και θεών
σπάσε τα βάρβαρα δεσμά σου
με τα τραγούδια των ποιητών
Τυρταίου, Βύρωνα και Ρήγα,
Φλόγα και φως ολόγυρά σου.»

[16] Ήταν φιλέλληνας τέκτονας με φιλελεύθερο πνεύμα
[17] πρώην εδάφη της Τουρκικής Αυτοκρατορίας

Υπήρξαν και άλλοι ποιητές της Ρωσίας του ίδιου ιδεολογικού και φιλοσοφικού προσανατολισμού εμπνεύστηκαν και αφιέρωσαν τα ποιήματά τους στον αγώνα του 21'. Το ποίημα του Ριλέγιεφ «Έρημος»:
«Ο πόλεμος, ο πόλεμος λυσομανά!
Στον Μωριά φουντώνουν οι φλόγες!
Με υψωμένο το λάβαρο της λευτεριάς ο Έλληνας τον Τούρκο εκδικιέται!
Μα εγώ, μα εγώ, δεν έχω δύναμη
σαν βέλος εκεί να πετάξω
εκεί που πετά η ψυχή μου...»[18]

Κι ο ποιητής και τέκτων Β. Κιουχελμπέχερ, μεγάλος φιλέλληνας, αφιέρωσε ποιήματα στον Ελληνικό αγώνα. Στο «Ελληνικό τραγούδι» γράφει:
«Φίλοι! Μας καρτερούν τα τέκνα της Ελλάδας! Ποιος θα μας δώσει τα φτερά;
Θα πετάξουμε.
Παραμερίστε βουνά, ποτάμια, πολιτείες!
Μας καρτερούν, ας σπεύσουμε κοντά τους!»

Οι διπλωματικές σχέσεις Ρωσίας-Τουρκίας διακόπηκαν στα τέλη του Ιουνίου του 1821 και ο πρεσβευτής Στρογκανώφ εγκατέλειψε την Κων/πολη ως ένδειξη διαμαρτυρίας για τη βιαιότητα της Πύλης προς τους Έλληνες και τη θανάτωση του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε'.
Όσον αφορά το ρόλο της Γαλλίας και της τεκτονικής της δύναμης στην ελληνική επανάσταση, μια εικόνα μας δίδει ο Αδαμάντιος Κοραής, στα «Απομνημονεύματά» του: *«Η πολιτική μεταβολή της Γαλλίας κύλησε και την οποίαν έτρεφα επιθυμίαν προ πολλού να συνεργήσω το κατά δύναμιν εις την παιδείαν των ομογενών μου και μάλιστα αφού επληροφορήθην ότι η αύξησις και εξάπλωσις της παιδείας εις το Γαλλικό Έθνος εγέννησε τον έρωτα της Ελευθερίας».*
Το 1611, ένας Γάλλος ευγενής, ο Κάρολος Γονζάγα, δούκας του Νεβέρ, κατέστρωνε σχέδια για να διώξει τους Τούρκους από την Ελλάδα και προσκάλεσε τους Έλληνες να τον βοηθήσουν. Ήταν απόγονος των Παλαιολόγων από τη μητέρα του και διεκδικούσε κληρονομικά δικαιώματα στο θρόνο του Βυζαντίου. Πρώτοι στο κάλεσμά του ανταποκρίθηκαν οι Μανιάτες. Του ζήτησαν εφόδια και του υποσχέθηκαν ότι θα ξεσηκωθούν αμέσως. Μετά τη Μάνη, οι απεσταλμένοι του Γονζάγα, επισκέφτηκαν τις υπόλοιπες επαρχίες του Μοριά και κατόπιν διέσχισαν την Ήπειρο, την Αλβανία, τη Σερβία, τη Κροατία και τη Δαλματία. Παντού τους υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό και τους υποσχέθηκαν πως πρόθυμα θα τον υποστηρίξουν. Έτσι, η επανάσταση του Νεβέρ απλώθηκα σ' ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο και δεν έμενε για το ξεκίνημά της παρά η βοήθεια του Πάπα και των χριστιανών ηγεμόνων. Τελικά όμως, τόσο ο Πάπας, όσο και τα κράτη της Δύσης, εκτός της Γαλλίας, περιορίστηκαν υποσχέσεις και κανένας δεν φάνηκε πρόθυμος να παραχωρήσει ουσιαστική βοήθεια.

[18] Αυτό είναι υπονοούμενο για την διαταγή του Τσάρου να μην μετακινηθούν Ρώσοι προς την Ελλάδα

Ωστόσο ο Ναπολέων είχε ως σχέδιο αφ' ενός τη συνεργασία Ελλήνων και Τούρκων προκρίτων κατά των κατοχικών δυνάμεων του Αλή Πασά και αφ' ετέρου τη στρατιωτική συνδρομή των Γάλλων των Επτανήσων.
Ο Κολοκοτρώνης είχε πει: *«η γαλλική επανάστασις και ο Ναπολέων έκαμε, κατά τη γνώμη μου ν' ανοίξουν τα μάτια του κόσμου. Πρωτήτερα τα έθνη δεν εγνωρίζοντο και τους βασιλείς τους ενόμιζαν ως θεούς της γης».*
Ήδη με ψήφισμα της Εθνικής Συνέλευσης στις 19 Νοεμβρίου του 1972, ο Ναπολέων είχε υποσχεθεί βοήθεια σε όλους τους λαούς που ήθελαν ν' ανακτήσουν την ελευθερία τους.
Στις 18/19 Ιουνίου του 1797, ο στρατηγός Ζεντιλί με τρίγλωση (γαλλικά, ιταλικά και ελληνικά) προκήρυξή του ζητούσε από τους Έλληνες να αποβλέψουν στην ανάσταση του αρχαίου και ένδοξου έθνους τους: *«ας αναβλαστήσουν εις Εσάς αι αρεταί των προγόνων σας! Αποδώσατε εις το όνομα των Ελλήνων την πρώτη τους λαμπρότητα και δόξαν, κάμνοντες ν' αποκτήση πάλιν την παλαιάν του δύναμιν και ενέργειαν!»*και κατέληγε με μια επίσημη διαβεβαίωση: *«Σας υπόσχομαι εξ' ονόματος του Στρατηγού Βοναπάρτη και της Δημοκρατίας των Γάλλων, η οποία είναι φυσική σύμμαχος όλων των ελεύθερων λαών, μεγάλες και επίσημες ευεργεσίες»*..
Στις 16 Αυγούστου 1797, ο Ναπολέων εξέδωσε εντολή προς τους Γάλλους φρούραρχους των εμπορικών πόλεων της Ιταλίας να παρέχουν ειδική προστασία σε όλους τους Έλληνες.
Στη προώθηση του σχεδίου αυτού αναμιγνύονται φιλέλληνες που είχαν τεκτονική ιδιότητα, όπως ο ίδιος ο Ναπολέων, ο στρατηγός Φρανσουά – Ξαβιέ Ντονσελό[19] και ο Ματθαίος – Μαξιμιλιανός Λεσέψ.
Από την ελληνική πλευρά, η Γαλλία βρήκε συμμάχους πατριώτες τέκτονες, όπως ήταν ο Διονύσιος Ρώμας, ο οποίος ήταν Ιππότης της Λεγεώνας της Τιμής και Σεβάσμιος του Υπέρτατου Περιστυλίου της Κέρκυρας.
Ο Ρώμας ήταν ο συνδετικός κρίκος που έφερε σ' επαφή τον Θ. Κολοκοτρώνη με τον Ντονζελό, όπου κατάστρωναν διάφορα σχέδια για εθνικοαπελευθερωτική δράση. Μάλιστα, ο Ρώμας οδήγησε τον Κολοκοτρώνη στην Κέρκυρα και του εξασφάλισε την οικειότητα και την αμέριστη προστασία του στρατηγού Ντονσελό, ο οποίος ήταν πρόθυμος να ενισχύσει στρατιωτικά και οικονομικά τον επαναστατικό αγώνα, με την σύμφωνη γνώμη του Ναπολέοντα.
Περίπου, το ίδιο χρονικό διάστημα, έφτασε ο Ντονσελό στη Ζάκυνθο και εκεί μαζί με
το Ρώμα, τον Κολοκοτρώνη, τον Αλή Φαρμάκη και άλλους, σύστησαν ένα επιτελείο το οποίο συνεδρίαζε τακτικά και ερχόταν τακτικά σ' επαφή με σημαίνοντες Έλληνες και Τούρκους της Πελοποννήσου, της Ρούμελης, της Επτανήσου καθώς και με Ηπειρώτες (Τσάμηδες), προχωρώντας σε διάφορες ενέργειες προς γενίκευση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα.
Ο Κολοκοτρώνης με τον Αλή Φαρμάκη πέρασαν στη Θεσπρωτία, όπου στρατολόγησαν 3.000 Τσάμηδες, ένα τμήμα των οποίων έφτασε στην Πάργα και από εκεί προωθήθηκαν στη Λευκάδα. Η γενική σύναξη θα γινόταν στη Ζάκυνθο, όπου κατέφθαναν και τα πρώτα τμήματα Γάλλων

[19] Στρατιωτικός διοικητής των Ιονίων στην Κέρκυρα και επίτιμο μέλος της Στοάς 'Αγαθοεργία-Φιλογένεια' της Κέρκυρας.

στρατιωτών, ώσπου τον Ιούλιο του 1809, εμφανίστηκε ο αγγλικός στόλος στη Ζάκυνθο και άρχισε την καταδίωξη των Γάλλων!!
Όσοι βρέθηκαν στη Ζάκυνθο συνελήφθηκαν και κλείστηκαν σε πλοία-φυλακές. Ο δε Κολοκοτρώνης και ο Φαρμάκης συνελήφθησαν ως «γαλλίζοντες» και έτσι το σχέδιο καθ' ολοκληρίαν ματαιώθηκε παταγωδώς.
Ο Φωτάκος, ο υπασπιστής του Κολοκοτρώνη, γράφει λεπτομερέστερα: *«Μετά την επανάστασιν της Γαλλίας, εν γένει τα πνεύματα του κόσμου εξύπνησαν και η φυλή των Ελλήνων οι οποίοι ήσαν τότε εκεί έγιναν στρατιώται εθελονταί της δημοκρατίας. Όλος ο ανατολικός χριστιανισμός επαρακαλούσε τον Θεόν να στρέψη η Γαλλία τον πολέμον κατά των Τούρκων και τους εφαίνετο ότι θα ελευθερωθούν».* [20]
Μάλιστα, στην Αγκόνα της Ιταλίας ιδρύθηκε ένα μυστικό επαναστατικό κέντρο κάτω από την επωνυμία ενός εμπορικού πρακτορείου, με στόχο να ενισχύσει τον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα. Ο υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας έγραφε στον συνάδελφό του επί των Ναυτικών: *«Εννοείτε καλώς ότι το ίδρυμα τούτο, εμπορικόν κατά το φαινόμενον είναι πράγματι επαναστατικόν κομιτάτον δια τους Έλληνας της Ηπείρου και της Πελοποννήσου, κατά της Τουρκίας ήτις από τεσσάρων σχεδόν αιώνων κρατεί υπό τον βαρύτερον των ζυγών τα λείψανα έθνους άλλοτε τόσον ένδοξον»*[21].
Ένα από τα 'κρυμμένα χαρτιά' της Ιστορίας είναι το ρεύμα των εθελοντών που έφτασε στην Ελλάδα από το λιμάνι της Μασσαλίας. Αυτή η απόκρυψη ήταν σκόπιμη, και όχι η μοναδική, γιατί όπως και σε άλλες περιπτώσεις, οι εθελοντές ήταν κατά το μεγάλο μέρος τους, τέκτονες!
Γράφει ο Πιέρ Εσινάρ: *«Ο Τεκτονισμός με τις φιλελεύθερες και χριστιανικές του πεποιθήσεις έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του Μασσαλιώτικου φιλελληνισμού»*[22]. Ο ρόλος αυτός τεκμηριώνεται και από τα ανέκδοτα Κρατικά Αρχεία της Γαλλίας.
Ένας από τους κύριους παράγοντες της αποστολής εθελοντών και όπλων στην Ελλάδα ήταν ο Νικόλαος Θησεύς, εγκαταστημένος από το 1815 στη Μασσαλία, όπου είχε αναπτύξει μεγάλη εμπορική επιχείρηση. Ανιψιός τού αρχιεπισκόπου της Κύπρου και εθνομάρτυρα Κυπριανού και από τους πρώτους Φιλικούς, ήταν επιπλέον μέλος του «Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου» του Παρισιού[23]. Είχε ρωσική υπηκοότητα και μπορούσε να κινείται με μια σχετική ελευθερία.
Από μια έκθεση του Νομάρχη Μασσαλίας (1/7/1821) μαθαίνουμε πως η πρώτη και μεγάλη αποστολή εθελοντών και πολεμικού υλικού έγινε με το υδραΐικο καράβι «Βαρόνος Στρογκανώφ» με ρωσική σημαία. Το πλήρωμα ήταν εξ' ολοκλήρου ελληνικό και 21 επιβάτες επίσης Έλληνες. Κυβερνήτης ήταν ο πλοίαρχος Δημήτρης Πανούτσος, ο οποίος είχε αποπλεύσει στις 27 Ιουνίου από το Λιβόρνο. Προσάραξε στη Μασσαλία για να παραλάβει επιβάτες έχοντας κατεύθυνση στον Μωριά. Το φορτίο του ήταν 30 βαρέλια πυρίτιδας, 1815 τουφέκια, 50 βαρέλια πυριτόλιθοι, ποσότητα μολύβδου σε μπάλες και δύο ολμοβόλα.

[20] Φωτάκου, 'Απομνημονεύματα', σ. 25
[21] Σπ. Α. Βλαντή 'Οι Γάλλοι εν Λευκάδι, '1797-1798', σ. 31
[22] Pierre Echinard, 'Grecs et Philhellenes a Marseille, σ. 200
[23] Pierre Echinard, 'Grecs et Philhellenes a Marseille, σ. 144

Το αξιοσημείωτο είναι ό,τι σε έκθεση του ίδιου Νομάρχη (11/7/1821) αναφέρεται πως ενδιαφερόμενοι για την προμήθεια του πολεμικού υλικού του πλοίου αυτού ήταν τρεις από τους επιβάτες με ονόματα Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Ανδρέας Λουριώτης και Ευστάθιος Παυλίδης!! Μάλιστα, τα άτομα αυτά, συνοδεύονταν στο ταξίδι τους από τον κύριο Ντιζόν, υπολοχαγό της Λεγεώνας Εκβολών του Ροδανού.
Όταν το «Στρογκανώφ» απομακρύνθηκε από τα γαλλικά χωρικά ύδατα, υπέστειλε τη ρώσικη σημαία και ύψωσε την επαναστατική: κόκκινη με μαύρο σταυρό[24].
Σε μια έκθεση του Νομάρχη (14/9/1821) αναφέρει πως δεν μπορεί να εμποδίσει την επιβίβαση σε πλοία με ξένη σημαία όταν μάλιστα αυτά δήλωναν ότι πηγαίνουν στην Τεργέστη ή την Κων/πολη, αλλά βέβαια αποβίβαζαν τους εθελοντές σε ελληνικά λιμάνια.
Η Μασσαλία έσφυζε τόσο πολύ από εθελοντές που ήθελαν να πάνε να πολεμήσουν στην Ελλάδα, ώστε εξ' ανάγκης, δημιουργήθηκε ένα καφενείο, «ο Υψηλάντης» για να μπορέσει να τους προσφέρει τα τελείως απαραίτητα. Έφθαναν εθελοντές, ιδίως από Γερμανία και Ελβετία, πολλοί σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Μάλιστα, πολλοί ζητιάνευαν στο δρόμο για να μπορέσουν να αποκτήσουν τα στοιχειώδη!!
Το ίδιο χρονικό διάστημα, είχε φτάσει στη Μασσαλία και ο υποστράτηγος Κόμης Καρλ φον Νόρμαν, προσωπικός φίλος και συστρατιώτης του Ναπολέοντα. Γεννημένος στη Στουτγκάρδη, ήταν 37 ετών, και έχοντας ατυχήσει στη μάχη τής Λειψίας το 1813, ήθελε μια ευκαιρία να λαμπρύνει ξανά το γόητρό του, πολεμώντας κατά των Τούρκων. Ο Νόρμαν συνοδεύονταν από τρεις άλλους αξιωματικούς, δύο Γερμανούς και έναν Πολωνό.
Στις 20 Ιανουαρίου το υπουργείο Εσωτερικών της Γαλλίας στέλνει διαταγή να παρακολουθήσουν κάθε κίνηση του Νόρμαν. Από τις αναφορές τους, μαθαίνουμε πως αποβιβάστηκε στις 7 Φεβρουαρίου στο Ναβαρίνο, επικεφαλής 40 αξιωματικών, από τους οποίους 22 Γερμανοί, τρεις Ελβετοί, δύο Ιταλοί, ένας Ολλανδός, 10 Γάλλοι. Πλήρωσε ο Νόρμαν όλα τα έξοδα τους για την επιβίβαση και οργάνωσε μια ορκωμοσία με γυμνά ξίφη πριν την αναχώρησή τους, κατά τα τεκτονικά πρότυπα. Από το Ναβαρίνο, μετέβη στην Κόρινθο, όπου αναγορεύτηκε διοικητής του Τάγματος των Φιλελλήνων, το οποίο έδωσε την ατυχή μάχη του Πέτα, όπου ο Νόρμαν τραυματίστηκε. Κατόπιν, αποσύρθηκε στο Μεσολόγγι, όπου στα τέλη του 1822 υπέκυψε σε γαστρικό πυρετό, τερματίζοντας τη σταδιοδρομία του στον αγώνα για την Ελευθερία.
Ο Γάλλος περιηγητής και ιστοριογράφος Φραγκίσκος Πουκεβίλ δίνει μια ανατριχιαστική περιγραφή της μάχης: «*Τους ακρωτηρίαζαν (οι Τούρκοι) τμηματικά, τους έβγαζαν τα μάτια και τους εξέθεταν στον καυτό ήλιο ως ότου κάποιος ευσπλαχνικός πασάς να διατάξει δήμιο να τους αποτελειώσει με αποκεφαλισμό. Οι σκηνές αυτές εξελίσσοντο ενώ το πεδίο της μάχης αντηχούσε από τα βογγητά των τραυματιών και τα ουρλιαχτά του στρατιωτικού όχλου· εξάλλου οι Τούρκοι επιδίδονταν στη σύληση των πτωμάτων…Όταν γύρισαν στην Άρτα, πλείστοι των μωαμεθανών έφεραν αστέρες της Λεγεώνος της Τιμής, στρατιωτικά παράσημα και κοσμήματα*

[24] Pierre Echinard, 'Grecs et Philhellenes a Marseille, σ. 140

φραμασονικά που βρέθηκαν πάνω στους νεκρούς ή στις αποσκευές τους…»[25]
Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Κόρινθο, ο Νόρμαν πρωτοστάτησε στην ίδρυση της τεκτονικής στοάς από τους φιλέλληνες, με τίτλο «Αδελφοί του Απόλλωνα», επειδή συνεδρίαζαν αρχικά στα ερείπια ενός ναού του Απόλλωνα. Τα περισσότερα μέλη της ήταν Γάλλοι, μέλη στοών της Μασσαλίας.
Όπως αναφέρει ο Πρώσσος ίλαρχος Ευγένιος φον Μπάγιερν, η Στοά αυτή λειτουργούσε υπό την αιγίδα της Μεγάλης Ανατολής της Γαλλίας και συνεδρίαζε (αργότερα) στην κατοικία του στρατηγού Νόρμαν, ο οποίος εκλέχτηκε και Σεβάσμιος της[26].
Στις 12/3/1822 επιβιβάστηκε στη Μασσαλία ο μεγάλος Άγγλος φιλέλληνας Άστιγξ και ο αμερικανός στρατηγός Τζορτζ Τζάρβις, ο οποίος άλλαξε το όνομά του και έγινε Γεώργιος Ζέρβης, γνωστότερος και ως «καπετάν Γιώργης ο αμερικάνος». Και οι δύο τους ήταν τέκτονες φιλέλληνες που πρόσφεραν το αίμα τους για την απελευθέρωσή της Ελλάδος.
Στα κατοπινά χρόνια, ο αγώνας από μέρους των φιλελλήνων οργανώθηκε καλύτερα. Στις 17/4/1825 ιδρύθηκε στη Μασσαλία η «Φιλελληνική Εταιρία της Μασσαλίας», η οποία διακήρυττε ότι σκοπός της είναι *«η παροχή βοήθειας στρατιωτικής τέχνης, βιομηχανίας και πρακτικής επιστήμης»*. Φυσικά, κάτω από την προκήρυξη αυτή, υποκρύπτονταν ο αγώνας για την απελευθέρωση της Ελλάδος και η παροχή κάθε δυνατού μέσου για την ανόρθωση του ταλαιπωρημένου έθνους.
Η «Τεκτονική Επιθεώρηση» της Λυών (1842) σε μια ιστορική ανασκόπηση αναφέρει: «Όλοι σχεδόν οι τέκτονες της Ευρώπης, έδωσαν χρήματα και προέβησαν σε διαβήματα υπέρ των Ελλήνων»[27]. Στα πρακτικά της συνεδρίασης της Παρισινής Στοάς «Les Trinosophes» (4/1/1826), αναφέρει ο Σεβάσμιος Αδ.˙. Μπερβίλ: *«Το εργαστήριό μας, επιδίωξε πάντα να μείνει πιστό στα αισθήματα της φιλανθρωπίας. Βοηθήσαμε την Ελλάδα και ο οβολός της χήρας θα συντελέσει κάπως στην απελευθέρωση αυτής της ωραίας χώρας, γεμάτης ακόμα αναμνήσεων και δόξας από τους αρχαίους καιρούς»*.
Σχετικά με τη συγκέντρωση χρημάτων υπέρ της Ελλάδας, υπάρχει στα Εθνικά Αρχεία της Γαλλίας η υπ' αριθ. 493/4 Μαίου 1826, αναφορά, του διευθυντή αστυνομίας στη Νομαρχία Ανατολικών Πυρηναίων προς τον υφυπουργό Ασφαλείας, με το εξής κείμενο: *«Έχω την τιμή να αναφέρω στην Εξοχότητά σας ότι, σύμφωνα με πληροφορίες που έλαβα από την πρωτεύουσα, η Τεκτονική Στοά «Ένωση» του Περπινιάν άνοιξε ερανικό κατάλογο υπέρ των Ελλήνων και όρισε επιτροπή η οποία διατρέχει την πόλη για να συγκεντρώσει χρήματα γι' αυτό το σκοπό. Σε άλλους μιλούν για τους δυστυχείς χριστιανούς και σε άλλους για το σπάσιμο των αλυσίδων της σκλαβιάς και η επιτυχία συχνά ακολουθεί την αίτηση, όχι χωρίς κάποια έκπληξη από μέρους αυτών που δίνουν, ανάλογα με τον τρόπο που ζητήθηκε η συνδρομή τους»*

[25] F.G.H.L. Pouqueville, 'Historie de la Regeneration de la Grece depuis 1740 jusqu', 1824, Paris, F. Didot. Μετάφραση Ι. Ζεφειρόπουλου, Αθήνα, 1890, τ.3, σ. 55
[26] Eugen von Byern, 'Bilder aus Griechenland und der Levante', Berlin, 1833, σ. 104
[27] Documents relatifs a l'etat present de la Grece, 1826, σ. 85

Στην πόλη του Περπινιάν δόθηκε στις 27 Μαίου 1826, ένα μεγάλο κονσέρτο από τη Λυρική Εταιρία των Φίλων, με τη σύμπραξη καλλιτεχνών και ερασιτεχνών, με πλούσιο πρόγραμμα, κυρίως δε με μια Καντάτα υπέρ των Ελλήνων.

Στα πλαίσια του φιλελληνικού εθελοντισμού, μια ομάδα τεκτόνων, αποτελούμενη από Γάλλους, Ιταλούς, Ελβετούς και Γερμανούς, αποφάσισαν να πολεμήσουν στην Ελλάδα κατά της τυραννίας των αλλόθρησκων βαρβάρων.

Είχαν διαμορφώσει μια Στοά με κανονική διάρθρωση. Τα περισσότερα μέλη αυτής της Στοάς ήταν αξιωματικοί του στρατού. Μάλιστα, προέρχονταν από έξι Στοές στις οποίες ήταν και βαθμούχοι. Έδωσαν στη Στοά τους το διακριτικό τίτλο «Θετά Τέκνα της Σπάρτης και των Αθηνών». Δεν είναι τυχαίο, ότι εκ των έξι Στοών, οι τρεις Στοές ήταν της Μασσαλίας:

1. Les Amis Fideles de St. Louis
2. Les Eleves de Minerve
3. Les Amis de l' Aimable Sagesse

«Τα Θετά Τέκνα της Σπάρτης και των Αθηνών» πραγματοποίησαν σύντομες συνεδρίες μεταξύ 3-17 Ιανουαρίου 1826, ώστε να διεκπεραιώσουν τις προετοιμασίες, όπως ήταν η εξασφάλιση οπλισμού και πολεμικού υλικού, αλλά και η έγκριση της Ανώτατης Τεκτονικής Αρχής, ώστε να εκστρατεύσουν στην Ελλάδα και να συμμετάσχουν ενεργά στον Αγώνα, στο πλευρό των Ελλήνων.

Ένας, επίσης σημαντικός παράγοντας για την ενίσχυση του Αγώνα με πολεμικά είδη και χρήμα, ήταν το Φιλελληνικό Κομιτάτο του Παρισιού, στο οποίο ήταν μέλη διαπρεπείς προσωπικότητες και υψηλόβαθμοι τέκτονες, όπως: ο δούκας του Σουαζέλ (Ύπατος Μέγας Ταξιάρχης του Σκωτικού Φιλοσοφικού Τεκτονισμού), ο κόμης ντε Λαμπόρντ (αξιωματικός της Ύπατης Ανατολής της Γαλλίας), ο κόμης Σεμπαστιάνι (Μέγας Σφραγιδοφύλακας της Ύπατης Ανατολής της Γαλλίας), ο κόμης Ματθαίος Δουμάς (αντιπρόσωπος της Στοάς «Δοκιμασμένη Σταθερότητα» στην Ύπατη Ανατολή της Γαλλίας), ο κόμης ντε Λαμέτ (μέλος της Στοάς «Οι αδιάλυτοι»), ο Φερμέν Ντιντό (γνωστός και ως Διδότος, διάσημος τυπογράφος και εκδότης των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και μέλος της Στοάς «Χρυσούς Αιώνας»), ο διάσημος συγγραφέας Σατωμπριάν, ο τραπεζίτης Λαφίτ, ο συγγραφέας Αντρέ κ.α.

Ο καρμποναρισμός

Ο Καρμποναρισμός υπήρξε μια μυστική πολιτική οργάνωση, μιμητική του Τεκτονισμού ως προς τη χρησιμοποίηση αλληγοριών και συμβόλων. Οι Καρμπονάροι (ελληνιστί Καρβουνιάρηδες) το λεξιλόγιό τους το δανείστηκαν από την παραγωγή και το εμπόριο του κάρβουνου.

Αναπτύχθηκαν κυρίως στην Ιταλία κατά το 19ο αιώνα και έτειναν στην εθνική ενότητα, την εθνική ανεξαρτησία και τη δημοκρατία. Την ιδεολογία τους εκφράζει ο κανόνας των 'επτά αναφωνήσεων' που έκαναν στο τέλος κάθε συνεδρίασης:

1. Υπέρ του Πλάστου του Σύμπαντος.

2. Υπέρ του απεσταλμένου του στη Γη, του Ιησού Χριστού, ο οποίος ήρθε για ν' αποκαταστήσει την ελευθερία και την ισότητα.
3. Υπέρ των Αποστόλων και των Ιεροκηρύκων Του.
4. Υπέρ του αγίου Θεοβάλδου, ιδρυτού των Καρμπονάρων.
5. Υπέρ του βασιλιά Φραγκίσκου Α', προστάτη της οργάνωσης και εξολοθρευτή των καταπιεστών.
6. Υπέρ της αιώνιας πτώσης όλων των τυράννων.
7. Υπέρ της εγκαθίδρυσης μιας σοφής και ατέρμονης ελευθερίας πάνω στα παντοτινά ερείπια των εχθρών των λαών.

Κατά τη θρυλική παράδοση των Καρμπονάρων, υπήρξε κάποτε ένας «χρυσός αιώνας», όταν οι άνθρωποι ήταν καλοί και ενάρετοι, ακολουθώντας τους φυσικούς νόμους, έως ότου εμφανίστηκαν οι τύραννοι που ονομάστηκαν βασιλιάδες και διεκδίκησαν τους λαούς ως κτήμα τους. Τότε συσσωματώθηκαν οι πρώτοι «καλοί εξάδελφοι» για ν' απαλλάξουν τον τόπο από την τυραννία και επειδή δεν μπορούσαν να κινούνται ελεύθερα, κατέφυγαν στα δάση και κρύβονταν σε σπηλιές και σε χώρους καρβουνιάρηδων, από τους οποίους πήραν το όνομα και την αλληγορία.
Το κήρυγμα της εξέγερσης επαναλαμβανόταν σε κάθε συνεδρίαση, όπου στην αρχή του Τυπικού αναφερόταν ως εξής:
Μέγας Εκλεκτός: *Καλέ εξάδελφε, πρώτε ανιχνευτή τι ώρα είναι;*
Πρώτος Ανιχνευτής: *Σεβάσμιε μεγάλε Εκλεκτέ, το σήμαντρο αντηχεί από κάθε κατεύθυνση και μέσα στα βάθη της σπηλιάς μας. Νομίζω ότι είναι το σήμα για το γενικό ξεσηκωμό των ελεύθερων ανθρώπων.*
Καθώς προανέφερα, ο καρμποναρισμός έχει πολλά κοινά ή καλύτερα, αντιστοιχίες με τον Ελευθεροτεκτονισμό. Οι κυριότερες είναι οι εξής:

- Ο τόπος συγκέντρωσης τους λεγόταν Μπαράκα, ή Βένδιτα (Respettabile Vendite). Αντίστοιχο με την Στοά των τεκτόνων.
- Η συγκέντρωση πολλών καρμποναρικών στοών λεγόταν «Δημοκρατία». Αντίστοιχο με την τεκτονική Αν∴ μιας πόλης.
- Το σύνολο των καρμποναρικών στοών σε μια χώρα, λεγόταν «Μέγα Στερέωμα». Αντίστοιχο με την τεκτονική Μεγ∴ Αν∴.
- Οι καρμπονάροι μεταξύ τους αποκαλούνταν «Καλοί Εξάδελφοι» (Buoni Cugini). Αντίστοιχο με το τεκτονικό «Αδελφός» (Frater)
- Στα επίσημα έγγραφά τους στην επικεφαλίδα είχαν τα αρχικά A. .. G. .. D. .. M. .. D. .. U. .. E. .. S. .. T. .. N. .. P. .. που σήμαινε (Alla Gloria del Grande Maestro del Universo e San Teobaldo Nostro Padrone – Εις Δόξαν του Μεγάλου Διδασκάλου του Σύμπαντος και του Πάτρωνος Ημών Αγίου Θεοβάλδου). Αντίστοιχο με το τεκτονικό Ε∴ Δ∴ Τ∴ Μ∴Α∴Τ∴Σ∴ που σήμαινε (Εις Δόξαν του Μεγάλου Αρχιτέκτονα του Σύμπαντος).
- Τα αξιώματα των Καρμπονάρων στις Βενδίτες, είναι ίδια όπως αυτά του τεκτονισμού.
- Όλοι οι καρμπονάροι που υπέγραφαν, πριν από τα αξιώματά τους, είχαν την ονομασία «Καλός Εξάδελφος» (Ill B. .. C..). Αντίστοιχο με την τεκτονική συνήθεια, να βάζουν την λέξη «αδελφός» πριν το αξίωμα (αδ∴)

- Οι Καρμπονάροι τοποθετούσαν στις συγκοπτόμενες λέξεις τρεις τελείες οριζόντια, τη μια σε μικρή απόσταση από τις άλλες δύο (. ..). Αντίστοιχο με την συνήθεια των τεκτόνων να προσθέτουν τρεις τελείες (∴).
- Οι Καρμπονάροι αποκαλούν το Θεό ως «Μεγάλο Διδάσκαλο», ενώ οι τέκτονες ως «Μεγάλο Αρχιτέκτονα».
- Οι Καρμπονάροι έχουν συγκεκριμένα αναγνωριστικά σύμβολα στα έγγραφά τους, όπως το καμίνι, το κλαδί δέντρου, ο σταυρός, το ακάνθινο στεφάνι, το σπάργανο, το ζεμπίλι με καυσόξυλα κ.ο.κ. Αντίστοιχο με τα αναγνωριστικά τεκτονικά σύμβολα, όπως ο γνώμονας και ο διαβήτης, το κλαδί ακακίας, ο Φοίνικας κ.ο.κ.

Η γενική αναφώνηση στις συνεδριάσεις ήταν «Εκδίκηση για το πρόβατο!». Το «πρόβατο» εφ' ενός ήταν ο Ιησούς Χριστός (ο Αμνός του Θεού) και αφ' ετέρου ο καταπιεζόμενος λαός. Σύνθημα ήταν: «Καθαρίστε το δάσος από τους λύκους!» που σήμαινε «Ελευθερώστε την πατρίδα από τους τυράννους και τους καταπιεστές».

Οι φιλέλληνες Καρμπονάροι

Ήδη ένα χρόνο πριν από την Εθνεγερσία είχε επισημανθεί στην Ιταλία η ύπαρξη καρμποναρικών οργανώσεων με ελληνικούς τίτλους, «Pellegrini Greci» (Προσκυνητές Έλληνες), ακόμα και ελληνόγλωσσους, όπως «Adelfia» και «Apofasismeni».
Την ίδια εποχή εμφανίστηκαν οι Greci solitarii (ή Dispersi – διασκορπισμένοι) που αναφέρονταν επίσης ως Greci di Silenzio (Έλληνες της Σιωπής) ή Cinque in famiglia (πενταμελής οικογένεια), από τον απαιτούμενο ελάχιστο αριθμό παρόντων στην εισδοχή αμύητου.
Στο βιβλίο του Oreste Dito αναφέρεται πως: *«η Αυστριακή αστυνομία υποψιαζόταν ότι η εταιρεία αυτή προωθείτο στην Ιταλία από έναν Έλληνα έμπορο και απ' ότι μπορούσε να υποτεθεί, πρόθεσή του ήταν η ελληνική ανεξαρτησία».*[28]
Ο στόχος αυτών των μυστικών οργανώσεων φαίνεται ξεκάθαρα στα Εθνικά Αρχεία της Γαλλίας. Όπως αναφέρει ο διευθυντής του γαλλικού Προξενείου στα Ιόνια νησιά, Chantal, απευθυνόμενος προς το βαρώνο Pasquier, υφυπουργό των Εξωτερικών της Γαλλίας, με το έγγραφο του 182 της 25ης Απριλίου 1820, πρόκειται για *«καταστρεπτικές κάθε κατεστημένης τάξης, κάθε ηθικής και όλων των υφισταμένων κυβερνητικών συστημάτων»*[29] και πρώτη αναφέρει την οργάνωση Grecs en solitude (Μοναχικοί Έλληνες).
Για τη συμμετοχή Καρμπονάρων στον ελληνικό αγώνα γράφει ο Χιώτης στην «Ιστορία του Ιόνιου Κράτους»[30], όπου περιγράφει τη Ζάκυνθο σαν «σκάλα» μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών και Ελλάδας, από την οποία οι εθελοντές περνούσαν στην Πελοπόννησο, παρά την

[28] Oreste Dito…σ. 270
[29] A.N., F 6684
[30] Παν. Χιώτη…τ. Α, σ. 447

επίσημη αγγλική πολιτική της ουδετερότητας και την υπηρεσιακή αντίδραση του τοποτηρητή του Άγγλου Αρμοστή.
Τεκμήρια για τη συμμετοχή Ιταλών και Ισπανών Καρμπονάρων στον ελληνικό αγώνα υπάρχουν και στα γαλλικά Εθνικά Αρχεία, πέρα από το γεγονός ότι πολλές οικογένειες εθελοντών έμειναν τελικά στην Ελλάδα και εξελλήνισαν τα ονόματά τους!!
Ωστόσο, όπως πάντα, δεν ήταν όλοι ένθερμοι υποστηρικτές των Καρμπονάρων. Ο Ιωάννης-Ιάκωβος Μάγιερ στα «Ελληνικά Χρονικά» του Μεσολογγίου αναφέρει: «*Πολλοί των διπλωματών, εις τα αρχάς της ενδόξου και δικαίας ημών επαναστάσεως είπον και εκήρυξαν ότι η ιερά μας υπόθεσις ενέχεται με την των Καρβονάρων, χωρίς να έχωσι την παραμικράν αιτίαν και να φαντασθώσιν ότι οι Έλληνες εξευτελίσθη σαν τοσούτον, ώστε να συνδεθώσι και ομοφρόνως να συνεργήσωσι με μιαν αίρεσιν, της οποίας μόνος σκοπός είναι, καθώς οι πάντες κάλλιστα γνωρίζουσι, να ανατρέψωσι τους θρόνους των νομίμων ηγεμόνων*»[31]. Φαίνεται ξεκάθαρα ο φιλο-ηγεμονικός χαρακτήρας του Μάγιερ, αλλά και η στάση που είχαν ορισμένοι για το κίνημα των Καρμπονάρων, πάντα σε σχέση με τη στάση τους απέναντι στην ύπαρξη της ηγεμονίας. Ωστόσο, φαίνεται και ο σκοπός του κινήματος αυτού που δεν ήταν άλλος, παρά η ανατροπή της ηγεμονίας και η διασφάλιση της δημοκρατίας και της ισότητας.

Ο Λόρδος Βύρων

Ο Βύρων έγινε καρμπονάρος υπό την επίδραση δύο παραγόντων. Πρώτα από την επαναστατική του διάθεση. Σαν ποιητής δεν ένοιωθε ολοκληρωμένος και έλεγε πως: «*ο άνθρωπος οφείλει να προσφέρει στην κοινωνία κάτι περισσότερο από στίχους*». Επίσης από παιδί ακόμη έλεγε: «*Θέλω να οργανώσω ένα ουλαμό ανδρών ντυμένων στα μαύρα και πάνω σε μαύρα άλογα. Όταν το καταφέρω θα ακούσετε για τα εξαίσια κατορθώματα των μαύρων ανθρώπων του Μπάυρον*». Σκεφτόταν λοιπόν ότι ήρθε η εποχή να πραγματοποιήσει το παιδικό του όνειρο. Δεύτερο, βρέθηκε σε καρμποναρικό περιβάλλον. Ο αδελφός της περίφημης φίλης του, κοντέσσας Τερέζας Γκουϊτσόλι, ο νεαρός κόμης Πιέτρο Γκάμπα, ήταν καρμπονάρος!
Ο Γκάμπα μύησε το Βύρωνα στον καρμποναρισμό, στον οποίο ήταν ο ίδιος ανώτερο στέλεχος. Ο Βύρωνας ενθουσιάστηκε τόσο πολύ ώστε σε λίγο ίδρυσε μια δική του καρμποναρική στοά στην οποία έδωσε το όνομα «cacciatori americani» (αμερικάνοι κυνηγοί) και μετέτρεψε τα υπόγεια του διαμερίσματος του στη Ραβένα σε οπλοστάσιο.
Εκτός από την εισδοχή του στο κίνημα των Καρμπονάρων, αξίζει να σημειωθεί πως οι σχέσεις του με τον ελευθεροτεκτονισμό είχαν βαθιές ρίζες. Ο προ-θείος του, Ουίλλιαμ, 5^{ος} Λόρδος Μπάϋρον (1722-1798) είχε διατελέσει Μέγας Διδάσκαλος της Μεγάλης Στοάς της Αγγλίας από το 1747 ως το 1751.

[31] Ελληνικά Χρονικά, αριθ. 69/23.8.1824

Η αστυνομία τον παρακολουθούσε, να συναναστρέφεται «άκρως επικίνδυνα» άτομα, μα δεν τολμούσε να τον ενοχλήσει λόγω της αγγλικής του υπηκοότητας.
Τον Ιανουάριο του1820 ξέσπασε το πρώτο κίνημα των καρμπονάρων στην Ισπανία, το οποίο εγκαινίαζε μια καινούργια αρχή του δημόσιου δικαίου. Ο στρατός, αποδεσμευμένος από τον όρκο του προς την τυραννίδα, επαναστάτησε εναντίον της εξ' ονόματος του λαού. Αίτημα του ήταν η αποκατάσταση του Συντάγματος του 1812. Ο Φερδινάνδος, βασιλιάς της Νεαπόλεως και των δύο Σικελιών, ως άρχων της Ισπανίας, δέχτηκε το αίτημα.
Την 1η Ιουλίου 1820 ξέσπασε κίνημα στην περιοχή της Νεαπόλεως. Ο στρατός ξεκίνησε από τη Νόλα για την πρωτεύουσα. Ο στρατηγός Νουντσιάντε, ο οποίος δεν ήταν καθόλου ύποπτος για συμπάθεια προς τις μυστικές εταιρίες, αλλά ήταν πατριώτης, υποστήριξε το κίνημα.
Στις μια τα μεσάνυχτα της 4ης προς 5ης Ιουλίου συναντήθηκε με τον βασιλιά Φερδινάνδο και στις τρεις δημοσίευσε διάταγμα ο βασιλιάς, στο οποίο έλεγε ότι σύμφωνα με τη θέληση του λαού και την πλήρη δική του θέληση, δεχόταν το Σύνταγμα, του οποίου οι βασικές διατάξεις θα δημοσιεύονταν μέσα σε οκτώ ημέρες.
Η επανάσταση φάνηκε να θριαμβεύει σε κλίμα γαλήνης. Οι ονομαστές «πέντε ημέρες της Νεάπολης» κύλησαν σε ιδανικό κλίμα. Ωστόσο, η διάψευση ήρθε αργότερα, όταν με διαταγή της Ιερής Συμμαχίας, θα έκαναν εισβολή στην Ισπανία τα γαλλικά στρατεύματα και στη Νεάπολη τα αυστριακά και ακολούθησαν έκτακτα στρατοδικεία και εκτελεστικά αποσπάσματα. Ο ίδιος ο Φερδινάνδος, ο οποίος τόσο πρόθυμα είχε δεχτεί το Σύνταγμα και τη θέληση του λαού, απεύθυνε στις 23/2/1821 ένα διάγγελμα ζητώντας από το λαό να υποδεχτεί τα ξένα στρατεύματα ως φίλους!!
Στις 13/9/1821 ακόμα και ο ίδιος ο Πάπας Πίος Η', αρωγός της Ιερής Συμμαχίας, με τη Βούλα «Ecclesiam a Jesu Cristo» κατά των καρμπονάρων, τους χαρακτήριζε ως παράγωγα του επίσης καταδικασμένου Τεκτονισμού και τους αφόρισε, γιατί *«διεγείρουν εξεγέρσεις για απογύμνωση από κάθε ισχύ των βασιλέων και άλλων κυβερνητών, τους οποίους αποκαλούν τυράννους».*
Ο Βύρων απογοητεύτηκε από την Ισπανία, όπου άφησε τους Γάλλους να στρατοπεδεύσουν, καθώς και από τη Νεάπολη για την έλλειψη κάθε μαχητικότητας απέναντι στους Αυστριακούς. Τότε άρχισε η μεταστροφή προς την Ελλάδα. Εκεί υπήρχε ένας ολόκληρος λαός προαποφασισμένος να νικήσεις ή να πεθάνει!
Ο Βύρων είχε τις πρώτες του επαφές με την Ελλάδα προς το τέλος του 1822, ιδιαίτερα με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, ο οποίος του έκανε άριστη εντύπωση και έμεινε φίλος του ως το τέλος, παρά τις αντιθέσεις των άλλων Ελλήνων εναντίον του. Από το Μάρτιο του 1823 έγινε ένα από τα πρώτα μέλη της αγγλικής «Εταιρίας για την προστασία των αγωνιζόμενων Ελλήνων» που εγκατέστησε στο Λονδίνο μια ανεπίσημη και υποτυπώδη πρεσβεία του Ελληνικού κράτους και πολύ σύντομα ορίστηκε ως αντιπρόεδρος της εταιρίας στην Ελλάδα, σαν ένα είδος αντιπρέσβη.

Δεν θα προχωρήσω σε ιστορικά στοιχεία για την ενεργό δράση του, μια και η Ιστορία φρόντισε να αποτυπώσει με κάθε λεπτομέρεια τις ηρωικές προσπάθειές του και να τον τοποθετήσει στο πάνθεον των ηρώων. Αφού έδωσε όλη του την ψυχή και την περιουσία για την απελευθέρωση της Ελλάδας, άφησε την τελευταία του πνοή στις 19/4/1824 στο Μεσολόγγι.

Κεφάλαιο 4

Η Φιλική Εταιρεία

Ίδρυση και δομή της Φιλικής Εταιρείας

Με την πτώση του Βοναπάρτη και τη διάλυση του *Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου*, ο Τσακάλωφ επισκέπτεται τον Καποδίστρια το 1814 στη Βιέννη όπου και του ανατίθεται η ίδρυση της *Φιλικής Εταιρείας*. Είναι προφανές ότι ο Τσακάλωφ προτείνει στον Καποδίστρια ως συνιδρυτές το Σκουφά και τον Ξάνθο, με τους οποίους γνωρίζονταν ήδη. Την πρωτοβουλία της ίδρυσης την είχε ο Τσακάλωφ, που σπούδασε στο Παρίσι και ήταν μέλος της «Ελληνικής Εταιρείας» και του «Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου».

Στο ιστορικό δοκίμιο περί της Φιλικής Εταιρείας, ο Ιωάννης Φιλήμων αναφέρει μεταξύ άλλων: «*Οι αυτουργοί εδανείσθησαν κανόνας πολλούς από την Εταιρείαν των Μασόνων και τους εφήρμοσαν επιτηδείως εις το πνεύμα και τα πάθη του Έθνους.*» Χαρακτηριστική είναι μια πληροφορία που μας παρέχει ο Εμμανουήλ Ξάνθος στα «Απομνημονεύματά» του: «*Μεταβάς ακολούθως εις Αγίαν Μαύραν (Λευκάδα), γράφει σε τρίτο πρόσωπο για τη δράση του, εισήχθη εις την Εταιρείαν των Ελευθέρων Κτιστών. Ων δε ιδεών ελευθέρων και πνέων πάντοτε μίσος κατά της τουρκικής τυραννίας, συνέλαβεν αμέσως την ιδέαν ότι εδύνατο να ενεργηθή μία μυστική εταιρεία κατά τους κανόνας ταύτης της των Ελευθέρων Κτίστων, βάσιν έχουσα την ένωσιν όλων των εν Ελλάδι και εις άλλα μέρη ευρισκομένων διαφόρων καπιτάνων, αρματολών και άλλων επισήμων πάσης τάξεως ομογενών, διά να ενεργήσωσιν, ευκαιρίας δοθείσης, την απελευθέρωσιν της πατρίδος*». Σε ένα άλλο σημείο των «απομνημονευμάτων» του γράφει, αναφερόμενος στον εαυτό του: «*Τότε ο Ξάνθος έλαβεν αφορμήν να προτείνη εις τους ρηθέντες φίλους του την ην συνέλαβεν ιδέαν, να συστήσωσι μιαν εταιρείαν, σκοπόν αμετάτρεπτον έχουσαν την ελευθέρωσιν της πατρίδος. Φανερώσας δε εις αυτούς την είσοδόν του εις την Εταιρείαν των Μασσόνων και τινά των σημείων αυτής, όσα εδύναντο να προσαρμοσθώσιν εις αυτήν, κοινοποιήσας, έλαβεν αυτοίς υπ' όψιν τον χαρακτήρα του ελληνικού λαού…*»

Βλέπουμε, πως ο Ξάνθος το παραδέχεται πως ήταν Ελευθεροτέκτονας και ήθελε να ιδρύσει μια εταιρεία, παραπλήσια με αυτή του τεκτονισμού, με καθαρά απελευθερωτική δράση κατά του τουρκικού ζυγού! Μην ξεχνάμε, πως είναι μια περίοδος, που ο παγκόσμιος τεκτονισμός αποτελεί το προπύργιο για τέτοιου είδους απελευθερωτικές κινήσεις. Δεν είναι τυχαίο που οι πρωτεργάτες της Γαλλικής επανάστασης ήταν τέκτονες κανονικοί ή οι ευρωπαίοι διαφωτιστές, ούτε το γεγονός ότι ο Τζώρτζ Ουάσιγκτον, θεμέλιος λίθος της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας ήταν αποδεδειγμένα τέκτων!!

Η εταιρεία που σχεδίασαν, η γνωστή **Φιλική Εταιρεία**, ιδρύθηκε στην Οδησσό, το καλοκαίρι του 1814. (Σαν ιδρυτική ημερομηνία ορίσθηκε

συμβολικά η 14η Σεπτεμβρίου, λόγω της επετείου της υψώσεως του Τιμίου Σταυρού).

Ο σκοπός της Φιλικής Εταιρείας (Φ.Ε) αποκαλύπτεται σαφώς στις εγκυκλίους που απέστειλε η «Κεντρική Επιτροπή» προς τις κατά τόπους Επιτροπές. Σε μια επιστολή που φέρει ημερομηνία 20/02/1867 αναφέρεται ότι: «*…Κύριος σκοπός της Επιτροπής ημών είναι η εξεύρεσις των αναγκαίων προς υποστήριξιν αγώνος εν Ηπείρω, Θεσσαλία και Μακεδονία και αλλαχού*», ενώ σε άλλη επιστολή αναφέρεται ως σκοπός, η «*…συλλογή εκουσίων εισφορών εις παρασκευήν και ενίσχυσιν επαναστάσεων εν Ηπείρω, Θεσσαλία, Μακεδονία και αλλαχού…*». Τα ίδια επαναλαμβανόνταν σε κάθε συσταθησόμενη ή νεοσυσταθείσα επιτροπή. Σ' ένα αποκαλυπτικό κείμενο του τέλους του 1814 αναφέρεται: « *Η Εταιρεία συνίσταται από καθαυτό Έλληνας φιλοπάτριδας και ονομάζεται Εταιρεία των Φιλικών. Ο σκοπός των μελών αυτής είναι η καλυτέρευσις του έθνους, και αν ο Θεός το συγχωρέση, η ελευθερία του...».*

Δύο κύριες δραστηριότητες ανέπτυξε η «Φιλική Εταιρεία». Η μια αφορούσε την εσωτερική ένοπλη οργάνωση των παραμεθορίων περιοχών, όπου και σχηματίστηκαν τα περισσότερα γνωστά παρατήματά της, οι κατά τόπους Επιτροπές. Η δεύτερη αφορούσε την εξασφάλιση των απαιτούμενων οικονομικών πόρων για την στήριξη οποιασδήποτε κινητοποιήσεως της.

Άσχετα από την εμφανή προσφορά της Φ.Ε στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, η εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση δεν πρόσφερε πλήρη κάλυψη και υποστήριξη στην Φ.Ε, όπως φαίνεται από αρκετές επιστολές της. Για παράδειγμα, σε μια επιστολή της αναφέρει «*…είναι… βεβαία η Κεντρική Επιτροπή, ότι θέλουσι ληφθεί υπόψιν ότι αν η Ελληνική Κυβέρνησις συμμερισθεί των ιδεών μας και αποφασίσει να συνεργαστεί υπέρ αυτών…*». Γι' αυτό το λόγο και η Φ.Ε δρούσε στην αφάνεια, με απόλυτη μυστικότητα. Ενδεικτική είναι η περί μυστικότητας αναφορά που έκανε η Κεντρική επιτροπή προς την Επιτροπή Κων/ πόλεως, ότι: «*…αναδεχθείσα την προετοιμασία μέλλοντος αγώνος, να εργαζόμεθα εν μυστικότητι, δεν εδυνάμεθα, ούτε δυνάμεθα έτι να εκτεθώμεν δια των υπογραφών μας και να καταστήσωμεν εις το κοινόν γνωστάς τας εργασίας μας, ως πράττει τούτο η «Υπέρ των Κρητών Επιτροπή», πρόφασιν προτείνουσα την περίθαλψιν των απόρων εκ Κρήτης προσφυγουσών εν τη Ελευθέρα Ελλάδι οικογενειών…*».

Η οικονομική διαχείριση των εισφορών που δεχόταν η εταιρεία είχε διαιρεθεί σε τρεις κατηγορίες:

1η) Τα μύητρα (οι καταβολές χρημάτων από τους εισερχόμενους στον κάθε βαθμό). Τα ποσά αυτά τα διέθετε η Εταιρεία για να καλύψει τα έξοδα των διάφορων αποστολών και τις άμεσες δαπάνες

2η) Οι «… εισροές των εύπορων…», κυρίως από εισφορές και εράνους στο εξωτερικό, με τις οποίες θα γινόταν η προμήθεια των πολεμοφοδίων και των διάφορων υλικών.

3η) Οι μηνιαίες τακτικές εισφορές των μελών, που χρησιμοποιήθηκαν για τον επιτόπιο εξοπλισμό των έτοιμων προς εκστρατεία ανδρών και για τη διατήρηση οποιασδήποτε επαναστατικής δραστηριότητας.

Με τα έσοδα αυτά, η Κεντρική Επιτροπή κάλυπτε τα έξοδα των αλληλογραφιών και άλλων έκτακτων δαπανών. Επίσης προμηθεύονταν όσο πιο γρήγορα γινόταν οπλισμό και εξόπλιζε τους άνδρες κατά τόπους. Φυσικά, υπήρχαν και άλλες πηγές εσόδων, όπως:

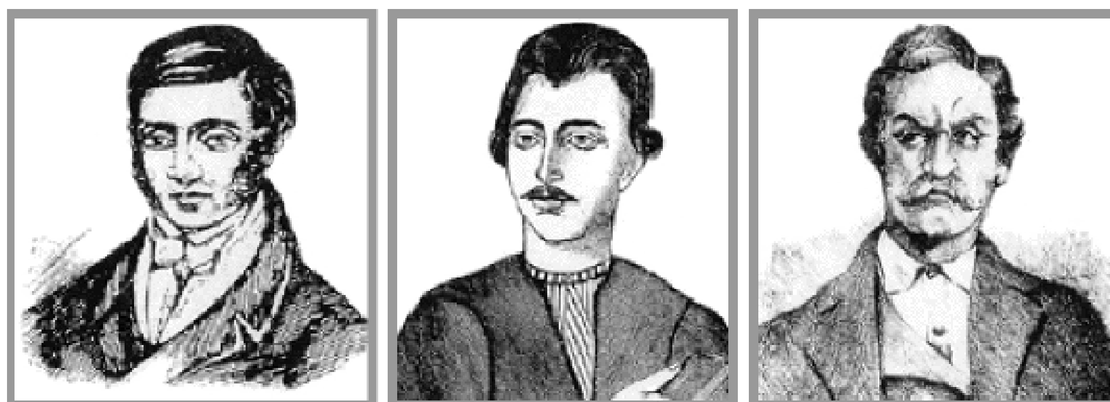
Εκούσιες εισφορές. Τα χρηματικά αυτά ποσά, προέρχονταν από εράνους, κυρίως μέσω των ιερωμένων (κληρικών) μελών της Φιλικής Εταιρείας, οι οποίοι παρακινούσαν το χριστεπώνυμο πλήθος να προσφέρει τον οβολό του προς τον ιερό σκοπό της επαναστάσεως. Χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό του Ιουνίου του 1826 στο Ναύπλιο, όπου ο Γ. Γεννάδιος, στην πλατεία του Πλατάνου, μίλησε με λόγια συγκινητικά για την ανάγκη του Αγώνα και πρόσφερε πρώτος τις μικρές του οικονομίες. Τότε ήταν που προσήλθε μέσα από το πλήθος, και κατέθεσε τις οικονομίες της, μια γνωστή ζητιάνα από τις Κυδωνιές, η παροιμιακή Ψωροκώσταινα.

Έσοδα από λείες. Σε διάφορες περιπτώσεις σημαντική λεία έπεφτε στα χέρια των Ελλήνων, όπως με την άλωση της Τριπολιτσάς, την πτώση της Κορίνθου, του Ναυπλίου, τη μάχη των Βασιλικών κ.ο.κ Με τη συμφωνία της 9ης Ιουνίου 1822 ολόκληρη η περιουσία των Τούρκων της Αθήνας περιερχόταν στα χέρια των πολιορκητών. Οι λείες πολέμου, γενικά, αποτελούσαν μια άμεση και ευκαιριακή πηγή πλουτισμού και πάντα τα έσοδα αυτά χρησιμοποιούνταν για την αγορά πολεμοφοδίων.

Εσωτερικά δάνεια. Ομολογιακό δάνειο 5 εκατ. γρόσια με τόκο 8% και εξόφληση σε 3 χρόνια. Για τη σύναψη του, το Βουλευτικό ψήφισε ειδικούς νόμους (18-1-1822 και 20-1-1822)

Εκποίηση. Μια και η εκκλησία δεν ανέλαβε ποτέ την πρωτοβουλία να βοηθήσει οικονομικά, παρά σε σπάνιες περιπτώσεις, με νόμο της 8ης /4/1822, αποφασίστηκε η εκποίηση ιερών σκευών των μοναστηριών και των εκκλησιών, γιατί κρίθηκε ότι η απελευθέρωση του Γένους ήταν ιερότατος σκοπός. Αυτό, να το θυμούνται, όσοι συνεχίζουν να λένε, πως η Εκκλησία από μόνη της εκποιούσε τα ιερά σκεύη της.

Εισφορές και έρανοι από το εξωτερικό.

Οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας

Καθώς προανέφερα, η δύναμη της Εταιρείας βασιζόταν στη μυστικότητα της «Αόρατης ή Κινητικής Αρχής», αυτό που θα καλούσαμε 'Αρχηγός της Εταιρείας'. Το όνομά του ήταν γνωστό μόνο στους τρεις ιδρυτές της Εταιρείας και ποτέ δεν εκστομίθηκε από κανέναν.
Τη μυστικότητά της, η Εταιρεία, δεν παρέλειπε να τονίζει και στις συσταθησόμενες επιτροπές: *«…της εταιρείας μας ούσης μυστικής, παρακαλούμεν να μη δοθώσιν εις την δημοσιότητα τα ονόματα ημών…»*. Η Εταιρεία, μάλιστα, φανέρωνε ελάχιστα από τα μυστικά της στα μέλη του πρώτου βαθμού (αδελφοποιητές).
Σχετικά με την αλληλογραφία της η Φ.Ε, είχε δύο σφραγίδες:
Την πρώτη, σχήματος παραλληλόγραμμου, διαστάσεων 5,5 Χ 3,0 cm, την έθεταν στην αρχή του εγγράφου:

ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Την δεύτερη την έθεταν στο τέλος του εγγράφου:

Οι ενυπόγραφες επιστολές της Εταιρείας ήταν ελάχιστες. Υπογραφές της Κεντρικής Επιτροπής έφεραν μόνον οι ιδρυτικές επιστολές και εγκύκλιοι, όπου και αναφερόταν σαφώς ότι *«…του λοιπού αι επιστολαί μας δεν θέλουν φέρει υπογραφάς, αλλά αντ' αυτών τας δυο επι της παρούσης σφραγίδας…»*.
Αν παρατηρήσουμε τη δεύτερη σφραγίδα, έχει ένα τεκτονικό σύμβολο, σύμβολο της αδελφότητας και της ενότητας, γνωστό στους Τέκτονες ως «…δύο χείρες δεξιούμενες αλλήλας…». Αυτός ο συμβολισμός, φαίνεται και από τη φράση που βρίσκεται κυκλικά στην σφραγίδα «ΕΝ ΤΗ ΕΝΟΤΗΤΙ Η ΙΣΧΥΣ».
Η Φιλική Εταιρεία διακρίνονταν σε επτά βαθμούς:
Α' Των Αδελφοποιητών[32] ή Βλάμηδων
Β' Των Συστημένων
Γ' Των Ιερέων
Δ' Των Ποιμένων
Ε' Των Αρχιποιμένων
ΣΤ' Των Αφιερωμένων
Ζ' Των Αρχηγών των Αφιερωμένων

Η διαδικασία της κάθε μύησης είχε διαφορετική διάρκεια. Όταν ο μυημένος έδινε το «Μεγάλο Όρκο» ακολουθούσε η «αφιέρωση», δηλαδή η

[32] Οι Αδελφοποιηταί ονομάζονταν Βλάμιδες (αλβανιστί) ή Αρκατάσσιδες (εκ του Καρντάς, αδελφός στα τούρκικα) και από τους Θράκες και Μακεδόνες, λέγονταν Μπράτικοι (εκ του Μπράτε).

αποδοχή του νέου φιλικού ως μέλους της Εταιρείας και του δινόταν το «εφοδιαστικό» γράμμα του βαθμού.

Ο Κώδικας Αδελφοποιητών

ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τέλος πάντων, ορκίζομαι εις Σε, ω Ιερά πλην τρισαθλία πατρίς!
Ορκίζομαι εις τας πολυχρονίους βασάνους Σου, ορκίζομαι εις τα πικρά δάκρυα, τα οποία τόσους αιώνας έχυσαν και χύνουν τα ταλαίπωρα τέκνα Σου, εις τα ίδια μου τα δάκρυα, χυνόμενα κατά ταύτην την στιγμήν και εις την μέλλουσαν ελευθερίαν των ομογενών μου, οτι αφιερώνομαι όλως εις Σε.
Εις το εξής Συ θέλεις είσαι η αιτία και ο σκοπός των διαλογισμών μου. Το όνομά Σου ο οδηγός των πράξεών μου και η ευτυχία σου η ανταμοιβή των κόπων μου.
Η Θεία δικαιοσύνη ας εξαντλήσει επάνω εις την κεφαλήν μου όλους τους κεραυνούς της, το όνομά μου να είναι εις αποστροφή, και το υποκείμενόν μου το αντικείμενο της κατάρας και του αναθέματος των ομογενών μου, αν ίσως λησμονήσω εις μίαν στιγμήν τας δυστυχίας των και δεν εκπληρώσω το χρέος μου. Τέλος, ο θάνατός μου ας είναι η άφευκτος τιμωρία του αμαρτήματός μου, δια μη μολύνω την αγνότητα της Εταιρείας με την συμμετοχήν μου.

Όρκος Φιλικού

Όπως προκύπτει από τις μεταξύ τους επιστολές και τους όρκους των διαφόρων βαθμών της Εταιρείας, τα μέλη της, αποκαλούνταν μεταξύ τους, «αδελφοί» ή «συνεταίροι».
Η στρατολόγηση προσώπων γινόταν με ιδιαίτερη προσοχή. Η Κεντρική Επιτροπή συνιστούσε να βρεθούν πρόσωπα *«…άκρας τιμιότητας και εχεμύθειας…»* τα οποία να απολαμβάνουν *«…της προσωπικής βαρύτητας ήτις προϋπόσχεται την επιτυχίαν της αποστολής των…»*. Αξίζει να σημειωθεί πως για την εισδοχή στην Φιλική Εταιρεία θεωρούνταν πολύ συντελεστική η ιδιότητα του Ελεύθερου Τέκτονα. Στα «Απομνημονεύματα» του, ο Νικ. Υψηλάντης αναφέρει ότι όταν συναντήθηκε στο Κίεβο με τον Φαναριώτη ευπατρίδη Γεώργιο Κατακουζηνό, θέλοντας να δοκιμάσει την καρδιά του πριν αποφασίσει να τον μυήσει στην Φιλική Εταιρεία, τον ενέπνευσε την επιθυμία να γίνει Ελεύθερος Τέκτων.
Παρακάτω παραθέτω μέρος της στιχομυθίας από το τυπικό του κάθε βαθμού, καθώς και τις *λέξεις* και τα *σημεία.*

Περί των Αδελφοποιητών ή Βλάμηδων

Η μύηση στην Φιλική Εταιρεία ήταν ένα πολύ σοβαρό ζήτημα και οι έρευνες για το ποιόν του υποψήφιου ήταν πολύ αυστηρές. Ο κατηχούμενος εξεταζόταν με επιτήδειο τρόπο, αν έχει αξίες και αρετές, αν είναι ειλικρινής εραστής της ελευθερίας και της πατρίδας του, ενάρετος στον βίο του και άσχετος από κάθε άλλη μυστική εταιρεία. Ερευνούσαν αν εισέρχεται από περιέργεια απλή ή έχει προσωπικές βλέψεις. Μόνο όταν πείθονταν για την καταλληλότητα του ατόμου, τότε μόνο εισέρχονταν στον βαθμό του Αδελφοποιητού. Ορκιζόταν επί του ιερού ευαγγελίου, επαναλαμβάνοντας τον όρκο τρεις φορές, κατόπιν τον ρωτούσαν:

-- «*Όσα, από αυτά, επανέλαβες τρίς, είναι αληθή;*»

-- «*Ναι. Είναι και έσονται αληθή και δια ασφάλειαν των υποσχέσεών μου ορκίζομαι εις το θείον και ιερόν Ευαγγέλιον*»
Ο «αδελφοποιούμενος» συνοδευόταν μ' ένα εφοδιαστικό, το οποίο έφερε απλώς ένα σταυρό.
Τα σημεία αναγνωρίσεως έχουν ως εξής: *Ο ζητών την αναγνώριση έθετε την δεξιά παλάμη του επί της αριστερής και έκανε πως νίπτεται. Ο δεύτερος έθετε τα δύο δάχτυλα της δεξιάς του χειρός επί της παλάμης της αριστερής. Αυτή την κίνηση επαναλάμβανε και ο πρώτος.*
Μετά γινόταν η εξής ερωταπόκριση:
- 'Έχεις κανένα τσιμπούκι;
- Έχω τσαρούχι
Η συνθηματική λέξη ήταν: «Τσιμπούκι», «Τσαρούχι»
Σ' ένα αντίγραφο Διδασκαλίας αναφέρεται ότι: «*ο Αδελφοποιούμενος ειδοποιείται να έχει καθαρά τα όπλα του και έτοιμα στο κιβώτιο πενήντα φυσίγγια για να μεταχειρισθεί, όταν τον προστάξει ο Αρχηγός του…*».

Περί των Συστημένων

Οι Συστημένοι έφεραν ένα έγγραφο, ώστε ν' αποδείξουν τη συμμετοχή τους σ' αυτή την ομάδα, που ονομαζόταν *Συστατικό των Ιερέων*. Σε αυτό σημειωνόταν με συντομία: «*Τον Συμπολίτη μου Κύριο… εκ Πατρίδος … ετών … Επαγγέλματος … συστήνω σε όλους τους φίλους μου ως πιστό πατριώτη και τίμιο άνθρωπο.*» Φανερώνονταν επίσης ο Τόπος, όπου γράφτηκε, η Μηνολογία και το Σημείο του Φιλικού που τον σύστηνε. Επάνω στο έγγραφο υπήρχε το Σημείο του Σταυρού που περιτριγυρίζονταν από κλαδί ελιάς, που συμβόλιζε το σταθερό της φρονήσεως και την αγάπη για την πατρίδα. Κάτω από το Σταυρό ήταν ανάποδη η ημισέληνος, που συμβόλιζε την πτώση της οθωμανικής κυριαρχίας. Πίσω από το έγγραφο, αναγραφόταν το όνομα της μητέρας του Συστημένου.
Οι Συστημένοι έδιναν έναν απλό όρκο.
Τα σημεία αναγνωρίσεως τους έχουν ως εξής: *Ο πρώτος έκανε το σημείο του νεύματος και ο δεύτερος με το δεξί χέρι άγγιζε το αυτί του και κατόπιν τα χείλια του.* Μετά ακολουθούσε η ερωταπόκριση:
Ο Α': *«Προ πολλού το επιθυμούσα»*
Ο Β': *«Ομοίως και εγώ»*
Η συνθηματική λέξη ήταν η εξής:
Ο Α έλεγε λ - Ο Β, α
Ο Α έλεγε ν – Ο Β, τ
Ο Α έλεγε ο – Ο Β, υ

Εξεταζόταν το ήθος, η διαγωγή, οι κοινωνικές τους σχέσεις και η οικονομική τους κατάστασή και ακόμη εάν έχουν κανένα μεγάλο προτέρημα, αν γνωρίζουν κάποιο πολιτικό ή οτιδήποτε άλλο.
Ένα μέρος της Εξομολογήσεως, που έδιναν σ' ένα Ιερέα:
"*Ποιους έχεις συγγενείς; Καταιτρέχθηκαν αυτοί ή οι συγγενείς τους, από τους τυράννους; Πότε; Για ποια αιτία και με ποιο τρόπο;*
Έχεις κανένα πιστό φίλο και ποιόν; Ή μεγάλο εχθρό, και για ποια αιτία;

Είσαι ευχαριστημένος στην κατάστασή σου και που σκοπεύεις να διατρίψεις στο μέλλον;
Ξέρεις κανένα πολιτικό μυστικό, καμιά ακοινολόγητη εφεύρεση; Πότε το έμαθες; Το γνωρίζουν και άλλοι; Ποιοι είναι αυτοί; Έχεις τις αναγκαίες αποδείξεις; Και, τι είναι αυτό;
Έχεις κανένα μεγάλο προτέρημα κρυφό, ή κοινολογημένο ή καμιά ξεχωριστή επιτηδειότητα; κτλ "
Στη συνέχεια, αφού ο Συστημένος έδινε ένα χρηματικό ποσό στην Εταιρεία, τον συμβούλευε ο Ιερέας, ως εξής:
"*Ω Συμπολίτα Συστημένε στους Φίλους της Πατρίδας! Μη λησμονήσεις ποτέ τον Όρκο, τον οποίο έκανες ενώπιον του αληθινού Θεού. Αυτός δεν πρέπει να σου είναι δύσκολος και βαρύς, γιατί συνίσταται στο να φυλάξεις το μυστικό, να αγαπάς την δυστυχισμένη Πατρίδα σου, και να είσαι ενάρετος στην διαγωγή σου. Οι άνθρωποι, στους οποίους έδωσες αυτή την μετά όρκου υπόσχεση, είναι όλοι Συμπολίτες σου. Η επιθυμία τους να συνδράμουν γενικώς το όλον και μερικώς καθένα από τους αδελφούς τους, τους έδεσε σε τόση σφιχτή ένωση, ώστε θυσιάζουν πολλά στον Κόσμο. Θεμελιωμένοι στις φρικτές αυτές Εντολές, τις οποίες καθημερινά κηρύσσει με δυνατή φωνή η θεία Εκκλησία.*
Μάχε υπέρ Πίστεως και υπέρ Πατρίδος!
Αγαπήσεις τον πλησίον σου ως εαυτόν!
Μισήσεις, καταδιώξεις και εξολοθρεύσεις τον εχθρόν της Θρησκείας, του Έθνους και της Πατρίδος σου!"

Περί των Ιερέων

Η επιλογή των υποψηφίων γινόταν με πολύ μεγάλη προσοχή και με συνεχή εξέταση. Ο υποψήφιος υποβάλλονταν σε μακροχρόνια δοκιμασία και γινόταν δεκτός, μόνο εάν επιδείκνυε σταθερότητα και ικανότητα να διαφυλάξει το μυστικό της Φιλικής Εταιρίας, ακόμη και με κίνδυνο της ζωής του.
Οι έχοντες τον βαθμό του ιερέα, συνιστούσαν το μεγαλύτερο μέρος της Εταιρείας.
Η εξέταση του χειροτονούμενου ιερέως ήταν κατά πολύ εκτενής και λάμβαναν κάθε προφύλαξη.
Όταν εγκρίνονταν ο Συστημένος εις τον προβιβασμό του Ιερέως, τον έφερε ένας άλλος, που άνηκε στον ίδιο ή σε ανώτερο βαθμό, σε μέρος κρυφό, εξομολογούμενος κατά τον ορισμένο τρόπο.
Την ίδια ημέρα τον έδιωχναν και την επομένη επανερχόταν στο ίδιο μέρος και αφού τον πληροφορούσαν για συγκεκριμένα εθνικά θέματα, του έδιναν ένα κίτρινο κερί (που σήμαινε το με αίμα αποκτώμενο φως της ελευθερίας).
Έδιδε έναν απλό όρκο και κατόπιν εξέταζαν: τον τρόπο διαβίωσής του, τους οικονομικούς του πόρους, τους συγγενείς του, το επάγγελμά του, αν είναι νυμφευμένος, εάν έχει, και ποιοι είναι αυτοί, πιστούς φίλους και ορισμένα άλλα.
Τότε του εξηγούσαν το πνεύμα της Εταιρείας, η οποία συνίστατο καθαρά από Έλληνες φιλοπάτριδες, και ονομαζόταν Εταιρεία των Φιλικών.

Σκοπό είχε δε την ελευθέρωση και την ευδαιμονία του έθνους. Έως εδώ ο μυούμενος ονομαζόταν ***πρόσκλητος***, ή ***προσήλυτος***.
Μετά μια ημέρα συνέρχονταν και πάλι ο μυητής και ο μυούμενος σε ασφαλές μέρος. Πρώτα έθετε ο ένας εξ' αυτών μια εικόνα, επάνω στην οποία ο άλλος άφηνε το κερί. Όλη αυτή την ώρα τον ρωτούσε επανειλημμένα εάν ήθελε να παραιτηθεί. Μετά από λίγη ώρα δεν μπορούσε πλέον να οπισθοχωρήσει. Με αυτό τον τρόπο δοκίμαζαν μέχρι και την τελευταία στιγμή την σταθερότητά του.
Ο νεόφυτος γονάτιζε δίπλα στο τραπέζι με το δεξί του γόνατο. Ο κατηχητής, τον σταύρωνε τρεις φορές και, αφού του έδινε να φιλήσει την εικόνα, έφερνε το δεξί του χέρι επάνω σ' αυτήν ανοικτό, και σβήνοντας κάθε άλλο κερί, του έδινε αναμμένο το κίτρινο, το οποίο, ο μυούμενος, έπρεπε να βαστάει με το αριστερό του χέρι. Τότε, έλεγε κατανυκτικά: «*Αυτό το κερί είναι ο μόνος μάρτυς τον οποίο η δυστυχής πατρίδα μας λαμβάνει, όταν τα τέκνα της ορκίζονται τον όρκο της ελευθερίας τους*». Ο κατηχούμενος ευθύς σχημάτιζε μια φορά το σημείο του σταυρού και επαναλάμβανε τον ακόλουθο μέγα όρκο.

Ο Μέγας Όρκος

«*Ορκίζομαι ενώπιον του αληθινού Θεού οικειοθελώς, ότι θέλω είμαι επί ζωής μου πιστός στην Εταιρεία κατά πάντα. Να μη φανερώσω το παραμικρόν από τα σημεία και λόγους της, μήτε να σταθώ κατ' ουδένα λόγον ή αφορμή του να καταλάβωσιν άλλοι ποτέ, ότι γνωρίζω τι περί τούτων, μήτε εις συγγενείς μου, μήτε εις πνευματικόν, ή φίλον μου.*
Ορκίζομαι, ότι εις το εξής δεν θέλω έμβη εις καμμίαν άλλην Εταιρείαν, οποία και αν είναι, μήτε είς κανένα δεσμόν υποχρεωτικόν. Και μάλιστα, οποιονδήποτε δεσμόν αν είχα, και τον πλέον αδιάφορον ως προς την Εταιρείαν, θέλω τον νομίζει, ως ουδέν.
Ορκίζομαι, ότι θέλω τρέφει εις την καρδία μου αδιάλλακτον μίσος ενναντίον των τυράνων της πατρίδος μου, των οπαδών και των ομοφρόνων με τούτους. Θέλω ενεργεί κατά πάντα τρόπον προς βλάβην των και αυτόν τον παντελή όλεθρόν των, όταν η περίστασις συγχωρήση…»

Κατόπιν, ο κατηχητής, έβαζε το αριστερό χέρι του στον δεξί ώμο του μυούμενου, κρατώντας στο δεξί χέρι του την εικόνα και έλεγε: «*Ενώπιον του Ενός Αόρατου και Πανταχού παρόντος Αληθινού Θεού, του Αυτοδικαίου, Εκδικητού της παραβάσεως και Τιμωρού της κακίας, κατά τους κανόνες της Φιλικής Εταιρείας και την δύναμιν, την οποία με έδωκαν οι μεγάλοι Ιερείς των Ελευσινίων, καθιερώ τον … εκ Πατρίδος… ετών … επαγγέλματος … και δέχομαι αυτόν ως Μέλος, καθώς και εγώ παρεδέχθην εις την Εταιρείαν των Φιλικών'*.

Εκείνη την ημέρα του εξηγούσαν τα σημεία του βαθμού του Ιερέως. Λάμβανε τον μέγα όρκο, την πρώτη διδασκαλία, τον πρώτον όρκο, τα άρθρα της πρώτης εξομολόγησης, τον σκοπό της Εταιρείας. Τότε ο νέος Ιερέας έπαιρνε, όποιο ξένο όνομα ήθελε, μετωνυμικό, (κάτι αντίστοιχο με το σημερινό επονομαζόμενο motto). Επίσης, κατέβαλλε μια ποσότητα χρημάτων υπέρ της πατρίδας.

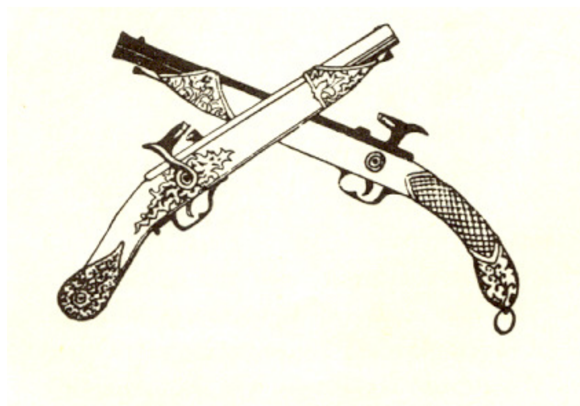
Τα σημεία αναγνωρίσεως είναι τα εξής: *Ο πρώτος έθετε την δεξιά του επί του αριστερού μαστού του και την παλάμη της αριστερής του χειρός τεταμένη παρά το αριστερό αυτί. Ο δεύτερος σταύρωνε τα χέρια του και κατόπιν τα άνοιγε.*
Μετά, επακολουθούσε χειραψία, όπου ο καθένας πίεζε με τα δάχτυλα του τον σφυγμό του άλλου.
Στη συνέχεια ο Α έλεγε: «Πόσα έχεις;».
Ο Β απαντούσε: «Όσα έχεις».
Ο Α έλεγε: «Πόσα;».
Ο Β ανταπαντούσε: «Δεκαέξ των Φιλικών».
Ο Α έλεγε: «Τίποτε περισσότερον;».
Ο Β απαντούσε: «Όχι, ειπέ μοι το πρώτον, να είπω το δεύτερον».
Μετά, πρόφεραν αμοιβαία τα γράμματα της λέξης «**Χακικί**».
Το **εφοδιαστικό** των Ιερέων σχηματίζονταν από ένα τετράγωνο παραλληλόγραμμο, φέροντας στο εσωτερικό Δεκαέξι Στήλες. Από πάνω του έφερε σταυρό περιφραγμένο από κλαδιά ελιάς. Στις πλευρές του δύο λογχοφόροι σημαίες, όπου η μια έγραφε «ΗΕΑ» (Η ΕλευθερίΑ) και η άλλη «ΗΘΣ» (Η ΘάνατοΣ).

Περί των Ποιμένων

Αυτός ήταν ο ανώτερος βαθμός των Ιερέων, στον οποίο προβιβάζονταν από άλλον Ποιμένα.
Το εφοδιαστικό του βαθμού ήταν μια ημισέληνος στραμμένη προς τα κάτω, η οποία έφερε πάνω της το σημείο του σταυρού. Στη δεξιά της πλευρά έφερε μια λογχοφόρο σημαία, περιέχουσα τον ακοίμητο οφθαλμό με τις δύο κόρες, που συμβόλιζε το άγρυπνο της Εταιρείας. Στην αριστερή πλευρά έφερε άγκυρα, περιτυλιγμένη μ' ένα φίδι, του οποίου το κεφάλι έγερνε προς μια μέλισσα, συμβολίζοντας τη φρόνηση και το βάσιμο του πράγματος.

Περί των Αρχιποιμένων

Αυτός ήταν βαθμός ανώτερος των Ποιμένων, που τελειοποιήθηκε μάλλον στο Βουκουρέστι και ήταν καθαρά διοικητικός και τυπικός βαθμός.

Περί των Αφιερωμένων

Σ' αυτό το Βαθμό, ο μυούμενος έδιδε έναν βαρύ και φοβερό όρκο. Ορκίζονταν αφιέρωση προς το Γένος και την ελευθερία του υπό τις προσταγές της κρυφής και Άγνωστης Αρχής της Εταιρείας.

Ο όρκος των Αφιερωμένων:
"*Ενώπιον του αόρατου και αληθινού Θεού, τον οποίο αγαπώ και λατρεύω με όλη μου την ψυχή και με όλη μου την διάνοια και με όλη την ισχύ μου: ορκίζομαι, ότι θα είμαι πιστός στην Εταιρεία των Φιλικών, κατά πάντα εφ' όρου ζωής. Δεν θα πω, φανερώσω, ή κάνω να καταλάβει κανείς τα Σημεία της, ή λόγους της, ή ότι εγώ είμαι Μέλος σ' αυτήν, ή ότι ξέρω κάτι περί αυτής, σε κανένα άνθρωπο, ούτε σε Πνευματικό, ούτε στους συγγενείς μου, ούτε στους φίλους μου.*
Ορκίζομαι, ότι θα είμαι πιστός στην ιερή θρησκεία μας, ευλαβής στα θεία, χωρίς να καταφρονώ τις ξένες θρησκείες. Θα προσέχω η διαγωγή μου να είναι τίμια και ενάρετη κατά πάντα. Θα αγαπώ τον πλησίον μου και θα βοηθώ τον δυστυχή και τον αδύναμο. Θα είμαι πιστός προς τους φίλους μου και αγαπημένος με όλους του Έθνους μας και με όσους το βοηθούν αυτό.
Ορκίζομαι, ότι θα είμαι πάντοτε υπήκοος προς τον Αρχηγό μου, ή σ' εκείνον, τον οποίο ήθελε να με διορίσει σε έλλειψή του ή σ' εκείνον, τον οποίο η ίδια Αρχή με προστάξει να υπακούσω. Δεν θέλω να δουλεύω σε κανένα, με οποιοδήποτε τρόπο και αν είναι, χωρίς την άδεια του Αρχηγού μου, ή της Αρχής και χωρίς να αργήσω πρέπει να παραιτηθώ από την δούλευση, αφού προσταχθώ.
Ορκίζομαι, ότι δεν πρέπει ποτέ να πω οτιδήποτε για άλλο Αδελφό μας, ή ποιος με δέχθηκε στην Εταιρεία, ούτε να ρωτήσω άλλον γι' αυτό, ούτε να μεταχειρισθώ βία, για να γνωρίσω ένα Ομογενή ως Αδελφό.
Θέλω να αγαπώ τον εχθρό μου, και θέλω να τον συγχωρήσω, δι ό,τι και αν με έβλαψε, αφού μάθω ότι είναι αδελφός στην Εταιρεία καθώς δεν πρέπει να λυπηθώ να παιδεύσω, ή και να φονεύσω, ένα παραβάτη ή εχθρό της Εταιρείας, όποιος και αν είναι, όταν προσταχθώ. Και, αν σταλώ από τον Αρχηγό μου, ή από κάποιο άλλο Αδελφό, με γράμματα ή χρήματα της Εταιρείας προς άλλον, ή μου δοθούν να τα φυλάγω, πρέπει να το ακολουθώ κατά την διαταγή του.
Ορκίζομαι, ότι πρέπει να προσπαθώ να είμαι καθ' όλα υγιής σε όλο μου το σώμα. Δεν πρέπει να δώσω ποτέ το κακό παράδειγμα της μέθης, φθοροποιών παιγνιδιών και άλλων ποταπών ελαττωμάτων στους Αδελφούς μας, ή στους μικρότερους στον βαθμό, και στους λοιπούς Ομογενείς μας. Και, όσες φορές με παιδεύσει γι' αυτά, ή άλλα σφάλματα, ο Αρχηγός μου, ή η Αρχή, να υποφέρω την τιμωρία υπακούοντας.
Ορκίζομαι, ότι δεν θα δώσω τον βαθμό του Αφιερωμένου σε κανένα. Και, όσους Αδελφοποιητές δέχομαι στην Εταιρεία, να τους εξετάζω καλώς για την διαγωγή και τα φρονήματά τους, να κρατώ πάντα τα ονόματά τους εγγράφως, την ηλικία τους και τα επαγγέλματά τους, και να τα αναφέρω στον Αρχηγό μου. Δεν πρέπει να δεχθώ ποτέ αλλοεθνή Αδελφοποιητό, ούτε άνθρωπο κακής υπολήψεως και διαγωγής και με αχρεία ελαττώματα.

Ορκίζομαι, ότι θα αγαπώ πάντοτε με όλη τη ψυχή και την καρδιά μου την Πατρίδα μου και τους Ομογενείς μου. Οφείλω να καταφρονώ τη ζωή, για να τους κάνω καλό. Να βοηθάω τους Συναδέλφους μου με όλη μου την δύναμη. Να μισώ αιωνίως τους τυράννους μας και τους ομόφρονές τους, κατατρέχοντας και βλάπτοντας αυτούς με όλες τις δυνάμεις μου.
Ορκίζομαι, ότι θα αποκριθώ την αλήθεια σε ότι ερωτηθώ από τον Κατηχητή μου.»
Κατόπιν, γινόταν η εξομολόγηση με τις παρακάτω ερωτήσεις:
«*Κατετρέχθης ποτέ από τους τυράννους μας, ή από κάποιο άλλον και για ποια αιτία; Έχεις κανένα καλό φίλο, ή κανένα μέγα εχθρό; Ξέρεις κανένα μεγάλο μυστικό πολιτικό, ή καμιά απόκρυφη εφεύρεση, ή άλλο τι αξιόλογο; Έχεις καμιά ξεχωριστή επιτηδειότητα; Ξέρεις καμιά τέχνη;*»

Η Αφιέρωση
« *Φέρω μάρτυρα τον αλάνθαστο οφθαλμό του Δημιουργού μας, στον οποίο κανείς συλλογισμός και επιθυμία δεν είναι απόκρυφη, ότι επιθυμώ την ανάσταση της ταλαίπωρης Πατρίδας μας και του δυστυχούς Γένους μας, γίνομαι μέλος σε αυτή την Αδελφότητα, χωρίς να παρακινηθώ από καμιά άλλη αιτία, εκτός από τον αληθή πατριωτισμό. Έδωσα τον όρκο μου με ελεύθερη θέληση, ευρισκόμενος υγιής και στο νου και το σώμα. Τον Όρκο αυτόν υπόσχομαι, ως τίμιος άνθρωπος, και ομνύω στο πανάγιο και φοβερό Όνομα του Θεού, να φυλάξω απαρασάλευτα. Αν ποτέ λησμονήσω την υπόσχεσή μου, και δεν φερθώ ως πιστός Πατριώτης και ως αληθινός Αφιερωμένος, το μεν σώμα μου αφήνω σε όλα τα βάσανα και δυστυχίες αυτής της πρόσκαιρης ζωής και στον σκληρότατο και ατιμώτατο θάνατο· να μην αξιωθώ ταφής και ευλογίας της αγίας μας Εκκλησίας, αλλά να μείνω τροφή στα άγρια θηρία και όρνεα, την δε ψυχή μου να παραδώσω στην αιώνια κόλαση στα χέρια των δαιμόνων, των εχθρών του αληθινού Θεού και της Ιερής Πίστης μας, και το όνομά μου να γίνει το όνομα της κατάρας και του αναθέματος, όπως το όνομα του Κάιν και του Ιούδα. Εσύ λοιπόν, Αδελφέ! Δέξου την αφιέρωσή μου, την οποία τώρα και για πάντα προσφέρω στο Γένος μου για την Ελευθερία του από τις προσταγές αυτής της κρυφής και άγνωστης Αρχής της Εταιρείας με τα χέρια μου, με τα πόδια μου, με την γλώσσα μου, και με όλο μου το σώμα, την ψυχή και ενόσω η ψυχή μου κατοικεί στο σώμα μου. Δέξου με Αδελφό Αφιερωμένο σ' αυτό τον ιερό Δεσμό*».
Ο Κατηχητής του έλεγε: «*Σε δέχομαι*».
Ο Κατηχούμενος, συνέχιζε λέγοντας: "*Γνωρίζεις τον θερμό μου ζήλο για την αθλία μας Πατρίδα και την απόφαση μου· επιβεβαίωσε και εγγυήσου δια την αφιέρωσή μου*»
Και ο Κατηχητής έλεγε: *«Επιβεβαιώνω και εγγυούμαι».*
Έπειτα τον χτυπούσε τρεις φορές στην πλάτη με το σπαθί και πρόφερε: *«Για τελευταία φορά σε χτυπάει αυτό».* Και αφού του έδινε το σπαθί, του έλεγε: *«Η Πατρίδα σού το δίδει, να το μεταχειρισθείς γι' αυτήν, όμως με την άδειά της. Αυτό είναι το τιμιότερο και ακριβέστατο ενέχυρο της, και για την τιμή του έκανες τον Όρκο».*
Τέλος, του έδιναν ένα Εφοδιαστικό γράμμα, γραμμένο με τον ακόλουθο τρόπο: *«Εγώ, ο δούλος του Θεού…..(σημειωνόταν το όνομα του Ιερέως) μαρτυρώ, ότι ο δούλος του Θεού…. (το όνομα και το επίθετο του*

κατηχούμενου) εξομολογήθηκε σ' έμενα όλα του τα αμαρτήματα, τα οποία ως αμαρτωλός, και ως άνθρωπος εποίησε. Υπάκουσε δε και έβαλε σε πράξη με όλη την επιμέλεια όλες τις διαταγές, τις οποίες τον διόρισα. Γι' αυτό του δίνω το Παρόν ως απόδειξη της καλής και Χριστιανικής διαγωγής».
(Υπογραφόταν με το Σημείο μόνο του Ιερέα)

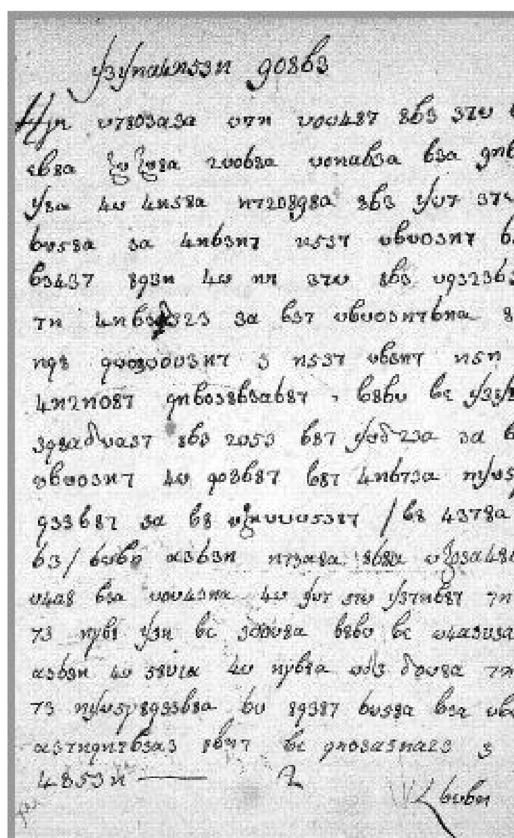
Περί των αρχηγών των Αφιερωμένων

Ο βαθμός αυτός ήταν καθαρά διοικητικός και χορηγούνταν μάλλον ως αμοιβή των υπηρεσιών του ατόμου που άνηκε ήδη στην τάξη των Αφιερωμένων.

Ο όρκος του αρχηγού των Αφιερωμένων:
«Ενώπιον του αληθινού Θεού ορκίζομαι, ότι τον Βαθμό, τον οποίο λαμβάνω, δεν θα δώσω σε άλλους Αδελφούς, όποιου Βαθμού και αν είναι, εκτός αν λάβω την άδεια από την Αρχή των Φιλικών.
Ορκίζομαι, ότι έχω την άδεια να κάνω και να προστάζω Αφιερωμένους και Αδελφούς, δεν θα μεταχειρισθώ ποτέ για μερικό όφελος μου μήτε εχθροπάθειες δικές μου, μήτε θα δώσω ποτέ προσταγές μικροπρεπείς και άτιμες αλλά, θα μεταχειρισθώ την δύναμή μου, μόνο για το καλό της Εταιρείας και για την ασφάλειά της και πάλι με πολλή ημερότητα και γλυκύτητα.
Ορκίζομαι, ότι θα προσέχω την διαγωγή μου, για να μη δίδω σκάνδαλο στους Αδελφούς και Συμπατριώτες. Ομοίως θα προσέχω να μη δείξω, ότι έχω Βαθμό ανώτερο, για να μη προξενηθεί ζηλοτυπία. Δεν θα βάζω τη ζωή μου σε κίνδυνο χωρίς την ωφέλεια της Εταιρείας. Θα αποφεύγω τις φιλονικίες και έχθρες όχι μόνο με τους Αδελφούς, αλλά και με όλους τους Ομογενείς μου. Θα φροντίζω ομοίως να είμαι υγιής, επειδή και ως Αρχηγός Αφιερωμένων χρωστώ στην Εταιρεία και την ασφάλεια των άλλων και την δικιά μου, από την οποία κρεμάται και η ησυχία των άλλων.
Ορκίζομαι, ότι θα ειδοποιώ την Αρχή για τις προόδους και για τον αριθμό των Αδελφοποιητών από καιρό σε καιρό, ομοίως και για ό,τι αξιόλογο θελήσει να δει, ακούσει, ή ξεσκεπάσει, χωρίς αναβολή, το οποίο μπορεί να ωφελήσει ή να βλάψει την Εταιρεία. Θα φροντίζω να κάνω περιγραφή του τόπου, στον οποίο θέλει να βρεθεί και αυτές τις περιγραφές δεν θα τις εμπιστευθώ σε άλλον να τις κάνει, παρά ένας άνθρωπος, που έχει καλή γνωριμία του τόπου, και δεν βαστά φατρία.
Ορκίζομαι και υπόσχομαι, ότι τους Όρκους, τους οποίους έκανα ως Ιερέας και ως Αφιερωμένος, θα φυλάγω απαρασάλευτα, πάντα πιστός στην Εταιρεία και υπήκοος στην Αρχή αυτής».

Έγραφε έπειτα το Γράμμα του στην Αρχή, βάζοντας κρυφά το ίδιο Σημείο, το οποίο μεταχειρίσθηκε, όταν έγινε Αφιερωμένος. Πίσω από το ήδη υπάρχον εφοδιαστικό γράμμα του Αφιερωμένου, γραφόταν το εφοδιαστικό του Αρχηγού των Αφιερωμένων, έτσι:
«....(όνομα του Κατηχητή) Αρχηγός των Αφιερωμένων, Στρατιώτης του ιερού Λόχου της Φυλακής του Θυσιαστηρίου, με την δύναμη της

Αφιερώσεως μου δέχομαι τον (όνομα του κατηχούμενου) δια Σύντροφό μου στον Ιερό Λόχο.»
Η Υπογραφή τίθονταν μαζί με το Σημείο του Ιερέα.

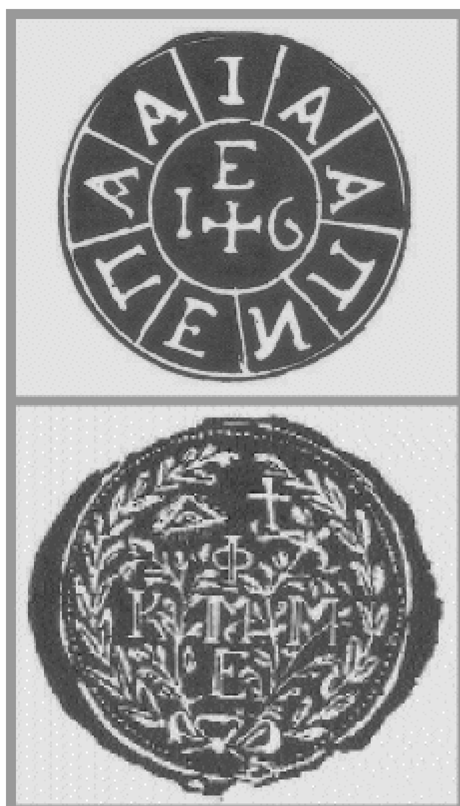

Κρυπτογραφημένο έγγραφο της Φιλικής Εταιρείας, σχετικό με την κατήχηση των μελών (Αρχείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος)

Η Φιλική Εταιρεία χρησιμοποιούσε *κωδικοποιημένη γλώσσα* και *συνθηματικές χειρονομίες, (τα σημεία) και λέξεις, για την αναγνώριση και επικοινωνία των μελών της κάθε βαθμίδας.*
Είχαν μάλιστα διαμορφώσει ένα νέο μυστικό αλφάβητο, αποτελούμενο από ελληνικά στοιχεία και αραβικούς αριθμούς: όλα 22, (όσα και του εβραϊκού αλφαβήτου) ως ακολούθως:
η/ ξ / υ / ψ / ω / 1 / 2 / 3 / 4 / 5 / 6 / 7 / 4α / 8 / 9 / ο / α / β / γ / δ / 9α / ε
α β γ δ ε ζ θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ φ χ ψ ου
Το συγκεκριμένο αλφάβητο, το ονόμαζαν **Γράμματα των Ιερέων** και δεν ήταν γνωστά στους δύο πρώτους βαθμούς, των Αδελφοποιητών και των Συστημένων.
Οι δε Αρχηγοί της Εταιρείας στην αλληλογραφία τους, αντί των κυρίων ονομάτων τους, μεταχειρίζονταν τα στοιχεία του αλφάβητου ως ακολούθως:
Α.Β = ο Αθανάσιος Τσακάλωφ
Α.Γ = ο Εμμανουήλ Ξάνθος
Α.Ζ = ο Άνθιμος Γαζής
Α.Η = ο Αθανάσιος Σέκερης

Α.Ι = ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος
Α.Κ = ο Παναγιώτης Σέκερης
Α.Μ = Ο Γρηγόριος Δίκαιος Φλέσας
Α.Ρ και Καλός = ο Αλέξανδρος Υψηλάντης
Εκτός τούτων είχαν και το δικό τους μετωνυμικό λεξικό, όπως και οι τέκτονες έχουν τις δικές τους συμβολικές λέξεις, με το οποίο μπορούσαν ν' ανταλλάξουν μηνύματα ανενόχλητοι. Οι κυριότερες λέξεις που χρησιμοποιούσαν ήταν οι εξής:
Αγαπητικός = ο συγγενής
Αγκάθι = ο εχθρός
Αγοράζω = μαθαίνω
Αίρεσις = εβδομάδα
Ακίνητον = η φυλακή
Αλλάζοντες = φύλακες
Απαθής = Σουλτάνος
Αποτέλεσμα = καταδικαστική απόφαση
Αποτυχόντες= οι Σέρβοι
Άνθος = ο φίλος
Αρραβώνας = επικύρωση
Αϋπνία = η έλλειψη
Βάρω= Δίδω
Βροντές = οι Έλληνες αξιωματικοί
Βροχή = η Αρχή της Εταιρείας
Γλυκείς= οι Ιταλοί
Δαχτυλίδι = λόγχη
Δανείζω = γράφω
Δέντρα = τουφέκια
Δυναμωτικά = οι τροφές
Δυστυχείς = οι αρχιερείς της Συνόδου
Εκδικητικοί = προεστοί Πελοποννήσου
Ελέφας = μεγάλο πλοίο
Ελπίζοντες = κατάδικοι
Ευεργετικός (ή Αρχιμανδρίτης) = ο Καποδίστριας
Εορτή = μήνας
Ηγούμενος = ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος
Θέατρο = πεδιάδα
Ιατρικά = ενδύματα
Ίππος = μικρό πλοίο
Καλός = Αλέξ. Υψηλάντης
Καμήλα = εμπορικό πλοίο
Κατάπαυση = ο θάνατος
Καταφρόνηση = η συγχώρεση
Κλεψιγαμία = δολοφονία
Κοπάδι = στόλος
Κύκλωπας = κατάσκοπος
Ματαιότητα = αποτυχία
Μαύρισμα = κρύψιμο
Μέτοικοι = οι Τούρκοι
Νότες = πολεμοφόδια

Ξεβούλωμα = προδοσία
Ξεκαθάριση = εκατό χιλιάδες
Ξύπνημα = άρνηση
Οινοπότες = οι Φαναριώτες
Οψάρια = σπαθιά
Παλαιότερος = ο Πατριάρχης
Πεθερός = Αλή Πασάς
Πλεονέκτες = έμποροι Έλληνες
Ποιμένες = Βλάχοι
Ποιητές = έλληνες στο στόλο
Πορνικώς = κρυφά
Πρόθυμοι = Έλληνες
Προίκα = στρατιωτική βοήθεια
Πτερωτό = ταχυδρόμος
Στεφάνωμα = ειρήνη
Συμπέθεροι = Αλβανοί
Συνηθισμένο = κάψιμο
Σύννεφα = μέλη της Εταιρείας
Τέλος = φθάσιμο
Τιμημένα = φανερά
Τζιράκι = Πρέσβυς
Τραγουδιστής = κανόνι
Φρόνηση = φυγή
Χορευτές = κλέφτικα στρατεύματα
Χορός = κλέψιμο
Αριθμ. 2 = Πελοπόννησος
Αριθμ. 5 = Σπέτσες
Αριθμ. 6 = Ύδρα
Αριθμ. 20 = Ιωάννινα
Αριθμ. 26 = Ρούμελη
Αριθμ. 62 = Κων/πολη
Αριθμ. 68 = Σμύρνη
Αριθμ. 109 = Ιωάννης Φαρμάκης
Αριθμ. 113 = Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Σφραγίδα της Μυστικής Αρχής της Φιλικής Εταιρείας

Κάθε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής είχε και την αρμοδιότητα του. Οι Γ.Α. Βασιλείου, Δ. Μαυροκορδάτου και Λέων Μελάς, ήταν υπεύθυνοι για την παραλαβή των εμβασμάτων και των επιστολών.

Υπεύθυνοι για την παραλαβή των όπλων και των πολεμοφοδίων, ήταν οι Γ.Κ. Τισαμενός, Σ. Καραϊσκάκης και Κ.Ν. Κωστής. Ως συνεργάτες για τα πολεμοφόδια και τις λοιπές προμήθειες συστήνονταν στις επιτροπές του Εξωτερικού, ο αξιωματικός Α. Ράινεκ και ο Γενικός Πρόξενος Πάριος Ερλάγκερ.

Μέσω των επιστολών και των εγκυκλίων της η «Φιλική Εταιρεία» δεν προέτρεπε τα μέλη της μόνο στην οικονομική συνδρομή τους αλλά και στην αγορά όπλων, συγκεκριμένων προδιαγραφών, από τις ίδιες τις επιτροπές, μέσω των χρημάτων που συνέλεγαν.

Όπως ήταν φυσικό, παρουσιάσθηκε πρόβλημα ελέγχου και αποθηκεύσεως των υλικών, με αποτέλεσμα, ν' ακολουθηθεί μια άλλου είδους πρακτική. Η κάθε επιτροπή όφειλε να τηρεί βιβλίο υλικού για αγορά και διακίνηση οπλισμού και να εγγράφει με χρονολογική σειρά την παραλαβή, την χρήση, την αποστολή – σε περίπτωση διαθέσεως του υλικού – και τον αποδέκτη. Κάθε Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να αποστέλλει στην Κεντρική Επιτροπή, μηνιαία κατάσταση – απόσπασμα των πράξεων που είχε εγγράψει.

Κεφάλαιο 5

Η Φιλική Εταιρεία και η σχέση της με την Εκκλησία

“*…εξ ιστορίας αναιρεθείσης της αληθείας το καταλειπόμενον αυτής ανωφελές γίνεται διήγημα…*”
Πολύβιος, Ιστορίαι,1.14.7

Κατά τον Αμβρόσιο Φραντζή, ο κλήρος, περιφρονώντας «*την ησυχίαν και τας δόξας, ασπάστηκε τις επιταγές της οργάνωσης(της Φιλικής Εταιρείας) με μεγαλύτερη ευκολία απ' όσο οι τάξεις των προυχόντων και προεστώτων, γιατί το Ιερατείον, κατά το χρέος της Ιεράς ημών ορθοδόξου και αμωμήτου Ανατολικής Εκκλησίας, μη δυνάμενον να υποφέρη τας καθημερινάς πίκρας και θλιβεράς αφορήτους των Οθωμανών κατά του Χριστιανισμού τυρρανίας, κατεφρόνησε τούτων πάντων (την ησυχίαν και τας δόξας), και εναγκαλισθέν την Εταιρείαν, την διέδωκεν εις τους πλέον θερμούς ζηλωτάς, και εις τους πλέον δραστήριους, εναρέτους, και άξιους της τάξεώς του, ώστε πρώτοι οι ιερωμένοι εφάνησαν αίροντες τον Σταυρόν και τας Σημαίας εις τας χείρας... αφ' ενός μέρους ευλογούντες τα όπλα των συστρατιωτών των, και αφ' ετέρου άλλοι μεν μαχόμενοι και αυτοί προσωπικώς δια των όπλων, άλλοι δε συνεισφέροντες αδράς θυσίας χρηματικάς τε και παντός άλλου είδους*».
Η Εκκλησία υπήρξε σημαντικός παράγοντας για την διάσωση και ενίσχυση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων. Με την διοικητική της διάρθρωση –πατριάρχες, αρχιεπίσκοποι, μητροπολίτες, επίσκοποι, μοναστήρια– αναδείχθηκε «*σέ τέλειο οργανισμό για την διοίκηση του υπόδουλου γένους, αποκαθιστώντας την ενότητα του ελληνισμού και δημιουργώντας το ορθόδοξο εκκλησιαστικό κράτος*», ανυψώνοντας το κύρος της Ορθοδοξίας σε αξιόλογη πολιτική δύναμη και από τους σημαντικότερους παράγοντες του ελληνισμού στην μακραίωνη δουλεία του. Η στάση της Εκκλησίας, διαχρονικά θεμελιωνόταν θεολογικά στο γνωστό παύλειο χωρίο της: «*Πάσα ψυχή εξουσίαις υπερεχούσαις υποτασσέσθω. Ου γαρ έστι εξουσία, ειμή από Θεού…*»[33], σε συνδυασμό βέβαια με το επίσης αποστολικό: «*πειθαρχείν δεί Θεώ μάλλον ή ανθρώποις*»[34]. Παρ’ όλα αυτά, θα δούμε, πως στην Εκκλησία οι αντιδράσεις ως προς την επανάσταση δεν ήταν παντού οι ίδιες….
Ο Γεννάδιος Σχολάριος ανακηρύχθηκε από τον Σουλτάνο, Εθνάρχης! Ήταν ο πρώτος Πατριάρχης μετά την Άλωση και φυσικά, είχε φιλικές σχέσεις με τον Σουλτάνο, ο οποίος του έδωσε σημαντικά προνόμια, την περίφημη «ιερά διαταγή» (Χάττι Σερίφ), με την οποία θεωρούνταν ισότιμος στη διοικητική ιεραρχία με τους υπουργούς της αυτοκρατορίας και ήταν αρχηγός της Ιεράς Συνόδου. Όταν ρωτήθηκε ο φιλότουρκος Γεννάδιος από τον Πορθητή: « *Είσαι Έλλην, Πατριάρχη;*», του απάντησε : «*Μονάχα κατά την γλώσσα…*». Αυτός, λοιπόν, ο Γεννάδιος είχε πει, πως «πρώτα ήταν Χριστιανός και μετά Έλληνας» και πως «*προτιμώ το φέσι των*

[33] Προς Ρωμαίους 13,1
[34] Πραξ. 5, 29

Τούρκων από την τιάρα του Πάπα»[35]! Άλλος ένας Ελληναράς ρασοφόρος και ο κατάλογος μόλις άρχισε…
Από αυτό μπορεί κανείς να συμπεράνει τη στάση ορισμένων από τον ανώτερο κλήρο, απέναντι στον τουρκικό ζυγό!!
Ο Γερμανός αρχαιολόγος Α.Δ. Μόρντμαν στο βιβλίο του «Πολιορκία και άλωσις της Κων/πόλεως», λαμβάνοντας στοιχεία από τον Τούρκο ιστορικό Σακαΐκ-ούλ-Νουμάνι, μας πληροφορεί ότι 40 παπάδες της Αγίας Σοφιάς αλλαξοπίστησαν πριν ακόμη καταληφθεί η Πόλη!
Ξεχνούν, μήπως οι ιστορικοί πως το Οικουμενικό Πατριαρχείο έδωσε στο Μεχμέτ Β' το «Θεοστήρικτο», δηλαδή όποιος υποτάσσεται στο Σουλτάνο ανήκει στο Ορθόδοξο Μιλλιέτ των Βαλκανίων;
Ο Πατριάρχης, οι μητροπολίτες, επίσκοποι, μοναχοί και πολλοί παρατρεχάμενοί τους, δίδασκαν πως «ήταν θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψη». Επίσης, το Πατριαρχείο δεν αντέδρασε καθόλου στο παιδομάζωμα, το γενιτσαρισμό και τον κεφαλικό φόρο.
Όταν ο μητροπολίτης Φαναριοφαρσάλλων, Διονύσιος ο Φιλόσοφος, το 1610 ξεσηκώθηκε με χιλιάδες εθελοντές και έμπειρους πολεμιστές Κατελάνους κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Σύνοδος του Πατριαρχείου αφόρισε τον ξεσηκωμό.
Ο ιστορικός Δήμητριος Φωτιάδης σημειώνει: « *Η πολυπόθητη λευτεριά άργησε πάρα πολύ να έρθει, γιατί το πατριαρχικό-φαναριώτικο κράτος κατέπνιγε κάθε ελευθερωτική πνοή με αφορισμούς, κατάρες και διαβρώσεις μέσω των πολυπληθών ρασοφόρων του…»*.
Μπορεί εδώ και τόσα χρόνια να κυκλοφορεί το «παραμύθι» περί εκκλησιαστικής εύνοιας των επαναστατικών κινήσεων, αλλά αυτό δεν ισχύει καθόλου. Υπήρχαν κάποιοι, ορισμένοι, ρασοφόροι που αφομοιώθηκαν με τον υπόλοιπο λαό και κήρυτταν ή ακόμα ποδηγετούσαν τον απελευθερωτικό αγώνα, αλλά στο σύνολό της η Εκκλησία κράτησε, δυστυχώς εχθρική στάση. Η εκκλησία ήταν ενάντια σε κάθε τέτοια μεθόδευση, διότι με αυτό τον τρόπο θα προκαλούσε την οργή των Τούρκων πασάδων και θα έχανε τα προνόμιά της.

«Ο κύριος έγειρεν εκ του μηδενός την ισχυράν αυτήν βασιλείαν των Οθωμανών αντί της των Ρωμαίων ημων βασιλείας, ή οποία είχεν αρχίσει τρόπον τινα να χωλαίνει εις τα της Ορθοδοξίας πίστεως φρονήματα και ύψωσε την βασιλείαν αυτήν των Οθωμανών περισσότερον από κάθε άλλην, δια να αποδείξει αναμφιβόλως, ότι θείω εγένετο βουλήματι και όχι με δύναμιν των ανθρώπων και να πιστοποιήση πάντας τους πιστούς, ότι με αυτόν τον τρόπο ευδόκησε να οικοδομήσει μέγα μυστήριον, την σωτηρίαν δηλαδή εις τους εκλεκτούς του λαούς»

Ας σημειωθεί, ότι η αναίδειά τους, είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε το 1830, επισκέφτηκε τον πρώτο κυβερνήτη της Ελλάδος, Ιωάννη Καποδίστρια, δωδεκαμελής επιτροπή από την Πατριαρχική Σύνοδο στο γραφείο του και του έθεσε ανοιχτά τη μη συμμετοχή της σε οποιοδήποτε απελευθερωτικό αγώνα και την άποψή της, ότι κάθε επαναστατική κίνηση, θα έχει άδοξο τέλος. Ο ευπατρίδης πολιτικός, σηκώθηκε, άνοιξε

[35] Ανέκδοτο χειρόγραφο Βιβλιοθήκης Παρισιού, φύλλο Νο 778

την πόρτα του γραφείου του και τους είπε με δυνατή και επιτακτική φωνή: «*Σεβάσμιοι κύριοι: πηγαίνετε και ποτέ μην επανέλθετε*».
Ποιος τολμά να μιλάει για έναρξη της επαναστάσεως την 25η Μαρτίου του 1821 στη Μονή της Αγίας Λαύρας[36]; Ένας αξιόλογος ιστορικός της επαναστάσεως, ο Ι. Φιλήμων, ονομάζει την ιστορία αυτή «παχυλό ψεύδος»[37]. Ο Σπ. Τρικούπης αναφέρει πως: *«…ψευδής είναι η επικρατούσα εν Ελλάδι ιδέα, ότι εν τη μονή της Αγίας Λαύρας ανυψώθη κατά πρώτον η σημαία της Ελληνικής Επαναστάσεως»*[38]. Ο δε Φωτιάδης, ένας άλλος ιστορικός του 1821, δεν αναφέρει το γεγονός αυτό, «γιατί απλούστατα είναι παραμύθι».
Στην καθιέρωση του ιστορικού αυτού ψεύδους συνέβαλαν και οι γνωστοί ζωγράφοι Γύζης (1824-1901) και Βρυζάκης (1814-1878). Ο Γύζης σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών του Μονάχου με υποτροφία του «Ορθόδοξου Ιδρύματος της Τήνου». Δεν είναι, εξάλλου, τυχαίο ότι ένας από τους πίνακες του είναι το γνωστό σε μας «κρυφό σχολείο», άλλο ένα ιστορικό ψεύδος!!
Ας θυμηθούμε τα λόγια του «Ανωνύμου» της «Ελληνικής Νομαρχίας»: *«Ω συ, μιαρά Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως, είσαι γεμάτη από χρήματα, όπου καθημερινώς κλέπτεις απ' τους ταλαίπωρους χριστιανούς… Αλλά ποιος δεν γνωρίζει την άκραν ανευλάβειάν σου και ποιος δεν ηξεύρει πόσον γελοιωδώς και χλευαστικώς εκτελείς τας ιερουργίας!...Η λύσσα σου δια τα χρήματα είναι απερίγραπτος!*
Ω της δυστυχίας σας, άνθρωποι βάρβαροι και μωροί!...Και αν η αμάθεια των Ελλήνων και η απειρία αυτών εφύλαξεν μέχρι της σήμερον εις μακαριότηταν το ανυπόφορον κράτος σου…Μ' έν κατεβατόν κατάρας – όπου η πλέον διαβολική διάθεσις φοβερωτέρας βέβαια δεν ήθελεν ημπορέσει να εφεύρη – το οποίον ονομάζουσι αφορισμόν, εκδύουσι και πλουσίους και πτωχούς, διαλύοντας τον αφορισθέντα…Και τέλος πάντων το μεγαλύτερον κέρδος των είναι οι κληρονομίες και τα χαρίσματα…Αλλά που να διηγηθώ όσα η μιαρά ψυχή των εφευρίσκει…Ο επίσκοπος, αυτός ο βάρβαρος κι αμαθέστατος άνθρωπος, αφού τρώγη δι' όσας ημέρας μένει εις το χωρίον, αφού αρπάζη όσα περισσότερα δυνηθή, τότε αφορίζει ένα δύο και άλλους τόσους κάμνει παπάδες κι έπειτα φεύγει…,Οι αρχιμανδρίται και οι πνευματικοί τον τρόπον που μεθοδεύονται είναι άξιος γέλωτος ενταυτώ και δακρύων. Αυτοί έχουσι εν κιβώτιον γεμάτον από ανθρώπινα κόκκαλα και κρανία, τα οποία ασημώνωσι κι έπειτα ονοματίζουσι άλλα μεν του αγίου Χαραλάμπους κι άλλα του αγίου Γρηγορίου και δεν αφήνουν άγιον χωρίς να έχουν μέρος των κοκκάλων του. Οι περισσότεροι απ' αυτούς τους κοκκαλοπωλητάς, εξέχορνται απ' το όρος του Άθους όπου ονομάζουν Άγιον Όρος…Εκεί μετρούσι τα κλεφθέντα χρήματα, δια να λαβώσιν αυτοί κρυφίως τα μισά και τα λοιπά να τα υπάγωσιν εις τα μοναστήρια των…Ιδού, ω Έλληνες, αγαπητοί μου αδελφοί η σημερινή αθλία και φοβερά κατάστασις του ελληνικού ιερατείου και η πρώτη αιτία που αργοπορεί την ελευθερίαν της Ελλάδος, δι' αυτούς τους αμαθεστάτους η ελευθερία είναι θανάσιμος»[39].

[36] Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, τόμ. Α΄, σελ. 229
[37] Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Ελληνικής Επαναστάσεως, τομ. γ΄. κεφ. 21
[38] Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως, τομ. Α', σελ. 229
[39] Ανωνύμου, Ελληνική Νομαρχία, σελ. 113-139

Ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, θα έρθει με τις «Απολογίες» του να ενισχύσει τα λεγόμενα του «Ανώνυμου» της «Ελληνικής Νομαρχίας», γράφοντας πως: «*…Ότι και οι παναγιώτατοι και οικουμενικοί πατριάρχες και η σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως εμβαίνουσι παρά τον οποίον φέρουσιν ιερόν χαρακτήρα και παρά τα ιερά αυτών καθήκοντα εις πολιτικήν ραδιουργίαν και όργανα αυτής γινόμενοι τυφλά, συμπράττουσι και συνεργούσιν ασυνειδήτως εις όλεθρον άλλων, δεν είναι καμμία περί τούτου αμφιβολία. Αλλά δεν είναι καμμία αμφιβολία και ότι ήθελον γίνεσθαι ευκολώτερον όργανα πολιτικής ραδιουργίας προς βλάβην της αυτονομίας και ανεξαρτησίας της Ελλάδος…Κατά τον Φεβρουάριον του 1828 έτους αυθόρμητος ο τότε αρχιεπίσκοπος της Κωνσταντινουπόλεως Αγαθάγγελος, εζήτησε την άδειαν παρά της Οθωμανικής εξουσίας εις το να μεταχειρισθή και αυτός τα οποία έδιδεν εις χείρας αυτού η θρησκεία όπλα, προς όλεθρον των Ελλήνων και λαβών ταύτην απέστειλεν εις την Ελλάδα τέσσερας επισκόπους και τον μέγαν πρωτοσύγκελλον, δια να διαιρέσωσι τους Έλληνας, και υπο το πρόσχημα θρησκευτικών παραινέσεων ν' αποτοξεύσωσιν εις αυτούς εμφύλιον πόλεμον….!*»[40]

Εκτός από τους αναθεματισμούς και αφορισμούς της Επανάστασης του 1821, τον αφορισμό πολλών εθνικών ηρώων, τον αφορισμό το 1916 του Ελευθερίου Βενιζέλου, υπάρχει και αφορισμός των επαναστατών, ήδη από το 1805! Αυτό, το τελευταίο, είναι αφορισμός του πατριάρχη Καλλίνικου του Ε΄ και της Συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως, οι οποίοι αφόρισαν τους επαναστάτες του 1805. Το κείμενο κάνει λόγο για, «*δεινή τιμωρία και παίδευσιν, όσων είναι ενάντια της Υψηλής Πύλης*».
Ας μην ξεχνούμε, πως τον αδελφό του Κολοκοτρώνη, τον πρόδωσαν οι καλόγεροι στους Τούρκους!! Γράφει ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του: «*…Ο Γιάννης επήγε στους Αιμυαλούς, στο μοναστήρι, του έδωκε ένας καλόγερος φαγί κι έπειτα επήγε κι έδωσε είδησιν εις τους Τούρκους, επήγαν τον πολιόρκησαν εις τον ληνόν και τον εσκότωσαν*»[41]. Φυσικά, οι καλόγεροι εφάρμοσαν τον Πατριαρχικό αφορισμό του Καλλίνικου!!
Όσο για τα οικονομικά του Αγώνα, πότε οι μοναχοί εκποίησαν τα ιερά σκεύη και τους θησαυρούς του Αγίου Όρους για τον Αγώνα και κάτω από ποιες συνθήκες;
Καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, η «Ιερά Κοινότης του Αγίου Όρους» είχε επιβάλλει στο ποίμνιό της τον φόρο της «δεκάτης» (10% της περιουσίας κάθε Χριστιανού να δίδεται στην Εκκλησία) και τα «δοσίματα», δωρεές. Επίσης, κάθε Χριστιανός γαιοκτήμονας υποχρεωτικά μετά το θάνατό του άφηνε το 1/3 της γης του στην Εκκλησία! Ο δε Οικουμενικός Πατριάρχης είχε το δικαίωμα εκτός των προηγούμενων να φορολογεί εκτάκτως και κατά «βούλησιν» το ποίμνιό του!!

«Κατά την παραίνεσίν της εξακολουθώ φυλάττων τον στρατόν εντός των οχυρωμάτων και μεταχειριζόμενος τινα στρατηγήματα, αποστέλλων στρατιώτας εις τα βουνά, το οποίον ωφέλησε και ωφελεί. Μα τι να κάμη

[40] Βλ. Γεν. Εφημ. Αριθ. 39 του 1828
[41] Απομνημονεύματα του Θ. Κολοκοτρώνη, σελ. 22

κανείς την μικρολογίαν των Αγίων Πατέρων; Αυτή η στυγερά ανελευθεριότης και μικροπρέπεια αυτών μας εμπόδισεν από πολλά ωφέλιμα και από πολλά αναγκαία…»[42]

Είναι εμφανές πλέον, πως ένα μεγάλο μέρος της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν ήταν φιλικά προσκείμενο στο απελευθερωτικό ελληνικό κίνημα, αλλά αντιθέτως με τις ενέργειές του προσπαθούσε να θέσει τροχοπέδη σε αυτή τη γενικευμένη λαϊκή αντίδραση.
Επίσης και η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία, εκδήλωνε μια στάση αποστασιοποίησης, μια σύμπνοια με τις φιλομοναρχικές τάσεις της Ιερής Συμμαχίας. Αυτό είναι εμφανές, διότι μετά από εκκλήσεις της ελληνικής κυβέρνησης το 1822, το Βατικανό δεν πήρε καμιά απολύτως θέση!
Συγκεκριμένα, στις 29/8/1822, η Ελληνική κυβέρνηση έστειλε επιστολή προς τον Πάπα Πίο Ζ', γράφοντας: «*Εμάθομεν, ότι οι χριστιανοί μονάρχαι, το πλείστον υπαγόμενοι εις την εκκλησίαν, της οποίας η υμετέρα Παναγιότης είναι ο αρχηγός, έμελλον να συνέλθωσι δια να διασκεφθώσι περί των συμφερόντων της Ευρώπης. Αξιώσατε Παναγιώτατε Πάτερ, να μεσολαβήσετε υπέρ ημών. Η Ελλάς ας απαλλαχθή επί τέλους της ταπεινωτικής καταστάσεως, εις την οποίαν οι εχθροί του χριστιανικού ονόματος καταδίκασαν αυτήν!*».
Μια άλλη αναφορά της Ελληνικής κυβέρνησης προς τον Πάπα Πίο Ζ', στις 3/11/1822, ανέφερε: «*Η εξέγερσις των Ελλήνων, αντί να έχη σχέσιν προς τα αρτίως εις τινα κράτη εγερθείσας ταραχάς, απ' εναντίας αφορά την ανίδρυσιν του θυσιαστηρίου και του θρόνου επειδή υπό την ένδοξον του Ιησού Χριστού σημαίαν το έθνος τούτο χύνον το αίμα του υπέρ της θρησκείας, και προς ανάκτησιν της ανεξαρτησίας του, επικαλείται την προστασίαν χριστιανικής δυνάμεως μετά νόμων σοφών και μονίμων… Δια του διαβήματος τούτου ελπίζομεν, ότι οι ηγεμόνες, εξερχόμενοι της απάτης, θέλουσιν αναγνωρίσει την αθωότητα ενός χριστιανικού λαού παλαίοντος κατά των τυράννων αυτού προς υποστήριξιν της θρησκείας και των δικαιωμάτων του*».
Ωστόσο, οι άνθρωποι δεν αποτελούν και την ουσία μιας θρησκείας. Μπορεί η στάση της Εκκλησίας να ήταν αυτή που ήταν, ωστόσο αξίζει να τονισθεί και να σημειωθεί πως υπήρχαν αξιόλογοι ρασοφόροι επαναστάτες και μέλη της Φιλικής Εταιρείας, ή άλλοι που από την σκοπιά της φιλανθρωπίας και του ελληνισμού, προσπαθούσαν να τοποθετήσουν ένα λιθαράκι στο οικοδόμημα που λεγόταν Ελευθερία, όπως ήταν ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

[42] Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. Ε' σελ. 507. Κ. Παπαρρηγόπουλος. Επιστολή του οπλαρχηγού Ρήγα Μάνθου προς τον Εμμ. Παπά, με ημερομηνία 19 Ιουνίου 1821

Ο Παπαφλέσσας ή Γρηγόριος Δίκαιος ήταν ένας Ήρωας της επανάστασης. Αρχικά ασπάστηκε το μοναχικό σχήμα. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και το 1821 κατέβηκε στην Πελοπόννησο και κήρυξε την Επανάσταση στις 23 Μαρτίου 1821. Είχε σαν ορμητήριο τη μονή της Ρεκίτσας κοντά στο Διρράχι. Διακρίθηκε για την ανδρεία του σε πολλές μάχες στην Πελοπόννησο και στην Αρκαδία. Συμμετείχε στην Α΄ και Β΄ Εθνοσυνέλευση. Στις 20 Μαΐου του 1825 με 1.500 άνδρες πρόβαλε απεγνωσμένη αντίσταση στην προέλαση του Ιμπραήμ στο Μανιάκι, όπου και βρήκε ηρωικό θάνατο. Λέγεται ότι ο Ιμπραήμ διέταξε μετά τη μάχη να στήσουν όρθιο το νεκρό σώμα του, πλησίασε και τον φίλησε, απευθύνοντας έτσι μια ύστατη αναγνώριση στον ηρωισμό του αντιπάλου του!
Ένας άλλος μεγάλος Ήρωας από τον χώρο της Εκκλησίας ήταν ο Αθανάσιος Διάκος. Γεννήθηκε στη Μουσουνίτσα της Παρνασσίδος το 1788.Παιδί ακόμα μπήκε στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου όπου έμαθε τα πρώτα του γράμματα. Σε ηλικία 20 χρονών άφησε τη ζωή του μοναστηριού και πήρε τα όπλα εναντίον των Τούρκων. Στα 1818 έγινε το πρώτο από τα επτά πρωτοπαλήκαρα του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Μαζί του μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία και έβαλε σκοπό της ζωής του την απελευθέρωση της Ελλάδας. Έτσι δημιούργησε δικό του στρατό και ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης σε όλη την Ελλάδα. Οι Τούρκοι αποφάσισαν να τον αντιμετωπίσουν και έστειλαν τον στρατηγό Ομέρ Βρυώνη με 9.000 στρατιώτες. Ο Διάκος είχε μόνο 1.500 παληκάρια. Η μάχη έγινε στην Αλαμάνα, εκεί όπου 23 αιώνες πριν, έπεσε ο Λεωνίδας με τους 300. Ο Διάκος πολέμησε ηρωϊκά, αλλά στο τέλος οι Τούρκοι τον συνέλαβαν και τον σούβλισαν. Ο Διάκος αντιμετώπισε το μαρτυρικό του θάνατο με θάρρος. Μόνο ένα παράπονο βγήκε απ' τα χείλη του, προβλέποντας την ανάσταση του Ελληνισμού:

Η απελευθέρωση της Τριπολιτσάς

"*Για δες καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει,
τώρα που ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γης χορτάρι*"

Το τραγούδι του:

*Τρία πουλάκια κάθονταν στου Διάκου το ταμπούρι
το 'να τηράει τη Λειβαδιά και τ'άλλο το Ζητούνι
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει.
"Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.
Μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Λεβεντογιάννης;
- Νουδ' ο Καλύβας έρχεται, νουδ' ο Λεβεντογιάννης,
Ομέρ Βρυόνης πλάκωσε με δεκοχτώ χιλιάδες".
Ο Διάκος σαν τ'αγροίκησε πολύ του κακοφάνει.
Ψιλή φωνήν εσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει.
"Τον ταΐφά μου σύναξε, μάσε τα παληκάρια,
δώσ' τους μπαρούτη περισσή και βόλια με τις χούφτες
γλήγορα και να πιάσουμε κάτω την Αλαμάνα,*

πούναι ταμπούρια δυνατά κι' όμορφα μετερίζια".
Παίρνουνε ταλαφρά σπαθιά και τα βαριά ντουφέκια,
στην Αλαμάνα φτάνουνε και πιάνουν τα ταμπούρια.
"Καρδιά παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μη φοβηθήτε...

Έτσι, από την μια έχουμε την εικόνα ορισμένων «Εφιαλτών» μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας και αφορισμούς περί πάντων και από την άλλη, υπάρχουν μυημένοι ρασοφόροι στην Φιλική Εταιρεία και ομολογίες περί της εν γένει βοήθειας του κλήρου προς την οργάνωση της επανάστασης:
Ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος έχει γράψει στα Απομνημονεύματά του: «*Ο αξιοσέβαστος Κλήρος των Ελλήνων Χριστιανών ευρίσκετο τότε παντού εμπρός και έδιδε βαρύτητα και την βεβαιότητα εις τον της επαναστάσεως και ένεκα τούτου εις τους Έλληνας, εφαίνετο, ότι η σημαία της επαναστάσεως είναι εις χείρας του Θεού δια των λειτουργών της θρησκείας του*».
Ο Τούρκος ιστορικός Σανί Ζακτέ επεσήμανε: «*...τά σχέδια της Φιλικής Εταιρείας ετηρούντο μυστικά μεταξύ Πατριάρχου, των Μητροπολιτών, των Παπάδων, των Δημογερόντων και των Προκρίτων*».
Στην εργασία του «οι Αρχιερείς εις το Εικοσιένα» παραθέτει ο Πέτρος Γεωργαντζής τα ακόλουθα στοιχεία: *«Κατά την κρίσιμη περίοδο του 1821, ο αριθμός των μητροπολιτών, σε όλην τη έκταση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανερχόταν σε 195-200, από τους οποίους τουλάχιστον 81 υπήρξαν μέλη της Φιλικής Εταιρείας, ενώ 73 επώνυμοι αρχιερείς έλαβαν ενεργό μέρος σε διάφορες φάσεις του απελευθερωτικού αγώνα».*
Για την αμφιλεγόμενη στάση και συμμετοχή του ανώτερου κλήρου στην Εθνεγερσία υπάρχουν αδιαμφισβήτητα στοιχεία. Παρατηρούμε πως ένα μέρος αποκηρύττει την επανάσταση και ένα άλλο λαμβάνει ενεργό δράση. Επομένως, οφείλουμε να παραδεχτούμε και τις δύο όψεις, ως τις όψεις ενός διπόλου, όπως γίνεται πάντα στην ανθρώπινηκοινωνία. Αλλά μήπως δεν είχε προηγηθεί του Εικοσιένα, η επαναστατική δράση των Μητροπολιτών: Μονεμβασίας Μακαρίου Μελισσηνού, που το 1571 πρωτοστάτησε σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Πελοπόννησο· του Μητροπολίτου Αχρίδος Αθανασίου, που υποκίνησε την επίθεση των Ελλήνων κατά του φρουρίου της Τσέρνα στην περιοχή της Χειμάρας, το 1596· του Μητροπολίτη Λάρισας Διονυσίου, που το 1611 ηγήθηκε, φλογερός αυτός ηγέτης, της επίθεσης κατά των Τούρκων στα Γιάννενα, που απέληξε στη σύλληψη και τον αποδερματισμό του, με θύμα ακόμη τον επίσκοπο Φαναρίου Σεραφείμ;
Ο μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως (Κυπαρισσίας) Γερμανός, κατά κόσμον Γεώργιος Παπαδόπουλος ή Ζαφειρόπουλος, γεννήθηκε στα Καλάβρυτα το 1760. Δεκαετής έγινε δεκτός στο Μέγα Σπήλαιο ως δόκιμος. Οι πατέρες εκτιμώντας τις αρετές του τον έκαραν μοναχό. Κατόπιν χειροτονήθηκε διάκονος και πρεσβύτερος. Αφού δίδαξε για δύο χρόνια στη Θεσσαλονίκη, στο Βελιγράδι και στη Ρουμανία, επέστρεψε στο Μέγα Σπήλαιο. Στη συνέχεια ταξίδεψε στα Ιεροσόλυμα και από κει στην Κωνσταντινούπολη. Το 1810 χειροτονήθηκε Μητροπολίτης και μετά από εννέα χρόνια μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Ο φιλόπατρις ιεράρχης πέθανε στις 21.9.1821, εξαντλημένος από τα βασανιστήρια των Τούρκων, δύο ημέρες πριν από την άλωση

της πόλης από τους επαναστατημένους Έλληνες.

Ο αρχιμανδρίτης Αμβρόσιος Φραντζής, κατά κόσμον Ανδρόνικος, γεννήθηκε το 1771 στο χωριό Μεσορρούγι της επαρχίας Καλαβρύτων. Σε μικρή ηλικία ασπάστηκε τον μοναχικό βίο και μονή της μετανοίας του ήταν το Μέγα Σπήλαιο. Μάλιστα, στη σχολή που λειτουργούσε εκεί έλαβε ανώτερη μόρφωση. Ο Αμβρόσιος, όταν ο εξάδελφός του Γερμανός έγινε Μητροπολίτης Χριστιανουπόλεως, διορίστηκε Πρωτοσύγκελλος. Τότε χρονολογείται (1810) η μύησή του στη Φιλική Εταιρεία από τον Γ. Πογονόπουλο, σε ηλικία 38 ετών. Έδρασε ποικιλοτρόπως για την οργάνωση και διεξαγωγή του Αγώνα, όπως θα δούμε πιο κάτω, και με το έργο του «Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος» έγινε από τους πρώτους ιστορικούς της Επανάστασης.

Ο μοναχός Γρηγόριος, από το χωριό Κλαπατσούνα, υπηρέτησε ως σκευοφύλακας της Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου. Μυήθηκε στη Φιλική στις 8.6.1819 από τον Νικηφόρο Παμπούκη.

Ο Ιωνάς Κανελλόπουλος διετέλεσε Ηγούμενος της μονής. Καταγόταν από τα Χαλκιανικά Κλουκινών. Ο μοναχός αυτός μυήθηκε στη Φιλική από τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, όταν οι δύο άνδρες βρίσκονταν στη Ζάκυνθο. Ο Κολοκοτρώνης έστειλε τον Ιωνά στην Πελοπόννησο με εντολή να κατηχήσει τις επαρχίες Γαστούνης, Πατρών και Καλαβρύτων στα μυστικά της Εταιρείας. Μεγαλοσπηλαιώτες ήταν και οι αδελφοί Νεόφυτος και Παφνούτιος Ρούβαλη. Ο πρώτος μυήθηκε από τον Αμβρόσιο Φραντζή στα 1814. Ο δεύτερος μυήθηκε στη Ρωσία, όπου υπηρετούσε ως εφημέριος. Αργότερα πολέμησε γενναία ως ιερολοχίτης. Ο Φωτάκος γράφει γι' αυτόν χαρακτηριστικά: *«...επανήλθεν εις την Πελοπόννησον (από τη Βλαχία) όπου έκαμε θαύματα εις το στρατόπεδον, τρέχων παντού, και μάλιστα εις την πολιορκίαν του Ναυπλίου. Κατ' αρχάς έκανεν τον αγνώριστον, εσκότωσε Τούρκους, και δεν ομολόγει την πατρίδα του, αλλ' επειδή τον ανεγνώρισαν όσοι τον είδαν εις το Ταϊγάνι, εμαρτυρήθη πλέον ότι ήτον από το χωριό Καρυά της Κορίνθου. Ήτο δε πολύ γενναίος, και είχε πολύ πάθος κατά των Τούρκων, και φιλοπατρίαν μεγάλην»*. Ο επίσκοπος Δαμαλών Ιωνάς ήταν, επίσης, από τα επιφανή μέλη της Φιλικής. Γεννήθηκε στα Σουδενά το 1764 και χειροτονήθηκε Επίσκοπος το 1801. Μυήθηκε στη Φιλική το 1819 από τον προεστό της Κορίνθου, Θεοχάρη Ρέντη. Το 1825 εκτέλεσε χρέη Υπουργού στο Υπουργείο της Θρησκείας. Πέθανε ως Αρχιεπίσκοπος Κορινθίας το 1854. Ηγούμενος της Μονής ήταν και ο Φιλικός Παρθένιος Μπαλάνος. Στρατολογήθηκε στην οργάνωση σε μεγάλη ηλικία.

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός

Παρατηρούμε, πως τα αρκετά μέλη της Φιλικής Εταιρείας ήταν ρασοφόροι που τιμούσαν το ράσο και την ελληνική καταγωγή τους και προέβαλλαν πάνω απ' όλα το εθνικό συμφέρον. Αυτό δεν πρέπει να μας δημιουργεί αμφιβολίες, διότι πάντα υπήρχαν «Εφιάλτες» και «Ήρωες» σε όλους τους καιρούς και σε όλα τα έθνη. Θεώρησα όμως χρέος μου, ως αδέκαστου και αδογμάτιστου ερευνητή να παρουσιάσω στοιχεία και για τις δύο όψεις του νομίσματος, διότι *η Αλήθεια είναι ένα ψηφιδωτό από μικρές αποδείξεις*. Το μοναστήρι του Μεγάλου Σπηλαίου ήταν ήδη γνωστό ως ένα ισχυρό ορμητήριο των ελληνικών δυνάμεων και τόπος ιδιαίτερης στρατιωτικής σημασίας για τους επαναστατημένους. Κι όχι μόνον αυτό το μοναστήρι παρείχε στέγη σε πολλές οικογένειες των προυχόντων της περιοχής που, από το φόβο του επιδρομέα, αναζήτησαν καταφύγιο στους κόλπους του. Όπως μας πληροφορεί ο Κ. Οικονόμος, «*κατά δε το Μέγα Σπήλαιον πανταχόθεν ήσαν καταφυγόντες χιλιάδες πολλαί, μεθ' ων συνηριθμούντο και πεντακόσιαι ολόκληραι οικογένειαι*». Το μοναστήρι προσέφερε μεγάλη υλική βοήθεια για τις ανάγκες του αγώνα, σε σημείο, πάντα κατά τη μαρτυρία του Οικονόμου, να εκποιήσει και αυτά τα αργυρά ιερά σκεύη. Οι μοναχοί, εξάλλου, δεν δίστασαν να λιώσουν οποιοδήποτε χάλκινο αντικείμενο του μοναστηριού, ακόμη και αυτά τα πόμολα των θυρών, για να γίνουν πυρομαχικά! Έτσι, βλέπουμε πως από τη μια έχουμε ιεράρχες, οι οποίοι αντιδιαστέλλονταν στη λειτουργία της Φιλικής Εταιρείας και άλλοι που ενστερνίζονταν και συμμετείχαν ενεργά στους σκοπούς και τις επιδιώξεις της. Ο Σπηλιάδης στα Απομνημονεύματά του αναφέρει τον Ηγούμενο του Μ. Σπηλαίου Γεράσιμο Τορόλο, ο οποίος «*εστράτευσε το 1821 με σαράντα καλογήρους εις το Λεβίδι μετά του Σ. Χαραλάμπους και Ν.Χ. Σολιώτου*». Τον μνημονεύει και ο ιστορικός των Καλαβρύτων Γ. Παπανδρέου, ως πολύ έμπιστο συναγωνιστή του Κολοκοτρώνη. Μάλιστα, ο Τορόλος ήταν εκείνος που έσωσε τη ζωή του Γενναίου, υιού του Κολοκοτρώνη «από όπλου Τούρκου». Παρ' όλα αυτά, ο μοναχός Καρδερίνης, ένας άλλος ρασοφόρος, ήταν εκείνος που κατέδωσε τον αδελφό του μεγάλου πολέμαρχου, τον Αντώνη Μακρυγιάννη ή Κατσαντώνη. Ο Ιμπραήμ, γιος του πασά της Αιγύπτου, Μεχμέτ Αλή, ενώ μέχρι το 1827 επεδείκνυε μια εξαιρετική σκληρότητα προς τους επαναστατημένους, πράγμα που σφυρηλατούσε την υπομονή τους και το αγωνιστικό τους φρόνημα, από

τότε και στο εξής άλλαξε τακτική, με σκοπό να τους κάνει να υποχωρήσουν οικειοθελώς. Έγινε πιο ήπιος και διαλλακτικός, με αποτέλεσμα πολλοί Έλληνες να υποταχθούν. Ο Ιμπραήμ έδινε «προσκυνοχάρτια» σε όλους όσοι δήλωναν υποταγή, λαϊκούς και κληρικούς! Για την εξάπλωση του φαινομένου συνέβαλε σημαντικά ο Δημήτριος Νενέκος, ένας ικανός οπλαρχηγός από την Αχαΐα, που για λόγους αντιζηλίας ενέδωσε στις δελεαστικές προτάσεις του Δελή- Αχμέτ της Πάτρας. Ο Νενέκος με τις εκδουλεύσεις του στο στρατόπεδο των Αιγυπτίων κέρδισε την εμπιστοσύνη του Ιμπραήμ, απέκτησε αξιώματα και υλικά οφέλη και έφτασε να ηγείται ενός ξεχωριστού στρατιωτικού σώματος, των τουρκοπροσκυνημένων Ελλήνων!! Το φαινόμενο αυτό του μαζικού προσκυνήματος, που απειλούσε να καθορίσει την πορεία του αγώνα, κατάφερε να αναστείλει με αποφασιστικότητα ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, έχοντας το σύνθημα «φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους».Ο Φωτάκος, εξάλλου, στα *Απομνημονεύματά* του, μας πληροφορεί ότι και οι ίδιοι οι πατέρες του Μεγάλου Σπηλαίου αντιμετώπιζαν το πρόβλημα των *τουρκοπροσκυνημένων*, που νέμονταν την περιοχή, αντλώντας πληροφορίες για λογαριασμό του Ιμπραήμ, όταν ο τελευταίος είχε αποφασίσει να επιτεθεί εναντίον του μοναστηριού: «…*Οι δε φρόνιμοι μοναχοί δεν είχον την δύναμιν να πιάνουν τους προδότας και Τουρκοπροσκυνημένους Έλληνας, και δια τούτο εζήτησαν την βοήθειαν του Γενικού Αρχηγού. Έπειτα όμως πολλούς εξ αυτών των προδοτών έπιασαν και έστειλαν μόνον ένα προς τον Κολοκοτρώνη, όστις αμέσως τον εκρέμασε*».Το φαινόμενο του «Εφιάλτη» είχε επηρεάσει όλα τα κοινωνικά στρώματα και η αντίσταση ήταν σθεναρή. Πάντοτε, θα υπάρχει ένα μέρος της κοινωνίας σαθρό και βρώμικο και ηγέτες, όπως ο Θ. Κολοκοτρώνης, γνώριζαν την μοναδική λύση του φαινόμενου, το κρέμασμα αυτών των ατόμων….

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός σηκώνει το Λάβαρο της Επανάστασης στα Καλάβρυτα

Αφού, λοιπόν, εξετάσαμε τις υπάρχουσες τάσεις της εποχής εκείνης, σε γενικές γραμμές, μπορούμε να συμπεράνουμε, πως η Φιλική Εταιρεία, είχε στο πλευρό της ένα μέρος του κλήρου και ένα μεγάλο μέρος του

λαού. Ας μη βιάζεται, λοιπόν, κανείς να μιλήσει για γενικευμένη βοήθεια του κλήρου στον απελευθερωτικό αγώνα.
Ίσως μερικοί, σκεφτούν πως ορισμένοι αρχιερείς ήταν κατά της Φιλικής Εταιρείας, διότι είχε μασονικό χαρακτήρα και ως επί το πλείστον, οι «μασόνοι είναι άθεοι»! Ακόμα και σε αυτό το συλλογισμό, θα έχουν διαπράξει ένα μεγάλο λάθος, διότι το κύρος της Φιλικής Εταιρείας ήταν αναγνωρισμένο και πολλοί αρχιερείς και κληρικοί ήταν μέλη της και ακόμη, τα λαϊκά μέλη της, διακρίνονταν για το χρηστό ήθος τους και την πίστη τους στον Χριστιανισμό. Εξάλλου, οι απόψεις περί «άθεων μασόνων» είναι πια αναχρονιστικές και γελοιώδεις, μια και ο Τεκτονισμός είχε πάντα συνδράμει στο Εθνικό μέτωπο και υποστήριξε σθεναρά τις θέσεις της Ελλάδας και μέλη του ανέκαθεν αποτελούσαν καταξιωμένα άτομα της ελληνικής κοινωνίας απ' όλους τους χώρους.
Θα κλείσω το κεφάλαιο αυτό, με κάτι που είπε και έγραψε ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης: «*Η πολυπόθητη λευτεριά άργησε πάρα πολύ να έλθη, γιατί το πατριαρχο-φαναριώτικο κράτος κατέπνιγε κάθε ελευθερωτική πνοή με αφορισμούς, κατάρες και διαβρώσεις μέσω των πολυπληθών ρασοφόρων του και ιδιαίτερα των αργόσχολων σε όλα καλογέρων του, εκτός από το «σφάξε με αγά μου να αγιάσω.*»

Ο αμφιλεγόμενος ρόλος του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε'

Ο Γρηγόριος ο Ε' γεννήθηκε το 1749 στη Δημητσάνη, ονομαζόμενος κατά κόσμον Γεώργιος Αγγελόπουλος. Το όνομα Γρηγόριος το έλαβε κατά την μοναχική του κουρά σε μια μονή των Σποράδων.
Εξελέγη Πατριάρχης στην Κων/πολη, στις 19 Απριλίου 1797 και ανέλαβε καθήκοντα στις 9 Μαΐου.
Ο Πατριάρχης πίστευε ότι η ακεραιότητα της Τουρκίας ήταν ωφέλιμη για τον Ελληνισμό και το έδειχνε με τις πράξεις του:

- Όταν κατέλαβε ο Ναπολέων τα Επτάνησα, ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' αντιτάχθηκε κατά των Γάλλων. Συνήργησε στην σύμπραξη της Τουρκίας μετά της Αγγλίας και Ρωσίας προς εκτοπισμό της Γαλλίας από τα Επτάνησα.
- Όταν κατά το 1807, οι Άγγλοι εισέβαλλαν στην Προποντίδα και με συμμαχία με τους Ρώσους απειλούσαν την διάλυση της Τουρκικής αυτοκρατορίας. Ο Γρηγόριος ο Ε' συντάχθηκε με την Πύλη, παρασύροντας τους Έλληνες στην συμπλήρωση της οχυρώσεως της Κων/πόλεως και των Δαρδανελίων, εξ' ου και αναγκάστηκε ο Άγγλος ναύαρχος να απέλθει από την Προποντίδα, για να μην εγκλεισθεί σ' αυτήν αιχμάλωτος.
- Αρνήθηκε την συμμετοχή του στη Φιλική Εταιρεία
- Αφόρισε τον Υψηλάντη και τον Σούτσο.

Ο Σπ. Τρικούπης γράφει για το Γρηγόριο: « …*Μέλος της Φιλικής Εταιρείας δεν ήταν και όχι μόνο δεν ενθάρρυνε καθόλου την ελληνική εθνεγερσία, αλλά και πάντοτε απέτρεπε από κάθε κίνηση όλους εκείνους με τους οποίου συνδιελέγετο…*»[43].

[43] Σπ. Τρικούπη: «Ιστορία», τ.Α΄

Ο Γρηγόριος, όχι μόνο αρνήθηκε να μπει, κατόπιν προτάσεως, στην Φιλική Εταιρεία[44], αλλά και συνέπραξε μαζί με άλλους αρχιερείς ν' αποκηρύξουν την Ελληνική Επανάσταση[45]. Λίγο πριν την 25η Μαρτίου έστειλε εγκυκλίους του πατριαρχείου και της Συνόδου κατά τον Υψηλάντη και αφορισμό αυτού και των ηγεμόνων της Βλαχίας και Μολδαβίας κ.ο.κ. Μάλιστα, ο Άγγλος ιστορικός G. Finley αναφέρει πως μέσα στο ίδιο αφοριστικό κείμενο, υπέγραφε ο Πατριάρχης Γρηγόριος μαζί με τον Ιεροσολύμων Πολύκαρπο και άλλους 21 συνοδικούς ιεράρχες πάνω στην Αγία Τράπεζα στις 23 Μαρτίου 1821!!

Ο Γρηγόριος, αποκαλεί τους επαναστάτες «*τέρατα έμψυχα αχαριστίας, φύσει κακόβουλους, αλαζόνες, μέλη σεσηπότα και αγνώμονας και αχάριστους προς τον σουλτάνον, δια τα άπειρα ελέη, όπου απολαμβάνομεν δια της βασιλικής φιλανθρωπίας του*», την δε επανάσταση τη χαρακτηρίζει «*έργο μιαρόν, θεοστυγές και ασύνετον*»!!

Ο Μ. Οικονόμου, γραμματέας του Κολοκοτρώνη, δικαιολογεί τον Πατριάρχη, για τον αφορισμό του 1821, λέγοντας ότι εκδόθηκε κατ' επιταγή του Σουλτάνου και με την απειλή ομαδικών σφαγών των χριστιανών, ώστε οι αρχιερείς *«όχι χάριν εαυτών κίνδυνον ίδιον αποτρέποντες, αλλά χάριν αποτροπής του επαπειλωμένου βέβαιου κινδύνου, έκλιναν τας κεφαλάς, εφ' ων το του Σουλτάνου ξίφος απειλητικώς επεσείετο».*[46]

Ωστόσο, το 1806 αφόρισε την επαναστατική κίνηση της Πελοποννήσου και εξέδωσε εγκύκλιο προς όλες τις μητροπόλεις της Πελοποννήσου, συνιστώντας τυφλή υπακοή στον σουλτάνο! Κατόπιν, συνεκάλεσε σύσκεψη αρχιερέων και προκρίτων στην Τρίπολη και με απόφαση τους, διατράνωσαν τον σουλτάνο της πίστη και υπακοή τους[47].

Κατά ένα περίεργο λόγο, ο Μακρυγιάννης στα «Απομνημονεύματά» του παρουσιάζει τον Γρηγόριο Ε' ως συνεργό του Ναπολέοντα! Αναφέρει τα εξής: *«Ο μακαρίτης ο Ναπολέων, ο αυτοκράτορας της Γαλλίας, το καύκημα του κόσμου, δια μέσου του πρέσβη του τότε Σεμπαστιάνη, γράφει του Πατριάρχη εις Κωνσταντινούπολη και του λέγει να στείλη να κατηχήσει παντού τους χριστιανούς, να είναι ετοιμασμένοι, κι' όταν να είναι ο καιρός όπου θα κινηθή, να χτυπήσουν κι' αυτήν οι και είναι δικό τους από Κωνσταντινούπολη και κάτου, Βουλγαρία, Σερβία, Θεσσαλομακεδονία, Ντουράτζο, Αυλώνα και ολόγυρα αυτά τα μέρη, Ρούμελη, Πελοπόννησο και τα νησιά. Του αποκρίθη ο Πατριάρχης ότι 'ξακολουθεί από καιρό ό,τι του γράφει. Κ' έστειλε και κατηχούσαν. Η κακή τύχη, απότυχε ο μακαρίτης ο Ναπολέων και νεκρώσανε κι' αυτά».* [48]

Ωστόσο, τον Σεπτέμβριο του 1798 ο Γρηγόριος εξέδωσε εγκύκλιο, όπου έγραφε μεταξύ των άλλων: *«Οι Γάλλοι αφού κατεπάτησαν θείους και ανθρώπινους νόμους, υπό το πρόσχημα της Ελευθερίας και της Ισότητας, παρεβίασαν προσέτι και την προς τον Σουλτάνον φιλίαν, υποκινούντες τους υπηκόους αυτώ λαούς εις στάσεις… Ο Σουλτάνος, συμμαχήσας μετά του αυτοκράτορος των Ρώσων και μετά της Μεγάλης Βρετανίας, εκήρυξεν τον*

[44] Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρους- Λαρούς: Γρηγόριος ο Ε΄
[45] Ιωάννης Φιλήμων: «Δοκίμιον περί Ελληνικής Επαναστάσεως»
[46] Βιβλιοθήκη, τ.14, σ. 67
[47] Παν. Πιπινέλη: «Πολιτική Ιστορία Ελληνικής Επαναστάσεως», Παρίσι, 1928
[48] Μακρυγιάννης, 'Απομνημονεύματα', σ. 399

πόλεμον κατά των Γάλλων, επί τω τέλει όπως απαλλάξη μετά των συμμάχων του την ανθρωπότητα από των επικρεμαμένων δεινών. Οι πανίσχυροι της Τουρκίας και της Ρωσίας στόλοι, ερχόμενοι εις τας νήσους, προυτίθενται, ουχί να καθυποτάξουν τους Ιονίους, αλλά ν' αποδώσουν εις τούτους τας ατελείας και προνομίας των και να επαναφέρουν εις την Χώραν των την ειρήνην και την ησυχίαν». Ο Πατριάρχης προσκαλούσε τους Επτανήσιους, *«όπως ενούμενοι μετά των συμμάχων (δηλαδή, των Τούρκων!) τιμωρήσουν τους αποστατήσαντας κατά του Θεού Γάλλους και εκδιώξουν εκ των νήσων».*
Ένα άλλο περίεργο γεγονός που αναφέρει στα «Απομνημονεύματα»[49] του ο Μακρυγιάννης είναι πως όταν δολοφονήθηκε ο Ρήγας Φεραίος, πήγε στην Αθήνα ο Λουκάς Λιονταρίδης, φίλος του Ρήγα και του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' και αξιωματικός της Ρωσίας, και συνάντησε τον στρατηγό Μακρυγιάννη και του εκμυστηρεύτηκε πως ο Σουλτάνος πρόσταξε τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε', ν' αφορίσει τον Ρήγα και τους οπαδούς του και του έδωσε τις κατηχήσεις του Ρήγα. Τότε, ο Πατριάρχης ανέλαβε κρυφά την Εταιρία (του Ρήγα) και έστειλε πιστό άνθρωπο στη Ρωσία, ο οποίος παρήγγειλε στον Λιονταρίδη να πάει στο Άγιο Όρος να συναντήσει τον Πατριάρχη. Αφού ανταμώθηκε με τον Πατριάρχη, τον κατήχησε και τον χειροτόνησε καλόγερο και του είπε να πάει στη Ρωσία να παραιτηθεί από την εργασία του και να μιλήσει με τον Καποδίστρια, να περάσει στη Βλαχία και να νοικιάσει μοναστήρια και να κατηχήσει όσους μπορεί και να συνάξει χρήματα για τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα.

Ο Γρηγόριος ο Ε΄

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, τι ρόλο διαδραμάτιζε ο Πατριάρχης Γρηγόριος;
Το σίγουρο είναι ότι προσπαθούσε να έχει την εύνοια του Σουλτάνου. Από την άλλη, το γεγονός ότι τον απαγχόνισαν, κάτι που οδήγησε τη Ρωσία σε διακοπή διπλωματικών σχέσεων με την Τουρκία, δηλώνει πως κάποια στιγμή ήρθε αντιμέτωπος με τον Σουλτάνο ή δεν φάνηκε αντάξιος της εμπιστοσύνης του Σουλτάνου!

[49] Μακρυγιάννης, 'Απομνημονεύματα', σ. 379-399

Το φιρμάνι του Σουλτάνου, ανέφερε: «*Επειδή ο πατριάρχης Γρηγόριος εφάνη ανάξιος του πατριαρχικού θρόνου, αχάριστος, άπιστος προς την Πύλη και ραδιούργος, καθίσταται έκπτωτος της θέσεώς του και του προσδιορίζει διαμονή εις Καδήκιοι, μέχρι νεωτέρας διαταγής*». Ωστόσο, μετά την καθαίρεσή του, τον περικύκλωσαν οι Τούρκοι, οι οποίοι τον μετέφεραν στις φυλακές, αντί για τον τόπο διαμονής που ανέφερε το φιρμάνι! Στο μεταξύ, βγήκε δεύτερο φιρμάνι, με το οποίο δινόταν εντολή να γίνει αμέσως εκλογή του νέου πατριάρχη.
Όσον αφορά τον Πατριάρχη Γρηγόριο, τον κρέμασαν στην πύλη του πατριαρχείου. Μετά τον απαγχονισμό του, ο νέος πατριάρχης Ευγένιος παρακάλεσε την τούρκικη διοίκηση, να του παραδώσει το σεπτό σκήνωμα, αλλά δεν βρήκε ανταπόκριση. Τον άφησαν κρεμασμένο τρία μερόνυχτα και στο διάστημα αυτό, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι, συνωστίζονταν γύρω του και το περιεργαζόταν, πετούσαν πέτρες, το έφτυναν, χτυπούσαν με ρόπαλα και κάγχαζαν.
Όπως και να έχει, ένας πατριώτης ιεράρχης προτιμά να θανατωθεί στο όνομα της θρησκείας και της πατρίδας του ή έστω να αντιταχθεί στον αλλόθρησκο και βάρβαρο εχθρό, παρά να συμμαχήσει μαζί του! Έτσι, ενώ άλλοι αρχιερείς ήταν ενεργά μέλη της Φιλικής Εταιρείας ή σύμμαχοι στον αγώνα της, ο Γρηγόριος, όχι μόνο αρνήθηκε να συμμετάσχει, αλλά και τους αποκήρυξε. Αποκήρυξε εκείνους που χωρίς κανένα συμφέρον και με κόστος την ίδια τους την ζωή, πολέμησαν για την ελευθερία μας! Αυτός ο Πατριάρχης, με αυτές τις αντιπατριωτικές ενέργειες, κηρύχθηκε από Σύνοδο 25 αρχιερέων στην Αθήνα, το 1921, άγιος και εθνομάρτυρας!

Η δράση της Φιλικής Εταιρίας

Τον Δεκέμβριο τού 1814 ο Τσακάλωφ και ο Σκουφάς έφυγαν για τη Μόσχα και ο Ξάνθος για την Κωνσταντινούπολη. Στη Μόσχα ο Τσακάλωφ και ο Σκουφάς, παρά τα προσωπικά, αλλά και τα γενικότερα προβλήματα που αντιμετώπιζαν την περίοδο αυτή, δοκίμασαν να αρχίσουν τις κατηχήσεις στην Εταιρεία. Τα πρώτα χρόνια η οργάνωση συνάντησε δυσκολίες στη στελέχωσή της και τα μέλη της δεν υπερέβαιναν τα τριάντα. Όταν όμως στις 13 Δεκεμβρίου 1814 ο Σκουφάς μύησε τον Γεώργιο Σέκερη, που ανήκε σε ευκατάστατη οικογένεια, σεβαστή από τους Έλληνες της Ρωσίας, οι ιδρυτές της Φιλικής θεώρησαν ότι αυτή η μύηση θα ανέτρεπε το δυσμενές κλίμα που υπήρχε στην πρώτη περίοδο των προσπαθειών τους. Στην ηγετική ομάδα της Φιλικής προστέθηκε σύντομα και ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, από την Ανδρίτσαινα, με απόφαση του Σκουφά και του Ξάνθου. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1815 και από τότε αφιέρωσε τον εαυτό του στην υπηρεσία της πατρίδας. Η τοποθέτηση του Αναγνωστόπουλου στην ηγετική αυτή θέση και η συνεργασία με άλλους Πελοποννήσιους που είχαν ως τότε μυηθεί, δημιουργούσε νέες προοπτικές. Ο Τσακάλωφ, ανησυχούσε ιδιαιτέρως για τις βεβιασμένες και επικίνδυνες ενέργειες του Νικολάου Γαλάτη (μυήθηκε στην Εταιρεία το 1817) και, όταν αποφασίστηκε να σταλεί ο Ιθακήσιος Φιλικός στη Μάνη για μύηση νέων μελών, ο Τσακάλωφ τον συνόδευσε. Το 1818 οι Φιλικοί άρχισαν να

επισκέπτονται τις ελληνικές κοινότητες για να κατηχούν νέα μέλη με αποτέλεσμα να αρχίσουν να αυξάνονται ραγδαία οι μυημένοι.

Κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού στην Ερμιονίδα, τον Νοέμβριο του 1819, ο Γαλάτης δολοφονήθηκε από τον συνοδό του και μέλος της Εταιρείας, Παναγιώτη Δημητρακόπουλο (ή Δημητρόπουλο), επειδή η στάση του Γαλάτη θεωρήθηκε ύποπτη[50].

Ο Τσακάλωφ μετά την δολοφονία του Γαλάτη πήγε στη Μάνη και από εκεί στην Ιταλία, όπου διέμεινε μέχρι το 1821. Στην Πίζα όπου έφθασε μύησε τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, τον μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιο και τον Κωστάκη Καρατζά, γιο του ηγεμόνα τής Βλαχίας Ιωάννη Καρατζά, με τους οποίους συνεργάστηκε ως την έναρξη του Αγώνα. Έφυγε με τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο για την Μολδοβλαχία, διέκοψε όμως το ταξίδι του στη Βιέννη, λόγω ασθενείας και έφθασε στο στρατόπεδο του Αλ. Υψηλάντη, όταν οι επιχειρήσεις είχαν αρχίσει, όπου διορίστηκε υπασπιστής του Ιερού Λόχου και ξεκίνησαν οι πολεμικές επιχειρήσεις στη Μολδοβλαχία, όπως αναφέρω παρακάτω.

Κατά την σύσκεψη των ιδρυτών της Φιλικής στην Κωνσταντινούπολη, από τον Απρίλιο του 1818 ως τις 31 Ιουλίου του 1819, ανατέθηκε στον Ξάνθο η προεργασία για την αναζήτηση μιας προσωπικότητας άξιας να αναλάβει την αρχηγία του Αγώνα.

Ο Σκουφάς, ύστερα από βραχύχρονη ασθένεια πέθανε, τον Ιούλιο του 1819 στην Πόλη. Στο επίγραμμα που συνέταξε αμέσως μετά τον θάνατο του, ο λόγιος κληρικός Ζαχαρίας Αινιάν τον συγκρίνει με τον αρχαίο Καλλικράτη. Ο Διονύσιος Κόκκινος στην ιστορία του γράφει: "*Με το θάνατο του Σκουφά έλλειψε εκείνος που ενσάρκωνε την ιδέαν, ο εμψυχωτής όλου του έργου, αυτός απετέλει τον ενωτικόν κρίκον μεταξύ των άλλων αρχηγών, ο εφελκύων τον σεβασμόν και την εμπιστοσύνην όλων*".

Ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, ο Εμμανουήλ Ξάνθος και ο Αθανάσιος Τσακάλωφ αποφάσισαν να συμπεριλάβουν στην Αρχή της Εταιρείας, τον Παναγιώτη Σέκερη. Το 1819 μυήθηκαν στη Φιλική Εταιρεία οι περισσότεροι πρόκριτοι της Πελοποννήσου και των νησιών του Αιγαίου και αρκετοί οπλαρχηγοί. Τον επόμενο χρόνο τα μέλη της Εταιρείας ξεπερνούσαν τα 3.000. Αυτή η επιτυχής πορεία της Φιλικής Εταιρείας οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στο γεγονός, ότι καλλιεργούσαν την ιδέα πως η κίνησή τους υποστηριζόταν από τη Ρωσία και ότι είχαν την ευλογία του Πατριάρχη.

Τον Ιανουάριο του 1820 επισκέφθηκε στην Πετρούπολη τον Έλληνα υφυπουργό Εξωτερικών της τσαρικής Ρωσίας Ιωάννη Καποδίστρια. Ο Ξάνθος ανέθεσε τελικά την ανώτατη αρχή των Φιλικών στον στρατηγό Αλέξανδρο Υψηλάντη, υπασπιστή τού τσάρου Αλεξάνδρου Α'. Μαζί με τον Υψηλάντη ίδρυσε την «Εθνική Κάσσα» (Ταμείο), για την οικονομική ενίσχυση του προετοιμαζόμενου Αγώνα.

[50] Δοκίμιο Ιστορικό περί της Φιλικής Εταιρείας, σ. 228-231

Ο Τσακάλωφ

Στην Ήπειρο εξακολουθούσε ο αγώνας του Αλή κατά του στρατού του σουλτάνου. Κάποιος Διόγος, Ζακύνθιος κρεοπώλης, τον οποίο μύησε ο γιος του Κολοκοτρώνη στη Φιλική Εταιρεία, αφού ήρθε σε ρήξη μαζί με τον τελευταίο, ήρθε το 1820 στην Πρέβεζα και ανακοίνωσε στον Αλή και τους έμπιστούς του, το «Μυστήριον, τα Σημεία, τους Λόγους…». Ο Αλή Πασάς ανακοίνωσε όλα αυτά στην Αυλή της Κων/πόλεως και στον Μέτλαντ, ο οποίος διέταξε τον Έπαρχο της Ζακύνθου, Ρώσση, να συλλάβει τους συνωμότες «κατά της ακεραιότητας της Τουρκίας», ήτοι τα μέλη της Επιτροπής της Φιλικής Εταιρείας της Ζακύνθου!!
Αρχηγός της επαναστατικής κινήσεως της Ζακύνθου ήταν ο Διονύσιος Ρώμας, ο οποίος και συνελήφθηκε αμέσως και η οικία του πολιορκήθηκε. Εκτός από μέλος της Φιλικής Εταιρείας ήταν και Μεγ.·. Διδ .·. της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδας, στην οποία είχε μυηθεί και ο Ρώσσης, ο Έπαρχος της Ζακύνθου. Ο Ρώμας διεμήνυσε στον Ρώσση, ότι κατέχει υψίστης σημασίας τεκτονικά έγγραφα και ότι τον καθιστά υπεύθυνο εμπρός στην Παγκόσμια Τεκτονική Αδελφότητα, σε περίπτωση που τα απόρρητα του Τεκτονισμού περιέλθουν σε γνώση των βέβηλων και απολίτιστων Τούρκων. Ο Ρώσσης, με ενέργειές του, βοήθησε στον να απελευθερωθεί ο Ρώμας. Άλλο ένα στοιχείο αλληλοβοήθειας, δανεισμένο από την τεκτονική πρακτική, χρήσιμο για εθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις της μορφής της Φιλικής Εταιρείας.
Κατά τα τέλη του Δεκεμβρίου του 1820 έφθασε στην Πελοπόννησο ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δίκαιος, ο γνωστός υπό το όνομα Παπαφλέσσας, ορμητικός και δραστήριος απόστολος της Φιλικής Εταιρείας. Στάλθηκε από τον αρχηγό της Φιλικής Εταιρείας Αλέξανδρο Υψηλάντη, στην Ελλάδα, για να κινήσει την Πελοπόννησο σε επανάσταση, ενθαρρύνοντας και εμψυχώνοντας κυρίως τους προεστούς, οι οποίοι ήταν διστακτικοί και απρόθυμοι να αρχίσουν τον Αγώνα χωρίς σοβαρές εγγυήσεις. Οι Φιλικοί πίστευαν ότι, αν η έκρηξη του Αγώνα, αναβάλλονταν για τον Μάιο και γινόταν γνωστή η αποκήρυξη του Υψηλάντη από τους Ρώσους και η αποτυχία του κινήματος στην Μολδαβλαχία, ασφαλώς και η εξέγερση θα ματαιώνονταν.
Οι κινήσεις αυτές δεν ανησύχησαν όμως τόσο τους Τούρκους όσο η είδηση ότι έφθασε στη Μάνη ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, γεγονός που τους ανάγκασε να πάρουν προληπτικά μέτρα, αφού ο θαρραλέος αυτός

Έλληνας ξεσήκωνε τους συμπατριώτες του με το σύνθημα, «*Τούρκος να μη μείνη στο Μοριά μήτε στον κόσμον όλον*»
Οι συνθήκες που ευνόησαν την εκδήλωση και την αρχική επικράτηση της Επανάστασης στην Πελοπόννησο και τη Στερεά, δηλαδή η μύηση στη Φιλική Εταιρεία σημαντικών τοπικών παραγόντων, η γεωγραφική απόσταση από τα ισχυρά στρατιωτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η απασχόληση των οθωμανικών δυνάμεων με την καταστολή της ανταρσίας του Αλή-πασά, δεν ίσχυαν σε περιοχές όπως η Μακεδονία και η Θεσσαλία. Παρ' όλα αυτά, το Πήλιο στη νοτιοανατολική Θεσσαλία, η χερσόνησος του Άθω και της Κασσάνδρας στη Χαλκιδική, η περιοχή του Ολύμπου και η Νάουσα στη Δ. Μακεδονία, αποτέλεσαν πυρήνες εξέγερσης. Οι εξεγέρσεις αυτές ωστόσο σε καμιά περίπτωση δεν μετεξελίχτηκαν σε κάτι περισσότερο από κινήματα τοπικής εμβέλειας.
Πρωτεργάτης της εξέγερσης στα είκοσι τέσσερα χωριά του Πηλίου υπήρξε ο ιερωμένος και λόγιος Άνθιμος Γαζής ο οποίος από νωρίς είχε μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Παρά τη διστακτικότητα και την άρνηση που αντιμετώπισε ως προς την εκδήλωση της επανάστασης, πήρε με το μέρος του την ισχυρή οικογένεια αρματολών του Πηλίου, τους Μπασδέκηδες, και κήρυξε την επανάσταση στις αρχές Μαΐου. Επιχειρήθηκε μάλιστα πολιορκία του Βόλου αρχικά και του Βελεστίνου στη συνέχεια. Ωστόσο, με την εμφάνιση στην περιοχή του στρατού του Μαχμούτ Δράμαλη, πασά της Λάρισας, οι πολιορκίες λύθηκαν και η επανάσταση έσβησε.
Η Φιλική Εταιρεία δεν ήταν δυνατόν να μείνει ασυγκίνητη από την εξέλιξη της Κρητικής επαναστάσεως. Εξάλλου αρκετά μέλη της συμμετείχαν ενεργά στις διάφορες κινητοποιήσεις. Η οργανωμένη «Υπερ των Κρητών Κεντρική Επιτροπή» συνδέονταν σαφώς με την Κεντρική Επιτροπή της Φιλικής Εταιρείας.
Το επαναστατικό κίνημα στη Χαλκιδική ήταν σε μεγάλο βαθμό έργο του εμπόρου και τραπεζίτη Εμμανουήλ Παππά. Ο Παππάς είχε εγκατασταθεί από το 1817 στην Κωνσταντινούπολη και εκεί μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Με το ξέσπασμα της επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και στην Πελοπόννησο έσπευσε στη Χαλκιδική και άρχισε να προετοιμάζει την επανάσταση, που εκδηλώθηκε το Μάιο του 1821. Ο Παππάς βρήκε συμπαράσταση από αρκετά μοναστήρια του Αγίου Όρους, ενώ και η χερσόνησος της Κασσάνδρας αποτέλεσε σημαντική επαναστατική εστία. Παρόλα αυτά, οι ισχυρές οθωμανικές δυνάμεις που έσπευσαν στη Χαλκιδική πέτυχαν να καταστείλουν την επανάσταση, επιδεικνύοντας ταυτόχρονα υπέρμετρη σκληρότητα στους κατοίκους της περιοχής. Παρόμοια στάση επέδειξαν και οι οθωμανικές δυνάμεις στη Δ. Μακεδονία και ιδίως στη Βέροια και τη Νάουσα. Η επανάσταση εκδηλώθηκε εκεί με πρωτεργάτη τον Καρατάσο στα τέλη Φεβρουαρίου, χωρίς ωστόσο να επικρατήσει.
Η Επιτροπή Λευκάδας, μια από τις σημαντικότερες, σχηματίσθηκε με την πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Κέρκυρας Αθανασίου, ο οποίος απηύθυνε επιστολή προς τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (12 Οκτωβρίου 1866) ως εκπρόσωπος της Αρχής της Φιλικής Εταιρείας. Συνέστησε σ' αυτόν να σχηματίσει Επιτροπή στην Λευκάδα «*…με γνώμονα τον πατριωτισμό*». Έτσι τον Φεβρουάριο του 1867, η Φ.Ε οργάνωσε την

επαναστατική υποδομή των μεθορίων, αποστέλλοντας όπλα και πυρομαχικά, τα οποία διακινούνταν μέσω της Επιτροπής Λευκάδος.
Εντωμεταξύ ο Αλής των Ιωαννίνων ήρθε σε ρήξη προς το σουλτάνο, στασίασε και κάλεσε τους Έλληνες σε βοήθεια, εκείνοι όμως σκέφθηκαν πως να επωφεληθούν μόνο από τον εμφύλιο πόλεμο των Μωαμεθανών.
Ο Υψηλάντης λοιπόν ζήτησε και πήρε απεριόριστη άδεια από τον Τσάρο, κατέβηκε στην Οδησσό και στην εκεί σύσκεψη των Φιλικών αποφάσισαν να αρχίσουν τον αγώνα από την Μολδαβία και την Βλαχία.

Η απελευθέρωση και η ανεξαρτησία της Ελλάδας

Η Φιλική Εταιρεία δεν είχε ορίσει τον χρόνο, κατά τον οποίο θα άρχιζε η επανάσταση στην Ελλάδα. Ο Υψηλάντης έλαβε απεριόριστη άδεια από τον Τσάρο, κατέβηκε στην Οδησσό και στη σύσκεψη των Φιλικών αποφάσισαν να αρχίσουν τον αγώνα από την Μολδαβία και την Βλαχία.
Οι λόγοι της προτιμήσεως των Παραδουνάβιων ηγεμονιών ήταν οι εξής:

- Πρώτον, οι ηγεμονίες θεωρούνταν ως άλλη Ελλάδα, διότι ηγεμόνες και αυλικοί ήταν Έλληνες. Επίσης, η ανωτέρα κοινωνία αποτελούνταν κυρίως από Έλληνες, οι δε κάτοικοι ως ομόδοξοι θα υποστήριζαν πρόθυμα το κίνημα.
- Δεύτερον, οι Φιλικοί είχαν την βεβαιότητα ότι θα συνέπρατταν οι μισθοφόροι στρατιώτες, που βρίσκονταν στην υπηρεσία των ηγεμόνων και των ντόπιων αρχόντων. Αυτοί ήταν Χριστιανοί διαφόρων εθνοτήτων (Σέρβοι, Βούλγαροι, Έλληνες), ονομαζόμενοι δια του κοινού ονόματος Αρβανίτες.
- Τρίτον, δεν υπήρχε τουρκικός στρατός στις ηγεμονίες και κατά τις συνθήκες έπρεπε η Τουρκία, για να εισαγάγει στρατό σ' αυτές, να ζητήσει την συγκατάθεση της Ρωσίας.
- Τέταρτον, ο τουρκικός στόλος θα συγκεντρώνονταν στο Δούναβη και έτσι θα ήταν ευκολότερη η επανάσταση στην κυρίως Ελλάδα.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πέρασε τον Προύθο, παραπόταμο του Δούναβη, συνοδευόμενος από 200 ανδρών, οι περισσότεροι εκ των οποίων είχαν υπηρετήσει στο ρωσικό στρατό. Εισήλθε στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της Μολδαβίας. Ο ηγεμόνας της. Μιχαήλ Σούτσος, θερμός οπαδός της Εταιρείας (ενίσχυσε αυτήν και δια χρημάτων), καθώς και οι κάτοικοι του, δέχθηκαν αυτόν με μεγάλο ενθουσιασμό. Οι οπλοφόροι Αρβανίτες της πόλεως και η φρουρά του ηγεμόνα τάχθηκαν υπό τις διαταγές του Υψηλάντη. Από εκεί ο Υψηλάντης δημοσίευσε προς τους Έλληνες ενθουσιώδη προκήρυξη, στην οποία έλεγε: «*Κινηθείτε, αδελφοί, και θα δείτε μια κραταιά Δύναμη, να υπερασπισθεί τα δίκαιά μας*».

Ο Υψηλάντης προχώρησε αργά προς τη Βλαχία. Στη Φωξάνη, μεθοριακή πόλη μεταξύ Βλαχίας και Μολδαβίας, η δύναμη του ενισχύθηκε σημαντικά δια της προσελεύσεως νέων οπλαρχηγών. Εκεί καταρτίστηκε και ο Ιερός Λόχος: πεντακόσιοι νέοι των ευγενέστερων οίκων, εκ των οποίων πολλοί φοιτητές ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, που αποτέλεσαν ιδιαίτερο σώμα. Ο Ιερός Λόχος αποτέλεσε τον πυρήνα στον στρατό του Υψηλάντη. Μετά τέσσερις βδομάδες, ο Υψηλάντης εισήλθε στο Βουκουρέστι (28 Μαρτίου).
Ο τσάρος Αλέξανδρος, για να δείξει την πίστη του στις αρχές της Ιερής Συμμαχίας και για να διαψεύσει την επικρατούσα υποψία ότι η Ρωσία υπέθαλπε το κίνημα του Υψηλάντη, αποκήρυξε επίσημα αυτό το κίνημα, διέταξε να διαγράψουν το όνομα του Υψηλάντη από τον κατάλογο των Ρώσων αξιωματικών και δήλωσε στους Τούρκους μέσω της πρεσβείας στην Κων/πολη, ότι η ρωσική πολιτική είναι ξένη προς το Κίνημα του Υψηλάντη. Αφετέρου, ο Πατριάρχης πιεζόμενος από τον σουλτάνο αφόρισε τον Υψηλάντη και τον ηγεμόνα της Μολδαβίας.
Η Ρωσία επέτρεψε την είσοδο τουρκικών στρατευμάτων στις ηγεμονίες και οι Τούρκοι μπήκαν από τρία σημεία. Εντός ολίγου, ο τουρκικός στρατός κατέπνιξε το κίνημα. Οι Ιερολοχίτες αγωνίσθηκαν με ηρωισμό, αλλά το αίμα τους χύθηκε άφθονο, ενώ ο Υψηλάντης διέφυγε στα αυστριακά σύνορα, όπου και τον συνέλαβαν και τον φυλάκισαν για 6 χρόνια στο φρούριο Μουγκάτς και αποφυλακίστηκε μόνο δια της μεσολαβήσεως του Τσάρου.

Α' και Β' Εθνοσυνέλευση

Όταν άρχισε η Επανάσταση, ο Μαυροκορδάτος κατάπλευσε στο Μεσολόγγι (20 Ιουλίου 1821) και με επιστολή του παρακάλεσε τον Υψηλάντη να τον δεχθεί συναγωνιστή στον εθνικό Αγώνα. Από εκεί πήγε στη Πάτρα, όπου οι πρόκριτοι από αντίδραση προς τον Υψηλάντη τον περιποιήθηκαν πολύ και τον προσέλκυσαν στη μερίδα τους. Εκεί ο Μαυροκορδάτος συναντήθηκε με τον Θεόδωρο Νέγρη, γιο του πρώην ηγεμόνα της Βλαχίας. Ο Νέγρης ήταν γραμματέας της τούρκικης πρεσβείας στο Παρίσι και μόλις έμαθε την κήρυξη της Επαναστάσεως, κατευθύνθηκε και αυτός στην αγωνιζόμενη Ελλάδα.

Ο Υψηλάντης δέχθηκε με ειλικρίνεια τους δύο Φαναριώτες και ανέθεσε μάλιστα στον Μαυροκορδάτο να οργανώσει πολιτικώς τη Στερεά Ελλάδα. Ο Μαυροκορδάτος παρέλαβε μαζί του τον Νέγρη και ανέλαβε αυτός μεν να οργανώσει τη Δυτική Ελλάδα με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι, ο δε Νέγρης την Ανατολική με έδρα την Άμφισσα. Έτσι, καταρτίστηκαν δύο νέες τοπικές εξουσίες εκτός της Πελοποννήσου: η Γερουσία της Δυτικής Ελλάδας, η οποία ήταν δεκαμελές συμβούλιο από προκρίτους και οπλαρχηγούς και είχε την φροντίδα να διατηρεί την τάξη και την ασφάλεια, να ενισχύει τον Αγώνα και να διαχειρίζεται τα δημόσια εισοδήματα και ο Άρειος Πάγος της Ανατολικής Ελλάδας, αποτελούμενος από δώδεκα μέλη.

Σφραγίδα Γερουσίας Δυτικής Χέρσου Ελλάδος

Σφραγίδα της Πελοπουνησιακής Γερουσίας

Μετά την άλωση της Τριπολιτσάς (23 Σεπτεμβρίου), ο Υψηλάντης με προκήρυξη κάλεσε τον λαό να εκλέξει αντιπροσώπους για την Εθνοσυνέλευση. Όντως στις 14 Δεκεμβρίου 1821 συνήλθαν οι αντιπρόσωποι των διάφορων επαρχιών στο Άργος και ορκίστηκαν πίστη στη πατρίδα.
Εξ' αρχής στη Συνέλευση επικράτησαν οι πρόκριτοι, μεταξύ των οποίων ήταν ο Μαυροκορδάτος και ο Νέγρης, πολιτικά και ιδεολογικά αντίθετοι με τον Υψηλάντη. Οι πληρεξούσιοι της Πελοποννήσου ίδρυσαν τότε τοπική κυβέρνηση, κατ' απομίμηση της Ανατολικής και Δυτικής Ελλάδος, την οποία ονόμασαν Πελοποννησιακή Γερουσία και η συνέλευσή της έγινε στη νέα Επίδαυρο (σημερινή Πιάδα) κοντά στο Σαρωνικό κόλπο, όπου και ονομάστηκε Συνέλευση της Επιδαύρου (20 Δεκεμβρίου 1821). Τις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης της Επιδαύρου διηύθυνε ο Μαυροκορδάτος και την 1η Ιανουαρίου 1822 κήρυξε την ανεξαρτησία του Ελληνικού λαού. Σε αυτήν παραβρέθηκαν αντιπρόσωποι από τις περισσότερες επαναστατημένες περιοχές. Σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική και κοινωνική προέλευση των «παραστατών», όπως αποκαλούνταν, η συντριπτική πλειονότητά τους αποτελούνταν από μοραΐτες, ρουμελιώτες και νησιώτες πρόκριτους και κληρικούς. Πρόκειται για τις προεπαναστατικές ηγετικές ομάδες στις οποίες προστέθηκαν Φαναριώτες και λόγιοι που είχαν καταφτάσει στις επαναστατημένες περιοχές κατά τους πρώτους μήνες της επανάστασης. Αντίθετα, ο Δημήτριος Υψηλάντης και οι επιφανέστεροι ρουμελιώτες και πελοποννήσιοι οπλαρχηγοί απουσίαζαν.
Η σημαντικότερη πράξη της εθνοσυνέλευσης υπήρξε το *Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου*, το πρώτο δηλαδή σύνταγμα των επαναστατημένων Ελλήνων, στο οποίο προτασσόταν η *Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας*. Το Προσωρινό Πολίτευμα που αποτελεί έργο του Ιταλού Β. Γκαλλίνα αποπνέει τις φιλελεύθερες και δημοκρατικές αρχές των γαλλικών επαναστατικών συνταγμάτων (1793 και 1795), καθώς και του συντάγματος των Η.Π.Α. (1787). Αναφορικά με τη συγκρότηση οργάνων κεντρικής Διοίκησης καθιέρωσε το Σύνταγμα τρεις εξουσίες:
1. **Νομοτελεστικό (εκτελεστική εξουσία).** Το αποτελούσαν πέντε μέλη εκλεγμένα από τη Βουλή. Διηύθυνε τη διοίκηση και διόριζε τους

υπουργούς, φρόντιζε για την οργάνωση του στρατού και του στόλου και υπέβαλλε στη Βουλή τούς προς ψήφιση νόμους.

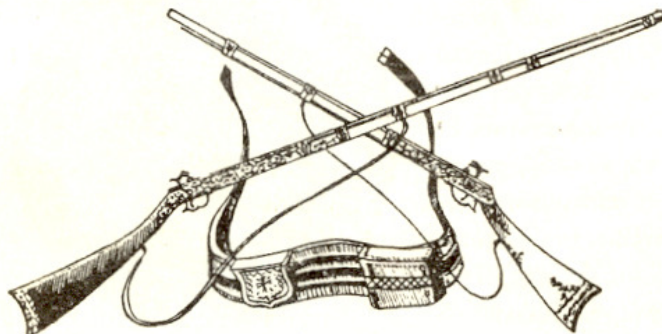
2. **Βουλευτικό (Βουλή).** Το αποτελούσαν 70 πληρεξούσιοι των επαρχιών. Επέβαλε φόρους και ψήφιζε ή απέρριπτε τους νόμους, τους οποίους υπέβαλλε το Νομοτελεστικό.

3. **Δικαστική εξουσία.**

Η επίσημη αναγνώριση των τριών τοπικών οργανισμών στην Πελοπόννησο, στη Δυτική και στην Ανατολική Στερεά, επέτεινε τη σύγχυση μεταξύ των οργάνων της Διοίκησης, την πολυδιάσπαση του πολιτικού πεδίου και τελικά την αδυναμία κεντρικού ελέγχου των επαναστατημένων περιοχών που συγκροτούσαν την επικράτεια του εν δυνάμει ελληνικού κράτους. Αξιοσημείωτη για την Α' Εθνοσυνέλευση είναι η απουσία οιασδήποτε αναφοράς στη Φιλική Εταιρεία. Η οργάνωση που είχε προπαρασκευάσει την επανάσταση είχε τεθεί οριστικά στο περιθώριο.

Δύο χρόνια μετά την κήρυξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο και συγκεκριμένα το Μάρτιο του 1823 ξεκίνησαν στο Άστρος της Κυνουρίας οι εργασίες της Β' Εθνοσυνέλευσης. Στο χρόνο που μεσολάβησε μεταξύ της πρώτης και της Β' Εθνοσυνέλευσης οι στρατιωτικές επιτυχίες συμβάδιζαν με την όξυνση των πολιτικών αντιπαραθέσεων. Η κατάργηση των περιφερειακών τοπικοδιοικητικών οργανισμών προσέδωσε ισχύ στα όργανα της Διοίκησης καθιστώντας τα κατεξοχήν αντικείμενο πολιτικής διαπάλης. Στο περιθώριο των πολιτικών φατριασμών οι «παραστάτες» της εθνοσυνέλευσης προχώρησαν σε μια περιορισμένης έκτασης συνταγματική αναθεώρηση, με την οποία επιβεβαιώνονταν οι βασικές αρχές του Προσωρινού Πολιτεύματος της Επιδαύρου.

Στις 6 Ιουλίου 1827, οι τρεις Δυνάμεις υπέγραψαν στο Λονδίνο την Ιουλιανή Σύμβαση, δια της οποίας η Ελλάδα αναγνωρίζονταν αυτόνομη υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου με σύνορα τον Παγασητικό και τον Αμβρακικό κόλπο. Είναι ουσιαστικό ότι οι δυνάμεις αποφάσισαν να υποστηρίξουν το διάβημά τους δια στρατιωτικής επιδείξεως, εάν ο έτερος εκ των εμπόλεμων δεν δεχόταν τις αποφάσεις που λήφθηκαν στο Λονδίνο. Την πρόταση των Δυνάμεων δέχθηκε πρόθυμα η ελληνική κυβέρνηση, αλλά ο σουλτάνος απέκρουε την επέμβαση

Τότε, ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος συγκρούστηκε με το συμμαχικό στόλο στο λιμάνι του Ναβαρίνου. Στις 8/10/1827, καταστράφηκε ολοσχερώς ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος στη ναυμαχία του Ναβαρίνου. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου σήμαινε την ελευθερία της Ελλάδας. Τότε οι πρέσβεις των

Δυνάμεων εγκατέλειψαν την Κων/πολη και στις 7/5/1828 εξερράγει ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος, ο οποίος και διήρκησε δύο περίπου χρόνια (1828-30), νίκησαν δε οι Ρώσοι και προήλασαν μέχρι της Αδριανουπόλεως.
Στην Ανατολική Ελλάδα, ο Δ. Υψηλάντης εύκολα κατέβαλε τους Τούρκους, οι οποίοι είχαν εξασθενήσει, αφ' ότου ο σουλτάνος απέσυρε δυνάμεις για τον Ρωσικό πόλεμο. Έτσι, στη Πέτρα της Βοιωτίας, δόθηκε η τελευταία μάχη του Αγώνα (12/9/1829).
Οι τρεις μεγάλες δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) όρισαν τα όρια του νέου Ελληνικού κράτους και τη σχέση του κράτους αυτού με την Τουρκία.
Στις 10 Μαρτίου 1829 υπέγραψαν Σύμβαση, δια της οποίας ιδρύονταν Ελληνικό κράτος, υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου, που περιλάμβανε τις περιοχές προς το νότο του Παγασητικού και Αμβρακικού κόλπου, την Εύβοια, τις Κυκλάδες και τα παρακείμενα νησιά στην Πελοπόννησο.
Οι Έλληνες μετά τη νίκη της Ρωσίας πάνω στη Τουρκία και την εκκαθάριση του ελληνικού εδάφους, επέμεναν στην ίδρυση ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους. Στις 22/1/1830, υπογράφτηκε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, δια του οποίου ιδρύθηκε ανεξάρτητο Ελληνικό βασίλειο, κυβερνώμενο από κληρονομικό βασιλιά, ο οποίος έπρεπε να εκλεγεί εκτός των βασιλικών οίκων των Προστάτιδων Δυνάμεων.
Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, επακολούθησε αναρχία στην Ελλάδα. Οι Δυνάμεις, για να θέσουν τέρμα στις ταραχές, υπόγραψαν τη νέα Σύμβαση του Λονδίνου (Μάιος 1832) με την οποία δίνονταν το στέμμα της Ελλάδας στον Όθωνα, δευτερότοκο υιό του βασιλιά της Βαυαρίας. Με τη Σύμβαση της Κων/πόλεως (Ιούλιος 1832) λύνονταν οριστικά το ελληνικό ζήτημα. Τα ηπειρωτικά σύνορα της Ελλάδας διευρύνονταν προς βορρά μέχρι τον Παγασητικό κόλπο και τον Αμβρακικό, τα δε σύνορα στη θάλασσα παρέμειναν, όπως καθορίστηκαν δια του Πρωτοκόλλου της 22/1/1830.

Κεφάλαιο 6
Το τέλος της Φιλικής Εταιρείας

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου του Τροπάου (8-12 Οκτωβρίου 1820) το οποίο συγκλήθηκε για να αντιμετωπίσει την κατάσταση στην Ισπανία και τη Νεάπολη, όπου με στρατιωτικές εξεγέρσεις των φιλελευθέρων αξιώθηκε η παροχή συντάγματος, ο Μέτερνιχ είχε κατορθώσει να εξάψει τα πνεύματα, μιλώντας για το σκοτεινό σχέδιο κάποιου «επαναστατικού διευθυντηρίου» να ανατρέψει τα πάντα στην Ευρώπη και είχε επιτύχει να επέμβει η «Ιερά Συμμαχία», στέλνοντας γαλλικά στρατεύματα στην Ισπανία και αυστριακά στη Νεάπολη.
Κατά τη διάρκεια του ίδιου συνεδρίου έφτασε μια αποτρόπαιη είδηση για τον Τσάρο. Είχε στασιάσει το αυτοκρατορικό σύνταγμα πεζοφρουρών Σεμιονόβσκι και ειδικότερα, ο 1ος λόχος, η προσωπική φρουρά του Τσάρου! Αυτό το γεγονός, έκανε τον Τσάρο να στραφεί εναντίον κάθε απελευθερωτικού κινήματος και οποιασδήποτε οργανώσεως, η οποία συνέδραμε στην οργάνωση αυτών των κινημάτων.
Στις 5/3/1821 με προκήρυξή του στους άρχοντες της Μολδοβλαχίας, έλεγε πως «*η υπερασπιζομένη τας δύο αυτάς επαρχίας Κραταιά Δύναμις δεν θέλει συγχωρέσει κατ' ουδένα λόγον εις το να γίνη η παραμικροτέρα εισβολή των βαρβάρων*», μετά την εκδήλωση της εξέγερσης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες.
Ωστόσο, ο Τσάρος ήθελε να αποστασιοποιηθεί από ταύτιση της Ρωσίας με την Φιλική Εταιρεία. Μάλιστα, τέτοιου είδους διαδόσεις, τις χαρακτήριζε «καθαρή ανοησία και γεννήματα κενών εγκεφάλων».
Στις αρχές Ιουνίου 1821, έφτασε στην Ελλάδα ο Δημήτριος Υψηλάντης ως πληρεξούσιος του αδελφού του, Αλέξανδρου και αρχηγός της επανάστασης.
Ο Υψηλάντης, ήταν επιφυλακτικός. Τους μόνους που γνώριζε και μπορούσε να εμπιστευθεί ήταν ο Φιλικοί. Όταν, λοιπόν, έφθασε στην Ελλάδα, συνοδευόμενος από Φιλικούς, με πρώτο τον Παν. Αναγνωστόπουλο, πρόσεχε *«να γίνη εις αυτόν υπό τινός και σημείον τι εκ των της Φιλικής Εταιρείας»*[51]. Έτσι, όταν ανέβηκαν στο πλοίο οι πρώτοι από τους άρχοντες, τους οποίους δεν γνώριζε και δεν τους σύστησε κανείς, όπως θα έπρεπε, ούτε είδε να του κάνουν κανένα «σημείο» (αναγνωριστικό της ιδιότητας του Φιλικού), επιπλέον δεν γνώριζε αν έχουν κανένα αξίωμα, γιατί δεν είχαν στολή, ο πρίγκιπας έμεινε επιφυλακτικός και δε σηκώθηκε καν από την πολυθρόνα του. Αυτή την κίνηση, οι άρχοντες, την θεώρησαν ιδιαίτερα προσβλητική.
Αυτό που συνάντησε ήταν ο εθνικός διχασμός. Από τη μια ο καταπιεζόμενος λαός είχε τη βούληση να επαναστατήσει αλλά ήταν ανοργάνωτος. Από την άλλη, οι «Γερουσίες» και οι «Κοινότητες» απαρτίζονταν από άτομα χωρίς εθνική συνείδηση, οι οποίες είχαν συμμαχήσει με τους Τούρκους κατακτητές και απολάμβαναν τα οφέλη της εξουσίας.

[51] Βιβλιοθήκη, τ. 14, σ. 140

Ο Δημήτριος Υψηλάντης με τη συμβολή εξεχόντων Φιλικών, αποφάσισε να εισηγηθεί την κατάργηση της Πελοποννησιακής Γερουσίας, σαν σπέρμα εθνικού διχασμού. Έτσι, με αυτό τον τρόπο, θα είχε όλη την εξουσία στα χέρια του και με το κύρος του ονόματος του και τη πριγκιπική του ιδιότητα θα κατόρθωνε να εξασφαλίσει συνθηκολογήσεις των Τούρκων. Αλλά, οι εθνικοί Εφιάλτες δεν άφησαν αυτό το σχέδιο να ευοδωθεί.
Η άφιξή του ήταν πανηγυρική. Όπως αναφέρει ο Φωτάκος[52] όταν το καράβι έφτασε στο Άστρος, του έγινε μεγάλη υποδοχή. Έριξαν πολλές κανονιές, του έπλεξαν στεφάνια και κατέβηκαν όλοι να τον υποδεχτούν. Την επόμενη ημέρα, έγινε παράταξη στα Αλώνια των Βερβαίνων και εκεί, αφού έψαλλαν δοξολογία οι αρχιερείς, ανέβηκε ο Νεόφυτος Βάμβας επάνω στο υψηλότερο μέρος, και διάβασε τα έγγραφα, με τα οποία διορίζονταν ο Δ. Υψηλάντης, πληρεξούσιος του Γενικού Επιτρόπου της Αρχής και στο τέλος όλοι φώναξαν, «Ζήτω η πατρίς. Ζήτω ο Υψηλάντης» μέσα σε κανονιοβολισμούς και τουφεκισμούς.
Μετά, απ' αυτό, ο Υψηλάντης ζήτησε, τη διάλυση της Πελοποννησιακής Γερουσίας και να του δοθεί εγγράφως η πληρεξουσιότητα να διοικεί. Όπως ήταν φυσικό, οι άρχοντες δεν το δέχτηκαν και ο Υψηλάντης δυσαρεστημένος ετοιμαζόταν να φύγει.
Παρ' ολίγο να επακολουθήσει αλληλοσφαγή μεταξύ των αρχόντων και των πολιτών, αν δεν επενέβαινε ο Κολοκοτρώνης, να συγκρατήσει τους ένοπλους λέγοντας: *«Οι Τούρκοι όλοι είναι ακόμα απείραγοι εις τα κάστρα και ες τες χώρες, και ημείς εις τα βουνά και αν σκοτώσωμεν τους προεστούς, θα είπουν οι Βασιλείς, ότι τούτοι δεν εσηκώθηκαν για την ελευθερίαν, αλλά δια να σκοτωθούν συνατοί τους, και τότε ημπορούν οι Βασιλείς να βοηθήσουν τον Τούρκο και να λάβομε ζυγόν βαρύτερον από εκείνον οπού είχαμε».*[53]
Ο συμβιβασμός επιτεύχθηκε και αποτράπηκε η ολέθρια σύρραξη. Ο Κολοκοτρώνης δεν παρενέβη για να σώσει τους άρχοντες, με τους οποίους δεν είχε τίποτα κοινό, αλλά για να σώσει την εθνική ενότητα.
Την ατμόσφαιρα σε βάρος του Υψηλάντη περιγράφει ο προύχοντας του Μωριά Κανέλλος Δεληγιάννης, στις παραμονές της Εθνοσυνέλευσης της Επιδαύρου τον Ιανουάριο του 1822. Οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου έφθασαν στο σημείο να υποψιάζονται ότι η «συμμορία του Υψηλάντη» σχεδίαζε δολοφονία τους και τον απομόνωσαν, ενώ η αληθινή αιτία της απομόνωσης ήταν η επιθυμία τους να συνεδριάσουν μόνοι τους, χωρίς την παρουσία και επηρεασμό των στρατιωτικών, ώστε να σχηματίσουν, *«κυβέρνησιν μόνιμον εις βάσεις ακραδάντους δια να δώση εμπιστοσύνην και εχέγγευα εις όλον τον χριστιανικόν κόσμον, να εννοήση και να πεισθή ότι δεν είμεθα λησταί και κακούργοι, καθώς μας εζωγράφισεν η μισέλληνος Αούστρια (Αυστρία) και άλλοι εχθροί μας, αλλ' έθνος μαχόμενον αποφασιστικώς ή να τινάξη τον πολυχρόνιον βαρύν ζυγόν του τυράννου και να ανακτήση την ανεξαρτησίαν και τας ελευθερίας του, ή να ταφή ολόκληρον με τα όπλα εις τα χείρας. Και ο μεν Υψηλάντης μετά της συντροφίας του απήλθον εις Κόρινθον να διαμένουν εις την πολιορκίαν*

[52] σ. 135
[53] Τερτσέτη, σ. 91

εκεί των ολιγίστων Αλβανών και εντοπίων Τούρκων, ο κύριος δε σκοπός των ήτο να δύνανται εκείθεν να επηρεάζουν την Συνέλευσιν, αλλά και κατά τούτο απέτυχον»[54]

Χαρακτηριστικό της κόντρας και της δυσπιστίας των δύο αυτών παρατάξεων είναι και το γεγονός που αναφέρει ο αγωνιστής Αναγνώστης Κοντάκης: *«Αποφάσισα να κατηχήσω (στη Φιλική Εταιρεία) τον κύριον Γιαννούλην Καραμάνον και αφού άρχισα να του ομιλώ, ευρέθην εις θέσιν δεινήν, μη δεχόμενος τους λόγους ως ιερούς και λέγων ότι είναι μπιρμπάντικα και μασοναρίες»*[55]. Ο Καραμάνος ήταν ένας από τους προύχοντες της Κυνουρίας και ασφαλώς θα υπήρχαν και άλλοι με παρόμοιες αντιλήψεις. Στρέφονταν κατά οτιδήποτε τεκτονικού, διότι βλέποντας τις επαναστάσεις που συντελούνταν στον υπόλοιπο γνωστό κόσμο, όπως την ανεξαρτησία της Αμερικής, με επικεφαλή τον τέκτονα Τζωρτζ Ουάσινγκτον, την Γαλλική επανάσταση με πρωτεργάτες τους γνωστούς τέκτονες και το κίνημα των Καρμπονάρων στην Ιταλία, που είχε σαφείς τεκτονικές βάσεις, είχαν το φόβο πως κάποια τεκτονική κίνηση θα πυροδοτούσε μια επαναστατική κίνηση και στην Ελλάδα, κάτι που θα αντίβαινε προς τα συμφέροντά τους.

Ιδιαίτερη χαρακτηριστική ήταν η αλλαγή της στάση του Τσάρου απέναντι στην ελληνική επανάσταση. Ο Νικόλαος Υψηλάντης αφηγείται στα «Απομνημονεύματά» του για τον αδελφό του Αλέξανδρο, πως μετά την αποδοχή της αρχηγίας της Φιλικής Εταιρίας, είχε μια συνάντηση με τον Καποδίστρια, όπου ο Υψηλάντης τον ρώτησε ποια θα ήταν η στάση της Ρωσίας σε μια πιθανή εξέγερση των Ελλήνων. Τότε, ο Καποδίστριας απάντησε, λέγοντας «αρκούσε ένας πυρήνας μερικών χιλιάδων ελεύθερων τυφεκιοφόρων στην Ελλάδα για μην ταλαντευθεί καθόλου η Ρωσία στη σταθερή της υποστήριξη ακόμα και με σημαντικές χρηματικές αποστολές, πολεμοφόδια, πλοία κ.ο.κ.». Τότε ο Υψηλάντης χαρούμενος άνοιξε την αγκαλιά του, λέγοντας πως θα το πει στον Τσάρο. Ο Καποδίστριας, ως υπουργός των Εξωτερικών, όμως τον απέτρεψε, λέγοντας: *«Όχι, όχι, μην το κάνετε! Ο αυτοκράτορας είναι τόσο κουρασμένος από τον πόλεμο, ώστε και η ελάχιστη ιδέα μάχης του προκαλεί αποστροφή και κωφεύει».*

Ο Υψηλάντης γνώριζε πως ο Τσάρος έτρεφε απέχθεια προς την Οθωμανική αυτοκρατορία. Τους Τούρκους τους αποκαλούσε βάρβαρους και την Κων/πολη, επειδή ήταν υπό την κατοχή τους, την αποκαλούσε Βαρβαρούπολη.

Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου του Λάϊμπαχ (26/1 – 12/5 1821) το οποίο συγκλήθηκε για να ληφθούν τελικές αποφάσεις για το ναπολιτάνικο ζήτημα, ο Τσάρος έλαβε την έκθεση που είχε ζητήσει από το συνταγματάρχη Πάβελ Πέστελ για τις ενέργειες του Υψηλάντη, για τον οποίο γνώριζε ότι ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Στον Πέστελ είχε αναθέσει όμοια έρευνα, για τη συνολική δράση της Φιλικής Εταιρείας και ο στρατηγός Κισελιόφ, επιτελάρχης της Δεύτερης Στρατιάς του Νότου. Γι' αυτό ο διάσημος ποιητής Αλέξανδρος Πούσκιν (τέκτων και φίλος του Υψηλάντη) κατηγόρησε τον Πέστελ ότι πρόδωσε στον Τσάρο και

---

[54] Βιβλιοθήκη, τ. 17, σ. 11
[55] Φιλήμων,..σ. 139-140

τη Φιλική Εταιρεία και τον Υψηλάντη, περιγράφοντας τον ως «αβουλο όργανο στα χέρια σκοτεινών δυνάμεων».

Όμως ο Τσάρος της Ρωσίας, δεσμευμένος και από τις συνθήκες που είχε υπογράψει με την Ιερή Συμμαχία της Ευρώπης, δεν είχε αφορμή να υποκινήσει την επανάσταση[56] στην Ελλάδα.

Επίσης το 1821 συνήλθε στο Λάϊμπαχ η Σύνοδος των Συμμάχων Μοναρχών της Ευρώπης, η οποία θεώρησε ότι η Ελλάδα '*κινηθείσα κατά τρόπους εγκληματικούς, επίσης ως η Ιταλία, μεγάλας επροξένησε ταραχάς εν τη ανατολή'* και καταδίκασε την ελληνική επανάσταση ως αποτέλεσμα καρμποναρισμού (εννοώντας τη Φιλική Εταιρία).

Ο Φιλήμων γράφει επίσης ότι: *«το ψήφισμα της Λαϊμβάχης έκαμε τους περισσότερους να μην υπακούουν προς τον Υψηλάντη και το χειρότερον να τον προδίδουν»* [57].

Όπως αφηγείται, διεξοδικότερα ο Μ. Οικονόμου, ο Υψηλάντης παραμερίστηκε με πρωτοβουλία του πρίγκιπα Καρατζά, ο οποίος *«εκοινοποίησεν επιστολάς τινάς εις αντίγραφα, μη φανερών μεν και τα ονόματα των επιστειλάντων, βεβαιών δε ότι εισίν επιστολαί ανταποκριτών του φιλογενών εξ' Ευρώπης δι ων οι επιστέλλοντες συνεβούλευον ότι αποτυχόντος του Α. Υψηλάντου και του κινήματος αυτού θεωρηθέντος ως προελθόντες εκ συνωμοτικής Εταιρίας, εκ των εναντίον των εν Ευρώπη καθεστώτων υφισταμένων (οία ή των Ανθρακέων) και δια τούτο καταδικασθέντος ως Καρμποναρικού, αντιπολιτικόν είναι να υπάρχει επικεφαλής και εν αρχή των εν Ελλάδι πραγμάτων ο αδελφός και πληρεξούσιος αυτού και της ρηθείσης εταιρίας Δ. Υψηλάντης και να τηρώνται τα σύμβολα και εμβλήματα της ρηθείσης εταιρίας ως τα εθνικά σύμβολα, διαγείροντα υποψίας εις τους ηγεμόνας της Ευρώπης, της συμπαθείας των οποίων έχει χρείαν η Ελλάς. Επί δε ταις ιδέαις ταύταις, διαδοθείσαις παρά τοις αριστοκράταις και τω λαώ προς εκφόβισιν, τα τηλεβόλα στράφησαν απροκαλύπτως κατά της του Δ. Υψηλάντου υπεροχής»*[58].

Έτσι, πρόεδρος της Κυβέρνησης εκλέχτηκε ο Αλεξ. Μαυροκορδάτος. Παραπέρα, δε η Εθνοσυνέλευση ψήφισε την κατάργηση των ως τότε εθνικών εμβλημάτων, τα οποία είχαν εμπνευστεί από τη Φιλική Εταιρία και τον Υψηλάντη!! Η τρίχρωμη σημαία (μαύρο,άσπρο, κόκκινο) του Υψηλάντη, επειδή θύμιζε με το μαύρο-κόκκινο τα χρώματα που χρησιμοποιούσαν και οι μυστικές εταιρίες, αντικαταστάθηκε από τη κυανόλευκη με το σταυρό στη μέση ή το πάνω μέρος. Και το εθνικό έμβλημα, ο Φοίνικας που ξαναγεννιέται από τη στάχτη του και που συμβόλιζε την αναγέννηση της Ελλάδος, αντικαταστάθηκε από την Αθηνά και το σύμβολό της, την κουκουβάγια. Όπως γράφει ο Μ. Οικονόμου *«και ταύτα προς εξάλειψην της μνήμης των Φιλικών, της Αρχής και του Υψηλάντου και των εκ τούτων προερχόμενων αρχών ή δικαιωμάτων»*[59].

Απ' όσο γνωρίζουμε, στις αρχές Ιουλίου του 1867, σταμάτησε η δραστηριότητα της κινητικότερης Επιτροπής της Φιλικής Εταιρείας,

---

[56] Βιβλιοθήκη, τ. 14, σ. 66-68
[57] Φιλήμων…σ. 307
[58] Βιβλιοθήκη, τ. 14. σ. 184
[59] Βιβλιοθήκη, τ. 14. σ. 187

αυτής της Λευκάδας. Τον Δεκέμβριο του 1867, παραιτήθηκε η κυβέρνηση Κουμουνδούρου και μαζί της έσβησαν σιωπηρώς και οι εργασίες της Φιλικής Εταιρείας. Οι αδηφάγες σκοπιμότητες έπνιξαν το όνειρο…

Η έκθεση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη προς τους Φιλικούς:

Κύριοι,

Οι αρχαίοι Σπαρτιάται δεν εντρέποντο δια την πτωχείαν των, επειδή και αυτή αποκατέσταινε την δύναμίν των και εβεβαίωνε την ελευθερίαν των. Οι κάτοικοι της νέας Σπάρτης, ως απόγονοι των παλαιών, κατατρεχόμενοι από τους κατακυριεύσαντας το λοιπόν Γένος, ετραβήχθησαν εις μίαν πετρώδη και ολιγόκαρπον γωνίαν της γης, και ούτω θέλοντες και μη θέλοντες εκληρονόμησαν την πτωχείαν των προπατόρων των, η οποία εις το μέσον του γενικού ολέθρου τους εφύλασεν ελευθέρους.
Αλλ' η πολιτική των τυράννων, μη δυναμένη με τα όπλα να κατορθώση τον σκοπόν της, επρόστρεξεν εις τα μηχανουργήματα, έσπειρε την διχόνοιαν μεταξύ των εγκρίτων με την υπόσχεσιν της ηγεμονείας, και με την συνεχή αλλαγήν των εις αυτήν έκαμε να ανάψη ο εμφύλιος πόλεμος, όστις εγένετο τόσον ολέθριος, όσον οι πολεμοῦντες ήτο πτωχοί, και, δια να τον εξακολουθήσωσι, μην έχοντες άλλους τρόπους, εδίδοντο εις την πειρατικήν, δια να λαμβάνωσι τα μέσα και ούτως επέφερεν εις την δυστυχή πατρίδα μας, όλα τα κακά της παντελούς ένδειας και ελλείψεως και αυτών των αφεύκτων, προελθόντα από την παραμέλησιν της καλλιέργειας των ολίγων προϊόντων του τόπου.
Εις τοιαύτην αθλίαν κατάστασιν εύρον τον τόπον, όταν έλαβα την ηγεμονείαν του προ τριών ετών, και ο πρώτος μου συλλογισμός εστάθη, ότι αποκατασταίνων την ησυχίαν και κάμνω να παύση πάσα διχόνοια, να δώσω ασφάλειαν εις όλους, δια να αφιερωθώσιν εις τας εργασίας των προς ευκολίαν των αναγκαίων, και ούτω να παύση και η πειρατική, δια να εκτανθή και το εξωτερικόν εμπόριόν μας.
Αλλά και εδώ η πολιτική των κρατούντων εφαντάσθη τον τρόπον πάλιν να εισάξη τας δυστυχίας, επιφορτίζουσα εμέ υπέρογκα δοσίματα υπό διαφόρων σχημάτων, και κάμνουσα να εξοδεύω με διαφόρους προφάσεις, και ούτω, δια να υποφέρω τα τοιαύτα, να βαρύνω την κοινότητα, επιφέρων με τούτο δυσαρέσκειαν και ένδειαν, δια να γεννηθή πάλιν ο εμφύλιος πόλεμος και τα ακόλουθά του κακά, μήτε στιγμήν δεν εστοχάσθην να αποφασίσω ήθελε χάσω, όσους κόπους έκαμα με την οικογένειάν μου προς αποκατάστασιν της ησυχίας, την υποχρέωσιν των συμπατριωτών μου, ανίσως ήθελε βοηθήσω αυτήν την εξολοθρευτικήν πολιτικήν, και το λοιπόν Γένος αργά ή ογλίγωρα, ήθελεν εξιχνίαση εις εμέ ουχί άνδρα άξιον να διοικήση τους δυστυχείς απογόνους των παλαιών Σπαρτιατών, αλλ' άνθρωπον όστις προς ευχαρίστησιν των κυριευόντων και δια ιδιαίτερα τέλη έσβεσε και τον ύστερον σπινθήρα της ελευθερίας, ο όποιος εσώζετο εις εν ολόκληρον τυραννούμενον έθνος, αλλ' εχρειάζετο να ευρωμεν ιατρικόν. Δια να απαντήσω τα κακά και να χορτάσω την δίψαν των διψούντων τα χρήματα, το μόνον ήτο να επιφορτισθώ υπέρογκα χρέη προς αυτούς, οι οποίοι δια να ήνε βέβαιοι, ότι δεν θέλει τα χάσωσι, εχρειάσθην να στείλω δύο εκ των υιών μου ενέχυρον εις αυτούς.
Τοιαύτη πάλιν ήτο η κατάστασις της ηγεμονείας μου, όταν ήκουσα την γενναίαν απόφασίν σας. Αμέσως εστοχάσθην ότι η Θεία πρόνοια εις αυτήν την κρίσιμον περίστασιν και αβεβαιότητα του μέλλοντος μου έστειλε την φωνήν. Επακούμβησα τας ελπίδας μου εις αυτήν, και είμαι βέβαιος εις τα

αποτελέσματα των Ελληνικών φρονημάτων σας. Πλην, δια να στερεώσω και εις τους λοιπούς εγκρίτους ομοπατρίους μου την θέλησίν σας, εχρειάζετο να κάμω και αλλάς θυσίας, τας οποίας δεν είνε πρέπον να ειπώ, πλην πολλοί των φίλων σας και γνωρίζουσι και είδον. Όθεν, δια να ήνε ωφέλιμος η πατρίς μου και να ελπίζομεν καρπόν από αυτήν, πρέπει να γίνωσι μερικά προπαρασκευαστικά, τα όποια σας προβάλλω, και η φιλογένειά σας ας τα εγκρίνη.

Το πρώτον είνε η έκτασις της μαθήσεως, καθώς και εις εκ των υπασπιστών του Γένους, το επρόβαλε μέσον φίλων. Δεύτερον η σύστασις εκατόν στρατιωτών, οι όποιοι χρονικώς ήθελε στήσωσι περί τας 40.000 γρόσια, και το μεγαλείτερον η κατάθεσις ενός κεφαλαίου 500.000 γροσίων ή και ολιγώτερόν τι, δια την κυκλοφορίαν του εσωτερικοί εμπορίου. Αυτή η ποσότης ήθελε είνε υπό της ιδιαιτέρας μου κυβερνήσεως. Αι ωφέλειαι, αι οποίαι ήθελε προέλθωσιν από την κατάθεσιν τούτου του κεφαλαίου, είνε μεγάλοι, και πρώτη και μεγαλειτέρα είνε, ότι, ευκολυνόμενον το εσωτερικόν εμπόριον, εστερεώνετο η εσωτερική ησυχία και, δυνάμενος εκ του προερχομένου κέρδους να απαντήσω τα υπέρογκα βάρη της ηγεμονείας ζητούμενα παρά των κρατούντων, ήθελεν ελαφρύνω περισσότερον την κοινότητα από τα συνήθη δοσίματα, και ούτως ήθελεν τους αποκαταστήσω πλέον πρόθυμους εις τας προσταγάς μου, όταν έμελλε να ενεργήσω εν τι μεγαλείτερον κατά την θέλησίν σας.

Εξ αυτού του κεφαλαίου ήθελε κατασκευάσω τρία ή τέσσερα πλοία μετρίου μεγέθους, τα οποία κυβερνούμενα παρά εντοπίων και μετακομίζοντα τα του τόπου προϊόντα εις την Ευρώπην, ήθελε μας φέρωσιν εκείθεν ευκόλως και ανυπόπτως, ότι είνε αναγκαίον δια την ασφάλειαν. Προσέτι εις αυτά τα πλοία ήθελεν εύρωσι πολλοί πόρον ζωής.

Τοιαύτα είνε τα προβλήματα τα όποια προβάλλω εις την φιλογενή προαίρεσίν σας, η εκτέλεσις των οποίων είνε αναγκαία. Αλλ' αν ίσως η φρόνησίς σας δεν ήθελε τα εύρη σύμφωνα με τους γενικούς σκοπούς σας, ας ενεργήση άλλα πλέον ανάλογα·όμως πάντοτε ας έχη προ οφθαλμών, ότι χωρίς θυσίας η ασφάλεια της νέας Σπάρτης είνε ανενέργητος. Παρακαλώ χωρίς αναβολήν να μοί φανερώσητε, ότι κρίνετε αναγκαίον προς διοργανισμόν, δια να είμαι σύμφωνος εις το γενικόν, προσδιορίζοντες εν ταύτω, και μέσον τίνος ν' ακολουθώ την μεταξύ μας ανταπόκρισιν με περισσοτέραν ταχύτητα και ασφάλειαν. Επιβεβαιών εκ δευτέρου, ως και άλλοτε την εις την φιλογενή προαίρεσίν σας αφιέρωσίν μου, με την προσήκουσαν υπόληψιν μένω.

1819 Φεβρουαρίου 2 Κυτριαίς
Ετοιμότατος των επιταγών σας αδελφός
ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

Βιβλιογραφία

- Α. Προβατάς, "Πολιτική ιστορία της Ελλάδος"
- Α.Ε. Βακαλόπουλος, "Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)"
- Α.Ε. Βακαλόπουλος "Πηγές της ιστορίας του Νέου Ελληνισμού"
- Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος, "Βίοι Πελοποννήσιων ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επαναστάσεως"
- Α. Φραντζής, "Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος"
- Βασ. Κρεμμυδά "Εισαγωγή στην Ιστορία στις Νεοελληνικής Κοινωνίας, 1700 – 1821"
- Γ. Βαλέτας, "Ο Νεοελληνικός διαφωτισμός"
- Γ. Βαλέρας "Ο Νεοελληνικός διαφωτισμός», περιοδ. «Σύγχρονα Θέματα», τευχ 1,2
- Γ. Διζικιρίκης, "Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και το Ευρωπαϊκό Πνεύμα (1750-1821)"
- Γ. Μακρυγιάννης, "Απομνημονεύματα"
- Γ.Δ. Μεταληνού "Ελλαδικού Αυτοκεφάλου Παραλειπόμενα"
- Γ.Δ. Μεταληνού "Εξευρωπαϊσμός και Ελλαδικός Μοναχισμός"
- Γεν εφημερίδα της κυβερνήσεως 1829 αρ 73, 74
- Γ. Καράς, "Οι φυσικές-θετικές επιστήμες στον Ελληνικό ΙΗ΄ αιώνα"
- Γιάννη Κορδάτος, "Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος"
- Γ. Παπανδρέου, "Καλαβρυτινή Επετηρίς"
- Δ. Κόκκινος, "Ελληνική Επανάστασις"
- Γ. Πρωτοψάλτη, "Ο Καποδίστριας ως Θρησκευτική προσωπικότης"
- Δ. Λ. Ζωγράφος, "Ιστορία της ιδρύσεως της Εθνικής Τράπεζας 1833-1843"
- Δ. Μπογδανόπουλος, "Φιλική Εταιρεία"
- Δ. Π. Καλογερόπουλος, "Η ιστορία, η υπόστασις και ο σκοπός του Τεκτονισμού"
- Δ. Π. Καλογερόπουλος, "Πως παρασκευάσθη η Ελληνική Επανάστασις. Ο τεκτονισμός και η δράσις της Φιλικής Εταιρείας και των προ αυτής μυστικών Εταιρειών"
- Εμμ Ι. Κωνσταντινίδου, "Η εν Ελλάδι Εκκλησία κατά την Επαναστατικήν και την μέχρι της αφίξεως του Οθωνος μεταβατικήν Εποχήν (1821-1833)"
- Εμμ Ι. Κωνσταντινίδου, "Καποδίστριας και η εκκλησιαστική του πολιτική"
- Εμμανουήλ Ξάνθος, "Απομνημονεύματα περί Φιλικής Εταιρείας"
- Θ. Αργυρόπουλος, "Η Φιλική Εταιρεία και οι Καλαβρυτινοί Φιλικοί"
- Θ. Κολοκοτρώνης, "Διήγηση συμβάντων της ελληνικής φυλής"
- Θ. Παπαδόπουλος, "Νεοελληνική φιλοσοφία"

- Θ. Σιμόπουλος αρχιμ., "Μάρτυρες και αγωνισταί ιεράρχαι της ελληνικής εθνεγερσίας 1821-1829"
- Κ. Δεληγιάννης, "Απομνημονεύματα"
- Κ.Α. Βοβολίνης, "Η Εκκλησία εις τον Αγώνα της Ελευθερίας 1453-1953"
- Κ.Α. Βοβολίνης, "Η Εκκλησία εις τον Αγώνα της Ελευθερίας 1453-1953"
- Κ.Θ. Δημαράς, "Νεοελληνικός Διαφωτισμός"
- Κ.Θ. Δημαράς, "Ο Κοραής και η εποχή του"
- Κούκκου Ελένη, "Ιωάννης Καποδίστριας. Ο άνθρωπος. Ο αγωνιστής"
- Κούκκου Ελένη, "Ιωάννης Καποδίστριας. Η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης"
- Μ.Ι. Γεδεών «Η Πνευματική κίνησις του Γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα»
- Μέξας Βαλ., "Οι Φιλικοί. Κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας εκ του Αρχείου Σέκερη"
- Μ. Πολλάτος, "Διακόσια χρόνια Ελευθεροτεκτονισμού"
- Ν. Μοσχόπουλος, "Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως"
- Ν. Σπηλιάδης, "Απομνημονεύματα (1821-1843)"
- Ντίνου Οικονόμου, 'Ο Διονύσιος Ρώμας και η Ελληνική Εθνεγερσία'
- Ο. Ρέντσος, "Ιστορία των Ελευθέρων Τεκτόνων, ήτοι των μασόνων"
- Π. Γεωργαντζής, "Οι Αρχιερείς εις το Εικοσιένα"
- Π. Καλεβράς, "Ιστορία των διαφόρων πολιτικών και θρησκευτικών οργανώσεων"
- Πολυχρ. Κ ενεπεκίδη, " Ιωάννης Καποδίστριας 176 Γράμματα προς τον πατέρα του (1809 – 1920)"
- Παναγ. Πιπινέλης, "Πολιτική Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως"
- Σ. Σπηλιωτόπουλος, "Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος"
- Σ. Τρικούπης, "Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως" τομ. 1-4, Αθήνα, 1971
- Σ.Χ. Σκοπετέας, "Οι πρόδρομοι της Φιλικής Εταιρείας"
- Τρ. Ευαγγελίδου, "Η Παιδεία επί τουρκοκρατίας, τομ. Α' Αθήναι 1936"
- Φιλήμων Ι., "Δοκίμιον ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας"
- Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος, "Βίοι Πελοποννήσιων ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της Επαναστάσεως"
- Χρυσ. Παπαδόπουλου , "Η εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως και η Μεγάλη επανάστασις του 1821"
- Γ. Σπανός, 'Διάλεξη στην εκδήλωση Μεγ.˙. Στ.˙. για Ι. Καποδόστρια 2002. Πυθαγόρας Νο 82/2003. Χρ. Ριζόπουλος. Τεκτ. Δελτίο 97-98/1971'